

RAPPORT

Grön uppväxling

EN TILLVÄXTAGENDA FÖR SVENSKT
LANTBRUK OCH LIVSMEDELSPRODUKTION

Rapporter om ämnet grön uppväxling

Rapporten **Grön uppväxling** spänner över ett brett fält av områden som är relevanta för utveckling av den svenska lantbruksbranschen och livsmedelsindustrin. Analysen bygger bland annat på ett stort antal befintliga rapporter som mer i detalj adresserar olika delar av ämnet.

Myndighetsrapporter

Det finns ett flertal viktiga myndighetsrapporter som är relevanta för arbetet med grön uppväxling. Regeringens uppdatering av *Livsmedelsstrategin* till version 2.0 ger en politisk fond till arbetet med grön uppväxling. Jordbruksverkets rapport *Förslag på mål och uppföljningsmetoder för svensk livsmedelsproduktion*, ligger till grund för analysen av tillväxt-agendan i grön uppväxling. Målförslagen för ökad produktion, uttryckt som försörjningsgrad, utgör referenspunkt för beräkningar i den här rapporten.

Livsmedelsberedskap för en ny tid, SOU, och *Utgångspunkter för totalförsvaret 2025 - 2030* från Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap är exempel på rapporter som belyser behovet av stärkt beredskap. *Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen*, innehåller utöver beskrivning av en kost som är bra för hälsan, även försörjningsberedskap och de näringsmässiga och miljömässiga fördelarna med svensk animalie- och mjölkproduktion. *Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd*, SOU, ger underlag för regeringens arbete med att stärka konkurrenskraften för svensk livsmedelsproduktion.

Referenspunkter för analysen av miljö och klimat är bland annat Naturvårdsverkets senaste *Underlag till regeringens klimatredovisning*, Riksrevisionens rapport *Statens insatser för jordbrukets klimatomställning* och *Klimatpolitiska rådets rapport 2025*. Klimatpolitiska rådet visar bland annat att jordbruket kan minska sina utsläpp betydligt, men att dagens politik saknar målbild och effektiva incitament.

Myndigheternas förslag till nationell restaureringsplan och författningsändringar till följd av EU:s förordning om restaurering av natur innehåller åtgärder för att leva upp till de bindande målen i EU:s naturrestaureringsförordning.

Rapporter från initiativtagarna bakom grön uppväxling

Bland aktörer inom svensk jordbrukssektor och livsmedelsindustri finns också många beskrivningar och analyser av frågor som behandlas i den här rapporten. Från initiativtagarna bakom grön uppväxling kan till exempel nämnas:

Kostnader för jordbrukets gröna omställning, från LRF, beskriver kostnader och strategier för jordbrukets gröna omställning i Sverige, med fokus på livsmedelsberedskap, klimat och natur. *Världens bästa jobb?* LRF, ger en lägesbild av social hållbarhet i svenskt jord- och skogsbruk. Den lyfter sju områden: jämställdhet, branschens attraktivitet, framtidstro, arbetsmiljö, psykisk hälsa, livsmedelsresiliens och regelbörda.

Recept för resiliens, Livsmedelsföretagen, beskriver vad svenska livsmedelsproducenter gör och behöver för att stärka Sveriges livsmedelsberedskap. *Var ska livsmedelsindustrin hitta 20 000 nya medarbetare till 2028?*, Livsmedelsföretagen, lyfter fram att Sverige behöver en långsiktig kompetensförsörjningsstrategi. I rapporten *Många bäckar små, så driver Sveriges godaste industri omställningen till ett hållbart och hälsosamt livsmedels-system genom innovation och frivillighet*, beskrivs hur kontinuerliga förbättringar, teknisk innovation och frivilliga branschinitiativ lett till minskat svinn och förbättrat resursutnyttjande.

Branschens *Framtidens jordbruk-rapporter* om *Växtodling*, *Mjölk och nötkött*, samt *Grisproduktion* beskriver hur svenskt lantbruk kan öka avkastningen samtidigt som klimat- och miljöpåverkan minskar. Rapporterna lyfter bland annat fram precisionsodling, fossilfria insatsvaror, växtförädling, djurhälsa, avel, foderstrategier, ökad resurseffektivitet, lönsamhet och biologisk mångfald.

Innehåll

Kraftsamling för en hållbar tillväxt i den svenska livsmedelsvärdekedjan	5
Vägen till en växande lantbruks- & livsmedelssektor	6
Grön uppväxling – en möjlighet	7
Den globala kontexten	8
Avgörande läge för Sveriges livsmedelsförsörjning	12
Ökat fokus på beredskap	13
Målsättningar för ökad livsmedelsproduktion i Sverige	19
Sveriges livsmedelsproduktion idag och i framtiden	20
En grundbult i svensk ekonomi	20
Marknadsförutsättningar för svensk livsmedelssektor	26
Förädling som hävstång för värdeskapande	30
Primärproduktion och förädling – värde från jordbruksmarken i fem värdekedjor	33
Växtodling	34
Kött	38
Mjölk	42
Ägg och matfågel	47
Frukt och grönt	53
Förutsättningar och möjliggörare för en grön uppväxling	56
Lönsamhet, investeringar och konkurrenskraft	57
Branschens kompetensförsörjning och attraktivitet	60
Ekosystemens ramar	62
Det som krävs för att växla upp	72
Grön uppväxling är bra för Sverige	74
Referensgruppens kommentarer	76
Röster om grön uppväxling	78
Referenser	79

Den här rapporten

Branschsamarbetet grön uppväxling startade hösten 2025. Samarbetet syftar till att skapa en gemensam riktning i lantbruks- branschen och livsmedelsindustrin om att vi vill och kan öka livsmedelsproduktionen och samtidigt nå miljö- och klimatmål. Rapporten har sammanställts baserat på insikter från befintliga rapporter och dataunderlag samt med experter från lika delar av sektorn som analyserat materialet och utvecklat ett scenario för hur en grön uppväxling kan ske i praktiken.

I analysen ingår en grupp viktiga värdekedjor, från primärproduktion till livsmedelsförädling, för växtodling, kött (nöt-, gris- och lammkött), mjölk, fågel och ägg samt frukt och grönt som tillsammans utgör den största delen av svensk livsmedelsproduktion. Fisk och skaldjur har inte inkluderats i arbetet med rapporten som har sin utgångspunkt i den svenska jordbruksmarkens bidrag till livsmedelsförsörjningen.

Drivande i projektet är LRF, Livsmedelsföretagen, Arla, Lantmännen och Scan Sverige. Genom möten och dialog har en bred grupp av företag, organisationer, forskare, lantbrukare och andra aktörer medverkat i arbetet.

FÖRORD

Kraftsamling för en hållbar tillväxt i den svenska livsmedelsvärdekedjan

En grön uppväxling är bra för Sverige och världen

– det är kärnan i det tankearbete som lett fram till den här rapporten. Hösten 2025 initierade LRF, Livsmedelsföretagen, Arla, Lantmännen och Scan Sverige projektet grön uppväxling för att visa vägen framåt för svensk jordbruks- och livsmedelsproduktion. Vårt mål är att skapa ett kunskapsunderlag och presentera en gemensam riktning framåt för hur livsmedelssektorn kan växa hållbart och bidra till ett mer robust livsmedelssystem i Sverige. Svensk matproduktion är en strategisk nationell resurs – den bygger beredskap, skapar jobb, ökar skatteintäkter, stärker biologisk mångfald och bidrar till regional utveckling.

Den politiska medvetenheten om behovet av stärkt livsmedelsberedskap och försörjningstrygghet har ökat. Den geopolitiska utvecklingen har drivit fram en mer regionaliserad dagordning där varje land och region tvingas ta ett ökat eget ansvar för att säkerställa bland annat livsmedelsproduktion och livsmedelsförsörjning. Regeringens uppdatering av livsmedelsstrategin – Livsmedelsstrategi 2.0 – har höjt ambitionen för den svenska livsmedelsproduktionen. Men för att ambitioner ska bli verklighet krävs resurser och konkret handling. Komplexa utmaningar som livsmedelssektorns låga lönsamhet och attraktivitet, ökande kostnader för klimatanpassning, hållbarhetsarbete och beredskap samt en växande regelbörda måste hanteras parallellt om målen i livsmedelsstrategin ska uppnås.

Livsmedel, naturvärden och förnybar energi som biogas och bioenergi är ekosystemtjänster som stärks av en ökad livsmedelsproduktion. Grön uppväxling visar vägen framåt för hållbar tillväxt inom de gröna näringarna och den svenska livsmedelskedjan. Syftet med projektet är att möta de högt ställda förväntningar som både politiker och allmänheten har på livsmedelsförsörjningen. Det är inga nya frågor som hanteras.

Branschen har sedan flera decennier tillbaka jobbat proaktivt med frågor kopplade till en grön uppväxling. Utöver det konkreta arbetet med att minimera livsmedelskedjans påverkan på miljö och klimat – där svenska lantbrukare och livsmedelsproducenter är världsledande – har branschen publicerat en stor mängd rapporter och kunskapsunderlag som har mötts av stort intresse och lagt en viktig grund för det fortsatta arbetet. Med grön uppväxling bygger vi vidare på dessa insikter samt sätter fokus på helheten och den betydande potential för tillväxt som finns i hela livsmedelsvärdekedjan.

Omställningen förutsätter åtgärder och satsningar på många olika områden och kräver en integrerad ansats. En nyckelsikt är att tillväxt och lönsamhet i branschen är helt avgörande för att kunna investera i ett robust livsmedelssystem, öka produktionen, implementera framtidens klimat- och miljölösningar och för att attrahera arbetskraft och säkra social hållbarhet.

De lantbrukskooperativa företagen planerar och genomför redan strategiska investeringar i riktning mot en grön uppväxling. Lantmännen etablerar en ny ärtproteinfabrik i Lidköping som ska börja producera i slutet av 2026. Arla ska investera i ett nytt ostmejeri i Götene som kommer att fördubbla mejerikapaciteten och Scan Sverige genomför en förstudie kring etablering av ett nytt slakteri i Norrland.

Grön uppväxling kräver tydligt ansvar och samverkan mellan politik, forskning, näringsliv och konsumenter. Med den här rapporten vill vi kraftsamla och skapa en gemensam riktning för omställningen i hela livsmedelsbranschen. Det finns ett starkt politiskt och samhällsligt momentum just nu och tiden är rätt för att ta nästa steg. Därför vill vi bjuda in hela livsmedelsvärdekedjan att tillsammans skapa den gröna uppväxling som Sverige behöver.

Initiativtagare och finansörer: LRF, Livsmedelsföretagen, Arla, Lantmännen och Scan Sverige.

Vägen till en växande lantbruks- & livsmedels- sektor

Grön uppväxling – en möjlighet

Den här rapporten beskriver vägen till en långsiktigt hållbar tillväxt för svensk lantbruks- och livsmedelssektor med hela värdekedjan i fokus.

En grön uppväxling är ett sätt att stärka Sveriges beredskap och sysselsättning i hela landet genom att livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som jordbrukets klimatavtryck och utsläpp av näringsämnen minskar och den biologiska mångfalden stärks. Alltså att samhällets olika mål nås och tillväxt sker på ett långsiktigt hållbart sätt. Den gröna uppväxlingen handlar om att Sverige tar ett ökat ansvar för livsmedelskonsumtionens klimat- och miljöavtryck inom landet. Samtidigt ska svenska livsmedel vinna marknadsandelar på hemmamarknaden och genom export även bidra till den globala livsmedelsförsörjningen.

Potential för tillväxt. Sverige har mycket goda förutsättningar att växa upp livsmedelsproduktion i hela värdekedjan. Det finns tillgänglig mark, kompetens, teknik, infrastruktur och konsumenter som värdesätter inhemska livsmedel. Ur klimat- och miljöperspektiv finns förutsättningar att skala upp produktionen som i Sverige har relativt låg miljöpåverkan jämfört med andra europeiska länder. Med innovation, teknik och moderna metoder kan tillväxten ske med hänsyn till miljö och klimat och negativ påverkan kan minskas samtidigt som mer mat produceras.

Potential för att klara den gröna omställningen. Förutsättningar att nå mål inom klimat och miljö och ökad produktivitet är utredda bland annat i rapporterna om *Framtidens Jordbruk* och *Grön Omställning*. Det finns skalbara initiativ såsom Lantmännens odlingsprogram Klimat & Natur, Arlas Farm Ahead™ Technology, Scan Sverige Hållbarhetstillägg och olika politiska stödsystem som ger ekonomiskt stöd till lantbrukare som arbetar med

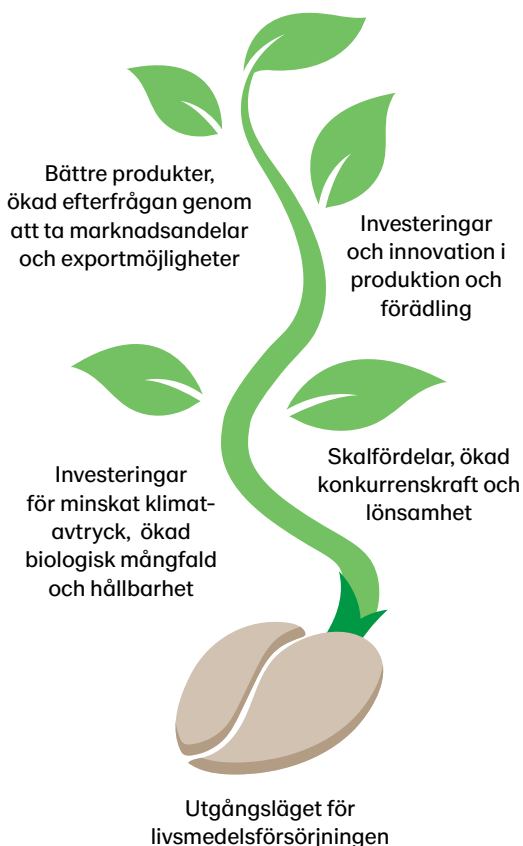
omställningen. Det visar att lösningar finns för att ytterligare utveckla hållbarhetsprestandan i dagens produktion.

Högre växel får effekter. När livsmedelsproducerande och förädlade företag växer möjliggörs investeringar. Investeringar i ny teknik leder till effektivare produktion och åtgärder som ger minskade negativa och ökade positiva effekter på klimat, miljö och djurvälstånd. Det skapar en positiv spiral i värdekedjan i form av fler jobb, ökade skatteintäkter, starkare beredskap samt ökad biologisk mångfald. Den gröna näringsens potential är stor. Historiskt sett har livsmedelsproduktionen i Sverige varit mer omfattande och det visar att potentialen finns om rätt förutsättningar ges. Det nuvarande handelsunderskottet för livsmedel på 88 miljarder kronor ska minskas.

En grön uppväxling är bra för Sverige. Med den följer många positiva effekter för samhället som beskrivs och beräknas i den här rapporten. Livsmedelsproduktion och -förädling är en samhällsviktig näringsgren för Sverige. I nuläget har Sverige en låg försörjningsgrad i jämförelse med andra länder i Europa, det är dags att vända trenden. På köpet kommer en växande och blomstrande värdekedja, spridd över landet. Det ger också en bra riskspridning i termer av investeringsprojekt och resiliens i livsmedelsproduktionen.

En svensk grön uppväxling är bra för världen. Att svenskarna konsumerar en stor andel livsmedel producerade i andra delar av världen innebär att miljöavtrycket för vår konsumtion uppstår i andra länder. Den globala livsmedelsförsörjningen står inför stora utmaningar med fortsatt befolkningstillväxt, klimatförändringar och globala

handelsstörningar. Sverige skulle som rikt land med goda förutsättningar för ett hållbart jordbruk kunna bidra i högre utsträckning.

Den globala kontexten

Jordbruket står inför växande globala utmaningar i takt med att den geopolitiska osäkerheten ökar och klimatförändringarna tilltar. Behovet av trygg livsmedelsförsörjning måste säkerställas i relation till nya regionala förutsättningar, beroenden i globala värdekedjor och ökade klimat- och miljökrav. Dessa förändringar påverkar jordbrukets utveckling olika i olika delar av världen och sätter ramarna för Europas och Sveriges framtida roll i livsmedelssystemet.

Globala utmaningar

Jordens befolkning ökar och beräknas nå 10 miljarder år 2050, varav 11,3 miljoner i Sverige. Samtidigt ökar välbästandet och den globala fattigdomen minskar över tid med undantag för enskilda år. Med allt fler människor på jorden behövs mer mat och livsmedelstrygghet måste säkras. I en värld där global handel skapar stort välbästand, kan samtidigt komplexa värdekedjor leda till en ökad sårbarhet, i och med att livsmedelsproduktionen är bero-

ende av importerade insatsvaror. Den senaste tidens geopolitiska osäkerhet skapar, utöver mänskligt lidande, osäkerhet i handelssystem och livsmedelsförsörjning.

Med tilltagande klimatförändringar ökar extremväder på olika sätt i världen och jordbruket påverkas negativt av oförutsägbarhet, bland annat torka, extrem nederbörd och temperaturväxlingar. Utsläpp av koldioxid ökar och sätter press på alla branscher, den

största orsaken till klimatförändringar är utsläpp från fossila bränslen. Fossila energikällor måste alltmer ersättas av förnybar energi.

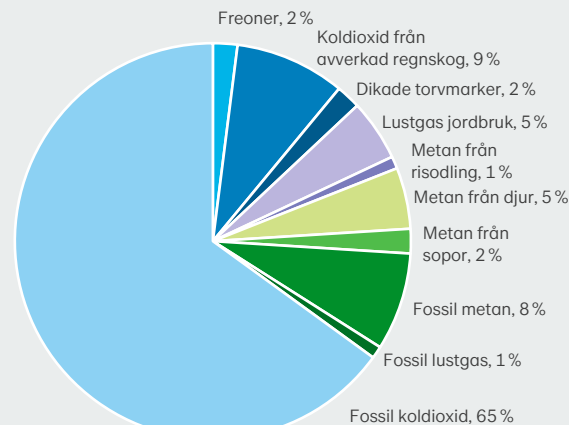
Klimatpåverkan är ett globalt problem där verksamhet i ett land påverkar situationen i ett annat. Därför är det viktigt att frågorna hanteras gemensamt, och att påverkan från hela värdekedjan tas i beaktande.

En ny regionaliserad världsordning

En ny regionaliserad världsordning är under framväxt med olika globala intressesfärer.

En mer maktcentrerad världsordning hotar den regelbaserade. Med ökade försvarsinvesteringar, potentiella handelskrig och tullar kan europeiska länder komma att söka nya handelsdestinationer och överenskommelser där man blir mindre beroende av andra globala aktörer.

Globala utsläpp av växthusgaser

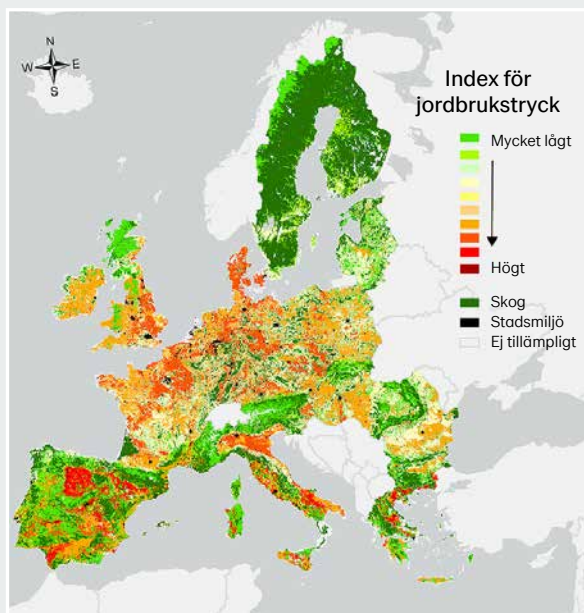
Källa: Bearbetning av Svenskt Kött efter IPCC 2018.

Europa

Det finns stora skillnader i jordbruksproduktionen i Europa och hur den påverkar miljön. Vissa länder och regioner har mycket intensivt jordbruk och går nu i riktning mot att minska animalier och odling. I nordligaste Europa är däremot produktionen mindre intensiv och det finns utrymme att öka produktionen. Som en effekt av intensiteten i livsmedelsproduktionen finns det även stora skillnader i negativ och positiv klimat- och miljöpåverkan från jordbruket. Jordbruks- och miljöpolitiken inom EU bör ta hänsyn till de skiftande villkoren och förutsättningarna i olika länder.

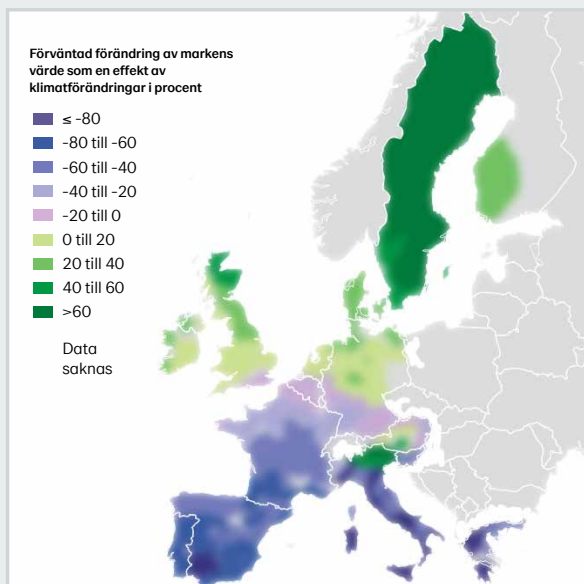
Klimatförändringar påverkar redan länder olika, och i torra och varma delar av södra Europa är torka ett växande problem, och även kraftig nederbörd och översvämningar.

Jordbrukets påverkan på vattenmiljö

Jordbruk påverkar sötvatten och biologisk mångfald, effekterna varierar beroende på jordbrukets typ och intensitet. Studien visar att jordbruksintensitet förklarar påverkan på floders ekologiska status betydligt bättre än enbart andelen jordbruksmark. Resultaten understryker behovet av mer hållbart jordbruk. Källa: Schürings et al. 2024.

Framtida markvärde påverkas av klimatförändringar

Värdet av europeisk jordbruksmark kommer att påverkas av klimatförändringar. Kartan är baserad på en analys av jordbruksmarkens möjliga värdeförändring för perioden 2071–2100 jämfört med 1961–1990. Källa: Van Passel et al. 2017 publicerad av EEA 2019. Illustrationen är en anpassad version utvecklad för rapporten Grön uppväxling.

Flera länder påverkas negativt av framtida förändringar i temperatur och nederbörd. Danmark, Finland, Irland, Sverige och Storbritannien gynnas i viss utsträckning.

Förväntad utveckling

Enligt EU-kommissionens rapport *Agricultural outlook 2023-2035* väntas EU-jordbruket växa långsammare än tidigare. Konsumtionsmönster, klimat- och miljöregler samt svagare produktivitetsökningar tillsammans pekar mot nedgångar eller omstrukturering i animaliesektorer, särskilt nötkött och gris, fram till 2035.

Två exempel på länder med intensiv livsmedelsproduktion är Nederländerna och Danmark där förändringar i livsmedelsproduktionen redan pågår.

Nederländerna: Politik för att snabbt minska miljöpåverkan och skärpta villkor för gödselhantering väntas leda till färre djur och en fortsatt nedgång i antalet gårdar och produktion av mjölk, gris och fjäderfä. Nationella reformpaket och budgetar riktas mot omställning och naturåterställning. Detta förväntas pressa ner den nu intensiva produktionen i särskilt utsatta regioner.

Danmark: Ambitiösa klimatmål och planer för hållbar omställning, inklusive avgifter för utsläpp från jordbruket, gör att produktionen väntas minska. I det nyligen beslutade *Aftale om et Grønt Danmark (2024)* presenteras en bred och långsiktig överenskommelse om en genomgripande omställning av Danmarks markanvändning samt jordbruks- och livsmedelsproduktion. Kärnan i avtalet är att en del av Danmarks jordbruksmark ska tas ur bruk eller ändra produktion och i stället användas för natur, skog, våtmarker och dricksvattenskydd. Detta ska ske genom en historiskt stor arealomläggning, bland annat via Danmarks Grønne Arealfond, som samlar omkring 40 miljarder kronor till bland annat markköp och skogresning. Samtidigt ska produktionen intensifieras på de mest robusta jordarna genom teknik, effektivisering och hållbar innovation.

Lantbruket bedrivs olika inom EU

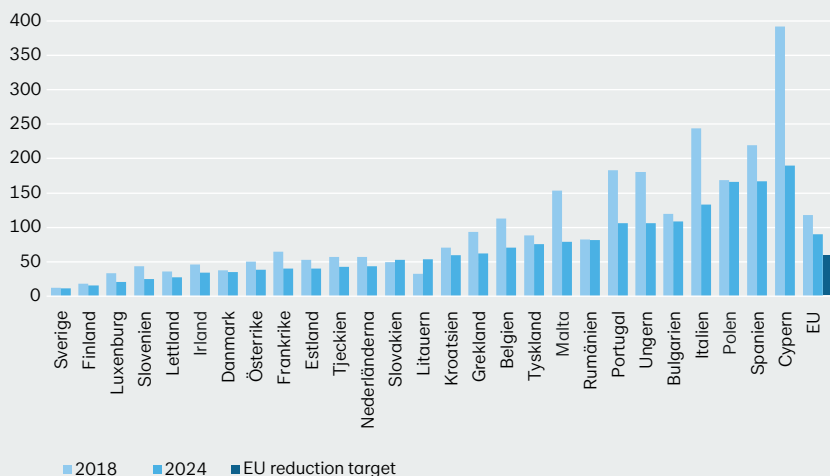
Två exempel på indikatorer som illustrerar hur olika länders lantbruk skiljer sig åt är användning av kemiskt växtskydd för odling och antibiotikaanvändningen i djurhållning. I båda fallen har Sverige en relativt låg användning. För antibiotika indikerar statistiken att svensk djurhållning har lägst nivåer i hela EU. Arbete för att producera livsmedel med hållbara metoder har pågått länge i Sverige där djurhållning och djurhälsa är avgörande faktorer för en låg antibiotikaanvändning.

En låg användning av kemiska växtskydd och antibiotika visar att produktionssystemen i Sverige har lyckats balansera hög produktivitet med hänsyn till faktorer som djurvälstånd och miljö, i högre utsträckning än många andra europeiska länder.

Förändrad antibiotikaförsäljning för livsmedelsproducerande djur

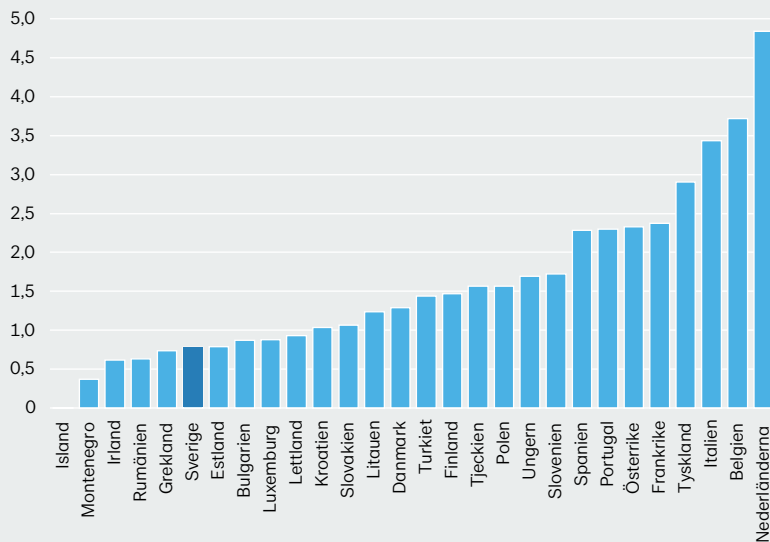
Diagrammet visar försäljning av antibiotika för livsmedelsproducerande djur (inklusive hästar och odlad fisk) per land år 2018 och 2024. PCU (Population Correction Unit) är ett mått som används för att visa hur mycket antibiotika som används i relation till djurpopulationens storlek. Det anger antal milligram antibiotika per kilogram genomsnittlig behandlad djurbiomassa och år.

Till skillnad från enbart försäljningssiffror ger PCU ett mer rättvisande mått på antibiotikaanvändning, eftersom det tar hänsyn till både antalet djur och deras vikt, vilket gör det möjligt att jämföra användningen mellan länder, djurslag och över tid. Användningen i Sverige är lägst som en följd av aktivt arbete för minskad användning där god djurhållning och djurhälsa spelar en avgörande roll. Källa: European Medicines Agency, 2024.

Såld mängd verksamt ämne i växtskyddsmedel per hektar jordbruksmark, 2022

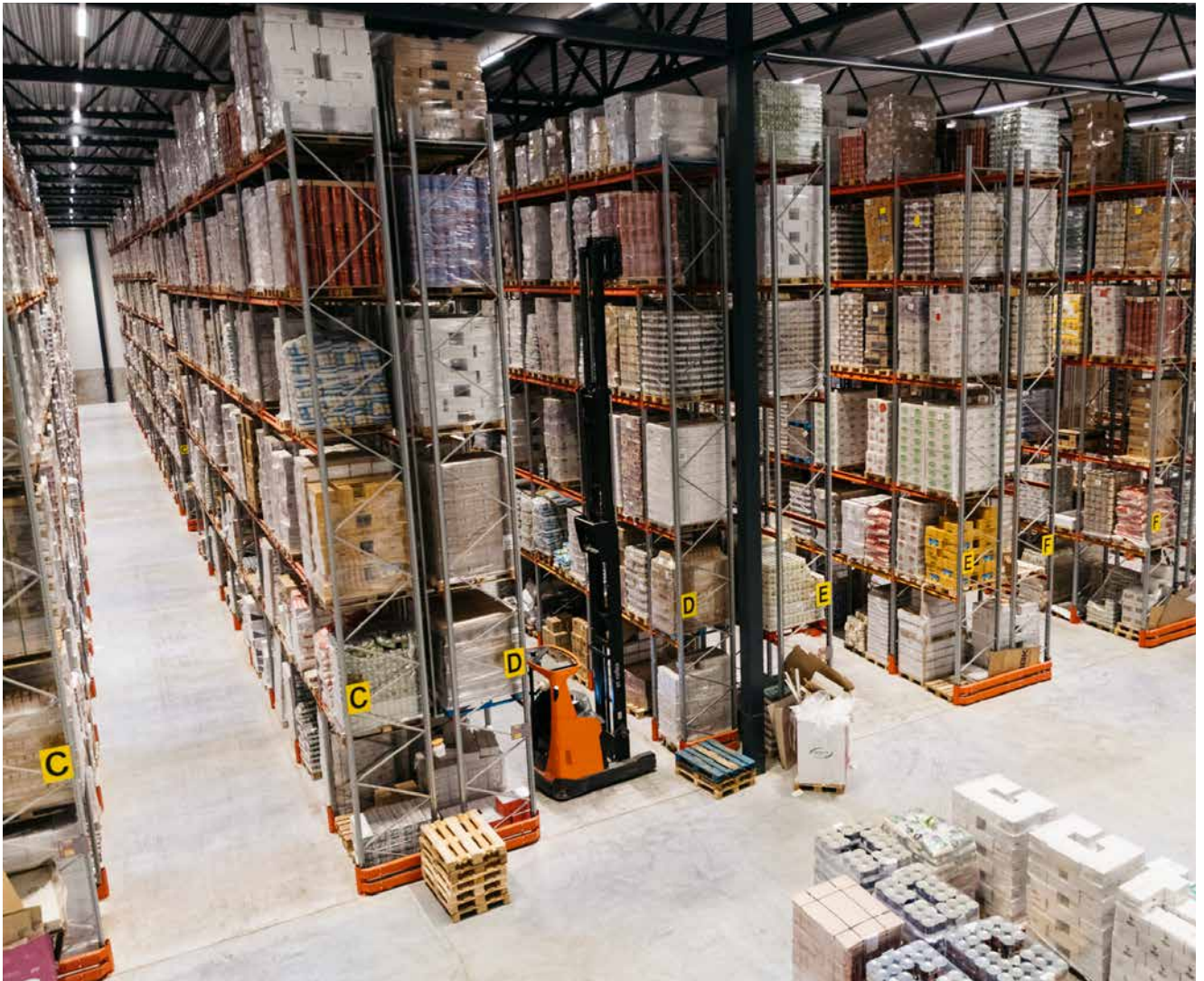
Diagrammet jämför försäljningen av verksamt ämne i växtskyddsmedel för olika Europeiska länder. Källa: Eurostat 2022.

I svenskt jordbruk ligger den totala användningen av växtskyddsmedel per hektar lågt i jämförelse med många andra europeiska länder. Det kan delvis tillskrivas ett klimat som minskar skadetrycket och en odlingsstruktur med större andel vallgrödor som normalt inte använder pesticider. Samtidigt finns i Sverige en långsiktig strävan att minimera negativa effekter på miljö och hälsa genom riktlinjer för val och användning av växtskyddsmedel, samt genom utveckling av biologiska och termiska alternativ och rådgivning till lantbrukare.

Avgörande läge för Sveriges livsmedelsförsörjning

Sveriges livsmedelsförsörjning befinner sig i ett avgörande skede. Geopolitisk osäkerhet, klimatförändringar och ett stort importberoende har tydliggjort sårbarheter i det svenska livsmedelssystemet. Samtidigt finns ett förnyat politiskt fokus på beredskap och ökad inhemsk produktion, där konkurrenskraft, robusthet och långsiktig lönsamhet i hela värdekedjan är centrala för att stärka Sveriges livsmedelstrygghet.

Ökat fokus på beredskap

Att stärka svensk krisberedskap har blivit alltmer angeläget i och med geopolitisk spänning och växande klimatförändringar. Efter en lång period utan politiskt fokus på beredskapsfrågor där infrastruktur, kunskap och strategier avvecklats, finns nu ett förnyat intresse.

I och med pågående krig i Europa, globala logistikkedjor och tilltagande klimatkris kan en importberoende livsmedelsförsörjning vara sårbar. Sverige importerar störst andel livsmedel av länderna i Europa samtidigt som risken för att kriser uppstår har ökat. Det finns nu en större medvetenhet om att svensk beredskap måste stärkas.

Under 2026 satsar regeringen 575 miljoner kronor på uppbyggnad av beredskapslager, primärt för spannmål och kritiska insatsvaror inom primärproduktionen, men även för senare led i livsmedelssystemet. Med lager köper Sverige tid för omställning vid en kris, det räcker dock inte. För en långsiktigt uthållig livsmedelstrygghet krävs en starkare utgångsposition. Genom att skapa ett konkurrenskraftigt och

robust system i fredstid står vi rustade i svåra lägen. Livsmedelstrygghet innefattar också att producera och ha tillgång till livsmedel som människor är vana vid att både hantera, lagra, tillaga och konsumera. Därför är Sveriges diversifierade livsmedelsproduktion viktig att värna. Vi ska fortsätta producera mat i hela landet i olika intensitetsgrad för att möta lokala och regionala miljö- och klimatomständigheter. En ekonomiskt lönsam värdekedja som har råd att återinvestera och utveckla sin verksamhet är robust.

” Att klara försörjningen i närområdet

De senaste åren har vi sett olika hot tona upp sig mot inte bara Sveriges, utan Nordens och Europas säkerhet, som på olika sätt berör vår livsmedelsproduktion. Bland hoten finns extremväder som torka, översvämning eller stormar, pandemier och utbrott av växt- och djursjukdomar, cyberattacker, desinformation, handelskrig och till och med fullskaligt krig. Hur vi ska försvara oss och bygga motståndskraft mot allt detta ligger högt på den politiska agendan.

Vi ingår sedan Natointrädet i en försvarsallians där vi ska bygga försvaret tillsammans, inte minst med våra grannländer. Den gemensamma planeringen tvingar fram nya sätt att tänka och förhålla oss även till livsmedelsberedskapen – en fråga som under lång tid varit starkt präglad av ett fokus på att Sveriges befolkning ska försörjas vid en avspärrning eller ett krig.

En av de typsituationer som försvarsplaneringen nu utgår från är att allierade styrkor baseras i Sverige för att verka vid en tänkt krigsfront i Finland eller Baltikum. I ett sådant läge skulle efterfrågan på svensk livsmedelsproduktion rimligtvis öka dramatiskt, för att klara försörjningen av både allierade trupper och befolkningen i krigsdrabbade områden inklusive flyktingar och skadade.

Det är alltså inte enbart Sveriges befolknings behov som är dimensionerande för vilken produktion och vilka logistiklösningar som behövs i en krigssituation. En robust svensk livsmedelsproduktion har en viktig roll att fylla för att klara försörjningen även av våra allierade grannländer.

Camilla Eriksson

Kunskapscentrum för livsmedelsberedskap, Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI)

Viktiga insatsvaror

Sverige är beroende av import av flera avgörande insatsvaror för jordbruksproduktionen i livsmedelsvärdkedjan, bland annat drivmedel till lantbrukets maskiner, kvävegödsel till växtodlingen samt växtskyddsmedel och djurvacciner. För att upprätthålla produktionen är dessa insatsvaror nödvändiga. De omfattas också av uppbyggnaden av den civila beredskapen där lagringen av mineralgödsel och växtskydd planeras. I dagsläget finns beredskapslager för drivmedel, men ännu är inte lantbruks- och livsmedelssektorn prioriterade sektorer för användning ur dessa lager. Kvävmineralgödsel produceras med hjälp av naturgas, Sverige är ett av få länder utan egen produktion. Det krävs kraftfulla investeringar för att säkerställa en inhemsk produktion av mineralgödsel och tillgång till andra grundläggande insatsvaror.

Det finns stora möjligheter att bygga ut produktionen av biogas. Investeringar i biogas bidrar till både cirkularitet och stärkt beredskap genom lokal, fossilfri produktion av energi, drivmedel och gödning.

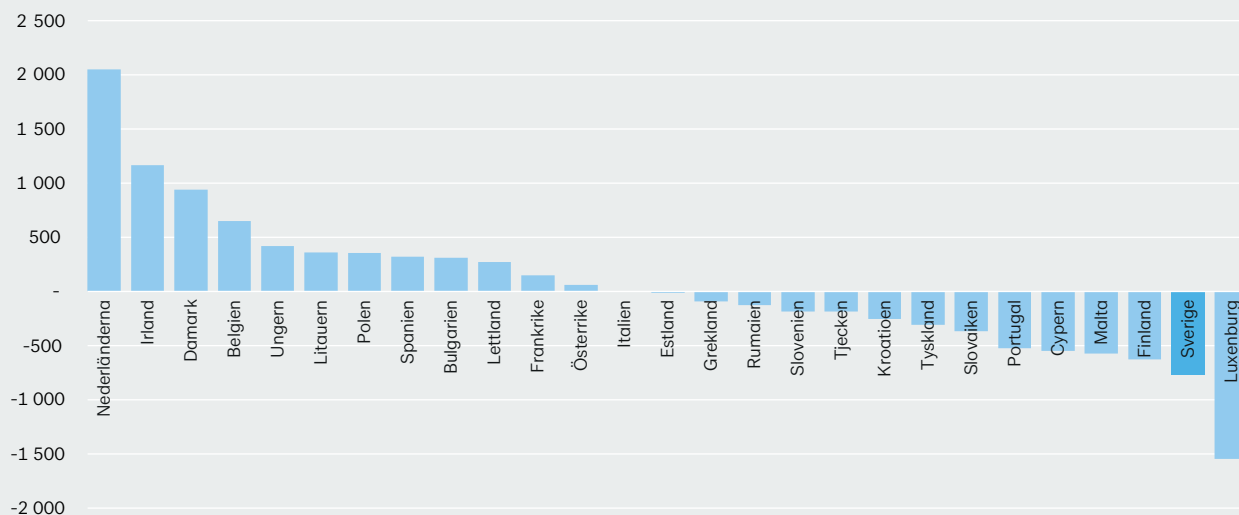
Andelen import för olika insatsvaror till svenskt jordbruk

Insatsvaror	Behov inom jordbruket	Andel import
Arbetskraft	166 000 personer	11 %
Diesel, jordbruk	250 000 m ³	100 %
Eldningsolja, jordbruk	25 000 m ³	100 %
Proteinfoder	675 000 ton	70 %
Foderspannmål	2,3 miljoner ton	2 %
Utsäde, spannmål	180 000 ton	3 %
Utsäde, oljeväxter	613 ton	70 %
Utsäde sockerbetor	87 ton	97 %
Utsäde, vallgräs	82 ton	18 %
Gödning, kväve*	203 000 ton	87 %
Gödning, fosfor*	31 000 ton	46 %
Gödning, kalium*	122 000 ton	24 %
Växtskyddsmedel, ogräs	1 766 ton	100 %
Växtskyddsmedel, svamp	209 ton	100 %
Växtskyddsmedel, insekt	34 ton	100 %

*Mineralgödsel och växttillgängligt stallgödsel
Källa: Jordbruksverket och Livsmedelsverket, 2024.

Handelsnetto per capita

Utgångsläget för Sveriges handelsbalans. Sverige är i Europabotten avseende handelsbalansen för livsmedelsprodukter angett i euro.
Källa: egna beräkningar utifrån Eurostat 2025.

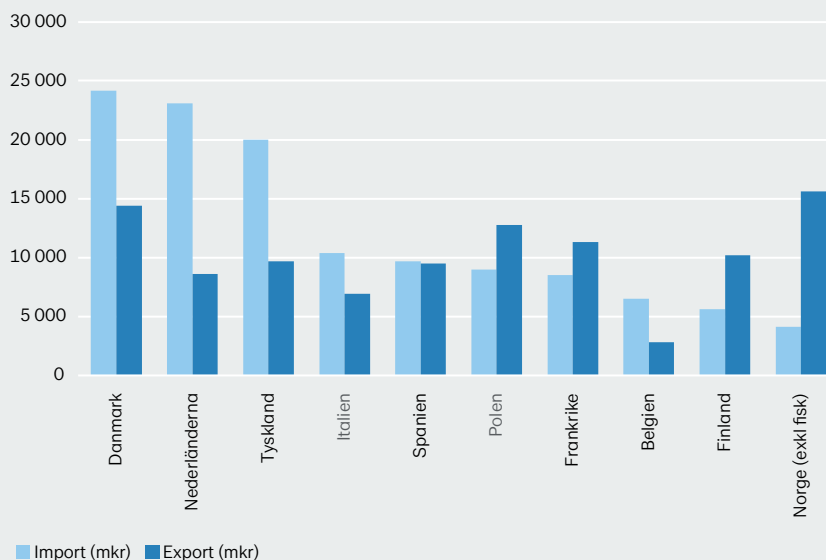

Sveriges handelspartners

EU-länder dominerar Sveriges livsmedelshandel, både på import- och export- sidan. Bland de viktigaste länderna finns Danmark, Nederländerna och Tyskland, som tillsammans står för en stor andel av importen, särskilt av livsmedel, drycker, kött, mejeriprodukter samt frukt och grönsaker. På export- sidan är Danmark, Polen, Frankrike, Finland och Tyskland centrala mottagarländer. Utanför EU är Norge, Storbritannien och USA betydelsefulla handelspartner, särskilt för förädlade livsmedel, drycker och andra högförädlade produkter.

De kommande förändringarna i andra europeiska länder (se föregående kapitel "Den globala kontexten") med nedgångar eller omstrukturering i animalie-sektorer, kan innebära att handelsströmmar påverkas. Danmark är det land från vilket Sverige importerar mest, om produktionen minskar kan det ersättas med handel med andra destinationer eller genom att öka den inhemska produktionen. Det kan skapa ett ledigt marknadsutrymme för svensk produktion.

Sveriges viktigaste handelspartners i handel med jordbruksvaror och livsmedel under 2024

Källa: Jordbruksverket 2025c.

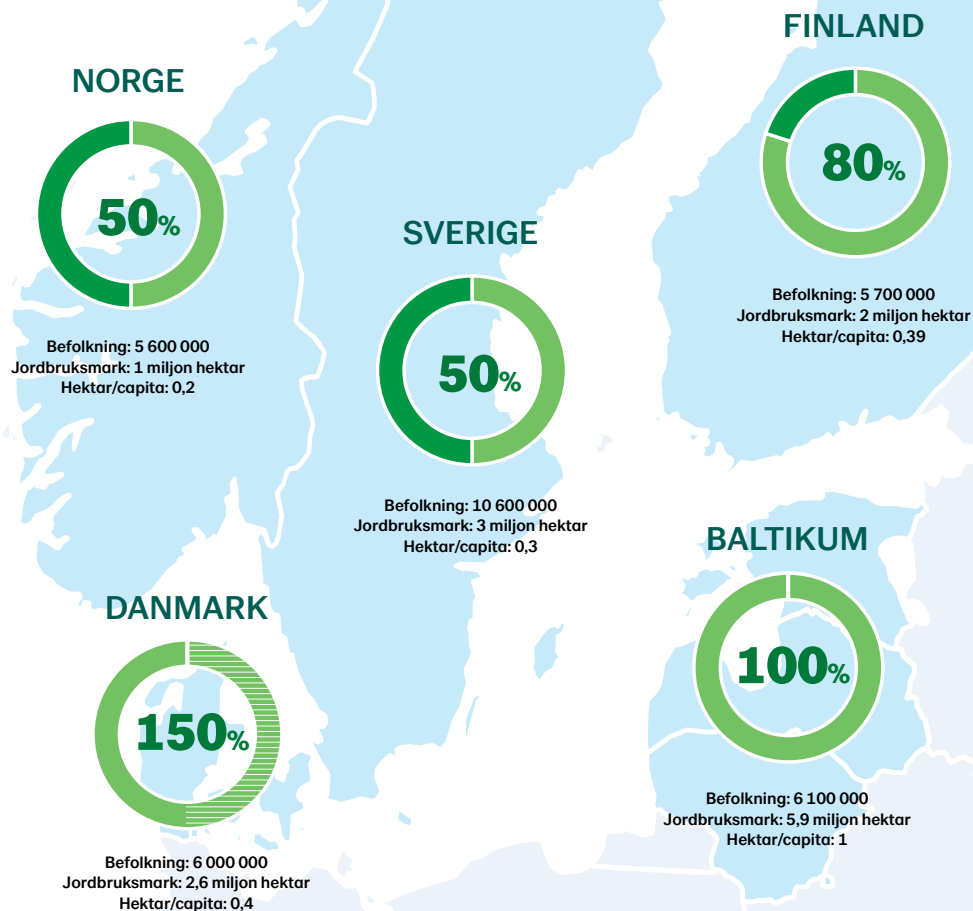

Utgångsläget för livsmedelsförsörjningen

Bilden visar livsmedelsproduktion som andel av den inhemska konsumtionen, mätt i ekonomiskt värde, samt befolkning och jordbruksmark i Sverige och grannländer 2025.

Sveriges produktion om 50 procent är en låg nivå jämfört med andra europeiska länder. Importerade insatsvaror som används för svensk livsmedelsproduktion reflekteras inte i siffrorna.

Det finns också teoretiska beräkningar att den svenska primärproduktionen överskrider den svenska befolkningens kaloribehov, vilket är ett annat sätt att analysera utgångsläget. Det speglar dock inte den verkliga livsmedelskonsumtionen och marknadssituationen.

Källa: Statistisk sentralbyrå 2025, Luke 2023, Jordbruksverket 2023, Danmarks Statistik 2025, Statistics Estonia 2023, Central Statistical Bureau of Latvia 2023, Eurostat 2023.

Självförsörjning eller försörjningsförmåga?

Debatten kring livsmedelsberedskap handlar ofta ensidigt om försörjningsgrad, alltså hur stor del av den mat och dryck som konsumeras i Sverige som kommer från inhemsk produktion. För att stärka beredskapen måste måttet försörjningsgrad kompletteras med hänsyn till globala leverantörskedjor, nationella distributionsmöjligheter eller tillgång till kritiska insatsvaror.

Till skillnad från försörjningsgrad omfattar försörjningsförmåga hela leverantörskedjan, inklusive insatsvaror, transporter och tjänster. En stark försörjningsförmåga bygger på säkrad tillgång till resurser genom diversifierade källor och robusta handelsvägar, både nationellt och internationellt. Genom goda handelsrelationer och alternativa flöden kan Sverige stärka sin motståndskraft och säkerställa kontinuerlig tillgång till nödvändiga resurser.

Påverkan på klimat och miljö av en ökad livsmedelsproduktion

Samtidigt som livsmedelsproduktionen ska öka måste mål för minskad klimat- och miljöpåverkan nås. Sveriges åtaganden för klimat och miljö, hur de relaterar till livsmedelsproduktionen, och hur samspelet mellan samhällsmål ser ut beskrivs i kapitlet om "Ekosystemets ramar" i slutet av rapporten. Projektets uträkningar pekar på att de olika målen kan nås samtidigt, och att det negativa avtrycket kan frikopplas från tillväxt i sektorn.

Målsättningar för ökad livsmedelsproduktion i Sverige

Mot bakgrund av ett förstärkt politiskt fokus på svensk livsmedelsproduktion och beredskap finns nu en stark ambition att öka försörjningsförmågan av svenska livsmedel.

Regeringen beslutade om en ny Livsmedelsstrategi 2.0 i mars 2025. Strategin aviserar en intensifiering av arbetet med att stärka livsmedels-systemets konkurrenskraft för att öka den svenska livsmedelsproduktionen. I oktober 2025 publicerade Jordbruksverket rapporten *Förslag på mål och uppföljningsmetoder för svensk livsmedelsproduktion* som en del i att konkretisera hur livsmedelsstrategin 2.0 ska följas upp och ge underlag för mätbara mål till 2030 och 2035. Rapporten beskriver hur Sverige kan öka livsmedelsproduktionen genom tydliga mål, mätmetoder och åtgärder, med fokus på starkt försörjningsgrad och balans mellan produktion och miljöhänsyn.

I rapporten bedömer Jordbruksverket nuläge och utvecklingspotential för produktion av olika livsmedel. Målen är föreslagna som ökad försörjningsgrad som visar svensk produktion i förhållande till totalkonsumtionen. Några exempel är att spannmål ska öka från 115 till 140 procent, nötkött från 57 till 65 procent, mjölk från 71 till 85 procent och äpple från 28 till 50 procent.

I den här rapporten har vi utgått från Jordbruksverkets målförslag för att beskriva hur en sådan utveckling kan ske och dess effekter. I realiteten styrs produktionen av marknadsutveckling, politiska styrmedel och olika aktörers agerande till exempel avseende investeringar och finansiering.

Föreslagna produktionsmål

Jordbruksverkets förslag till mål för ökad försörjningsgrad för livsmedel för råvaror som beskrivs i den här rapporten. Källa: Jordbruksverket, 2025d. Notera att siffran 87 procent för ägg 2024 är missvisande på grund av sjukdomsutbrott, normalt ligger nivån närmare 95 procent.

Sektor	Nivå 2024, procent	Mål för 2035, procent
Spannmål	115	140
Rapsfrö	85	110
Baljväxter	97	115
Matpotatis	92	100
Stärkelsepotatis	100	120
Socket	87	100
Kött totalt	70	80
Griskött	81	95
Nötkött	57	65
Får-och lammkött	25	30
Matfågel	72	85
Mjök	71	85
Ägg	87	105
Morötter	95	95
Matlök	84	90
Huvudkål	49	85
Tomater	18	40
Äpplen	28	50

Behovet av konstruktiv hantering av målkonflikter

För att målen i livsmedelsstrategin – ökad produktion, starkt konkurrenskraft, högre robusthet, fler jobb och ökad export – ska kunna nås krävs att strategin får faktiskt genomslag i beslut inom flera politikområden och myndigheter, exempelvis när det gäller regelverk och deras tillämpning, resurstillförsel och styrmedel.

För att lyckas måste livsmedelsstrategins mål ges samma övergripande tyngd i politiken och myndighetsstyrningen som bland annat miljökvalitetsmålen och beredskapsfrågorna har idag. Om inte strategin väger tillräckligt tungt i avvägningen mellan olika samhällsmål riskerar livsmedelsproduktionens intressen att trängas undan och målen att inte uppnås.

Analys av vägen framåt:

Sveriges livsmedels- produktion idag och i framtiden

Sveriges livsmedelsproduktion utgör en central del av ekonomin, samhällsberedskapen och den regionala utvecklingen. För att bedöma hur produktionen kan stärkas framåt krävs en helhetsanalys av dagens förutsättningar, historisk utveckling och den potential som finns i mark, produktion och värdekedjor.

En grundbult i svensk ekonomi

Livsmedelsproduktion är en nyckelbransch för Sverige. 100 000* människor jobbar i livsmedelsbranschen som dagligen förser hela Sveriges befolkning med mat. I värdekedjan ingår insatsvaror och -tjänster till jordbruket, jordbruksproduktion, förädling, dagligvaruhandel och konsumtion.

Genom att satsa på utveckling, investeringar och produktionsökning i sektorn kan stora effekter skapas både uppåt och nedåt i värdekedjan. Livsmedelsproduktionen är bokstavligen förankrad i den svenska myllan, åkermarken som används är en värdefull resurs och närhet till producerade råvaror ger ett underlag för förädling och färskkonsumtion med hög kvalitet. Redan idag anger Livsmedelsföretagens medlemmar att 80 procent av det de producerar kommer från svensk råvara. Investeringar i livsmedelsproduktion ger långsiktig sysselsättning och värdeskapande i samhället.

I följande kapitel analyseras betydelsen av en produktionsökning i linje med de föreslagna målen för ökad försörjningsgrad som Jordbruksverket redovisat.

*Räknat som heltidstjänster inom hela värdekedjan, SCB.

Livsmedelsproduktion igår och idag

Jordbruket i Sverige har förändrats kraftigt under 1900-talet och första delen av 2000-talet genom strukturförändringar, mekanisering, specialisering och digitalisering. Efter andra världskriget ledde konkurrens, teknikutveckling och politiska beslut till att antalet jordbruksföretag minskade, samtidigt som de blev större, mer produktiva och mer specialiserade på antingen ett djurslag eller växtodling. Antalet jordbruksföretag har minskat med nära 80 procent sedan 1920-talet.

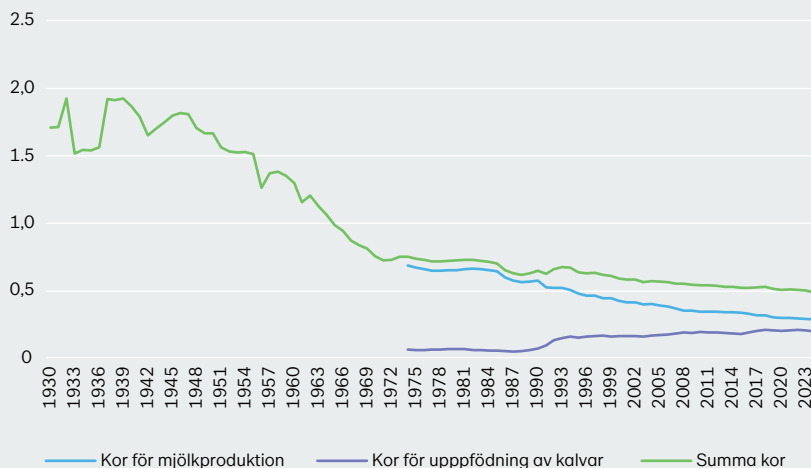
Under större delen av 1900-talet dominerades åkermarken av vall och spannmål och arealen var som högst 1917, därefter har den minskat. Genom ökad användning av växtskydd, mineralgödsel samt bättre avel och växtförädling har produktiviteten ökat och skördarna stigit kraftigt. För drygt 100 år sedan motsvarade den totala spannmålsskörden cirka två miljoner ton medan den idag ligger runt fem till sex miljoner ton beroende på årsmån. Under samma tid minskade åkermarken från drygt 3,8 miljoner hektar till 2,5 miljoner hektar år 2024, en minskning med 35 procent.

Sedan slutet av 1800-talet har den svenska animalieproduktionen förändrats kraftigt. Avkastningen per djur har ökat samtidigt som djurbesättningarna har blivit färre men större. Det totala antalet grisar och fjäderfä har ökat långsiktigt, medan får och nötkreatur har minskat betydligt. Kor har blivit färre men mer produktiva, med kraftigt ökad mjölkavkastning per ko. Nötköttproduktionen har varit relativt stabil, griskött ökade fram till 1990-talet men har därefter minskat, medan fjäderfäkött har vuxit snabbt och är numera större än nötköttproduktionen. Äggproduktionen har också ökat över tid. (Jordbruksverket, 2025a)

År 1950 fanns det cirka en lantbrukare per 18 personer i Sverige. År 2023 hade den siffran tiofaldigats till 188. Varje enskild lantbrukare försörjer alltså allt fler för varje år som går.

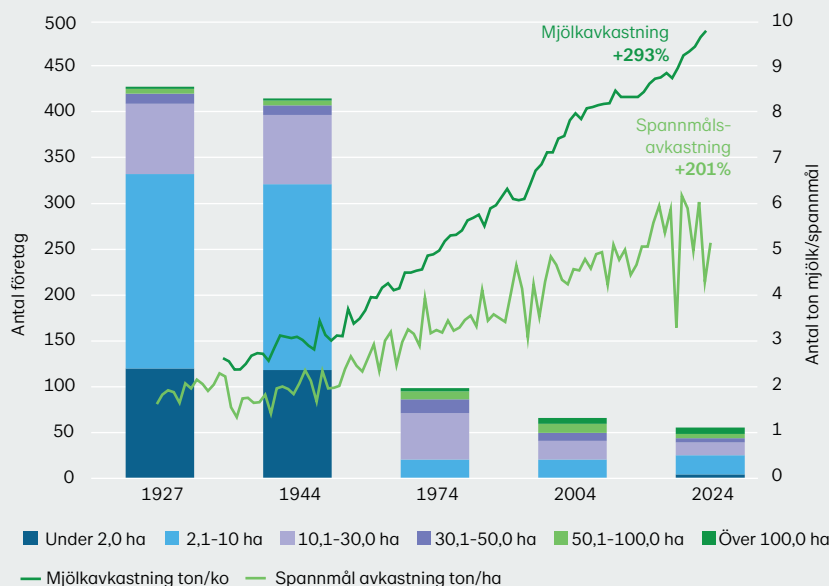
Antal kor

Antal kor åren 1930–2024, miljoner djur. Källa: Jordbruksverket, 2025a.

Antal jordbruksföretag, arealer och produktivitet

Antal företag efter storleksgrupp åkermark åren 1927, 1944, 1975, 1999 och 2024. Diagrammet visar hur företagen hanterar allt större arealer. Samtidigt har företagen blivit alltmer produktiva. Källa: Jordbruksverket 2025a och Jordbruksverkets officiella statistik 2026.

Åkrar och betesmarker

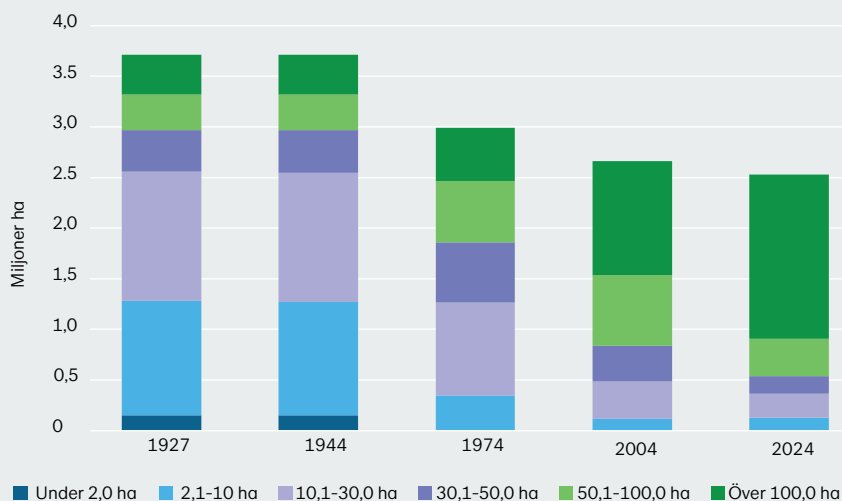
Åkrar och betesmarker är värdefulla resurser, var för sig och framför allt i kombination. De är grundförutsättningar för svensk livsmedelsproduktion. För att vi ska kunna producera mer mat behöver marken både användas mer effektivt och ytor som i dagsläget inte används till livsmedelsproduktion tas i bruk.

Idag ligger cirka 100 000 hektar av åkermarken i träda och omkring 250-300 000 hektar av vallarealen skulle kunna nyttjas mer produktivt. Trädesarealen var uppe i 140 000 hektar år 2024 men minskade till 110 000 hektar år 2025. Svealands slättbygder (53 000 hektar) och Götalands norra slättbygder (24 000 hektar) hade de största arealerna träda 2024. Tidigare har trädan varit ett sätt att uppfylla miljökrav inom EU:s jordbrukspolitik, men villkoren har förändrats under senare år. År 2025 har exempelvis blommande åker kommit in som ett alternativ och omfattar cirka 15 000 hektar. Sammantaget bör en ganska stor andel av dagens trädesareal kunna användas för aktiv odling i framtiden. Vallarealer som inte nyttjas fullt ut finns främst i Svealand och Norrland. Ytterligare kartläggning av dessa marker behöver ske.

Areal åkermark efter storleksgrupp

Areal åkermark vid företag av olika storlek. Över tid har det blivit allt färre företag med små arealer, samtidigt som företag med mer än 100 hektar ökat.

Idag finns drygt 0,45 miljoner hektar naturbetesmarker som är ett mycket viktigt komplement till åkermarken som omfattar 2,5 miljoner hektar. Betesmarkerna har historiskt varit större, särskilt om slätter- och betesängar beaktas vilka var omfattande för cirka 100 år sedan. Källa: Jordbruksverket, 2025a.

Regional utveckling

Beroendet av marktillgång gör att livsmedelsvärdekedjan kopplat till åkermarken, till skillnad från många andra näringsgrenar, inte koncentreras till tätbefolkade områden. Även förädlingsledets lokalisering utgår från råvaruflödena och ligger ofta i mindre orter runt om i landet.

Det gör att livsmedelssektorn har en unik möjlighet att bidra till jobb och ekonomisk utveckling också i glesbygd och mindre orter.

För att säkerställa ett aktivt jordbruk också i områden med svårare odlingsförutsättningar finns kompensationsstödet och det nationella stödet inom jordbrukspolitiken. Sverige har dock till skillnad från våra grannländer Norge och Finland arbetat mindre aktivt med att stödja livsmedelsproduktion i hela landet. Vilket också avspeglas i tydliga skillnader mellan länderna, där Norge och Finland lyckas producera betydligt mer mat på de nordliga breddgraderna än vad Sverige gör.

Norra Sverige

Utvecklingskurvorna för livsmedelsproduktionen visar en särskild nedgång i norra Sverige och försörjningsfrågan pekas ut som kritisk. Den 11 juli 2025 gav regeringen Jordbruksverket ett särskilt uppdrag att analysera livsmedelsproduktionens utveckling, förutsättningar, hinder och möjligheter i norra Sverige, och lägga fram förslag som stärker lönsamheten och konkurrenskraften i livsmedelsproduktionen. Det finns potential att öka produktionen, men då måste förutsättningar skapas och hinder undanröjas.

Sysselsatta i jordbruket och livsmedelsindustrin

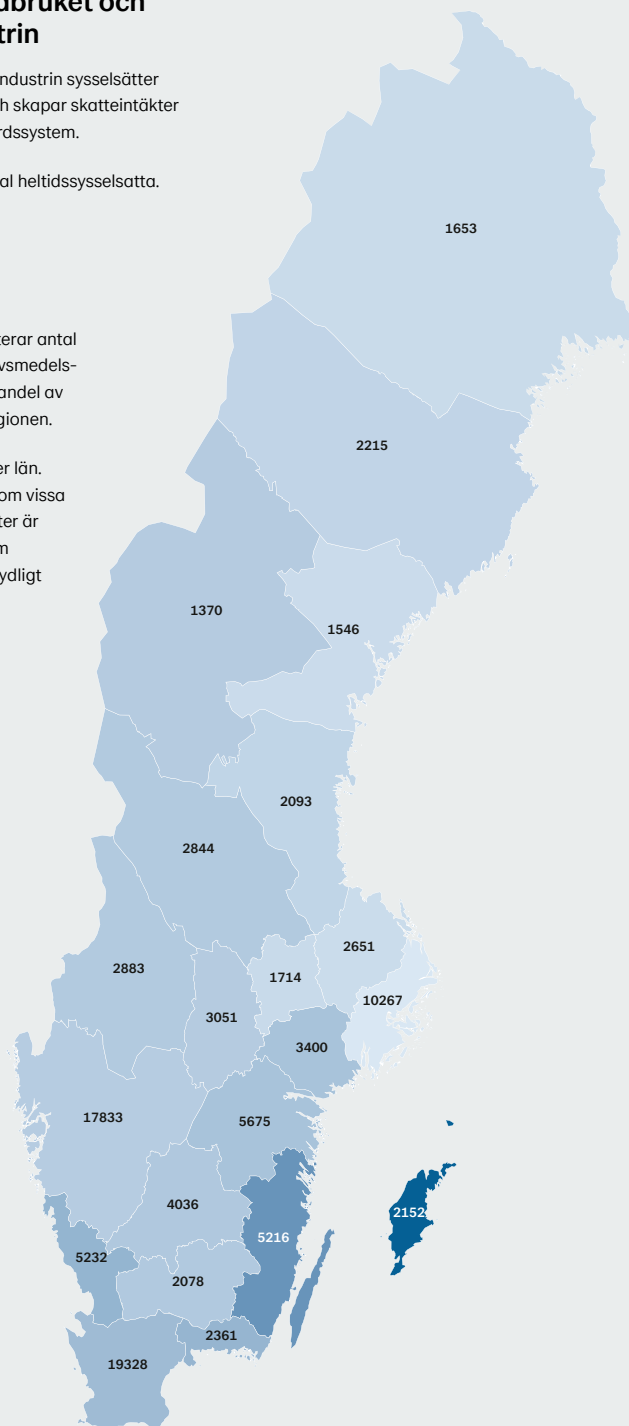
Lantbruket och livsmedelsindustrin sysselsätter människor i hela landet, och skapar skatteintäkter som möjliggör lokala välfärdssystem.

Siffrorna i kartan avser antal heltidssysselsatta.
Källa: SCB 2026.

1% 7%

Färggraderingen representerar antal procent sysselsatta inom livsmedelsindustri och jordbruk, som andel av totalt antal sysselsatta i regionen.

Procentalen visar andel per län. Lokalt, i mindre områden som vissa kommuner och enskilda orter är sysselsättningsgraden inom livsmedelsvärdekedjan betydligt högre.

Svenska matvanor

Rapporten fokuserar på samhällsnyttan av investeringar som ökar och stärker en hållbar livsmedelsproduktion baserad på svenska råvaror. Därför ingår ingen fördjupad analys av konsumtionsmönster, även om de är viktiga ur ett folkhälsoperspektiv. Svensk livsmedelsproduktion har naturligtvis en nära koppling till vad som konsumeras i landet. Samtidigt är det odlingsförutsättningarna – klimat, jordarter och agronomiska förhållanden – som avgör vilka livsmedel som är rimliga och resurseffektiva att producera i Sverige.

Historisk konsumtionsdata visa att förändringar i konsumtionen går relativt långsamt. Vi äter alltmer mer frukt och grönsaker sedan 1980-talet även om frukt och bärkonsumtionen minskade mellan 2020 och 2024.

Köttkonsumtionen per capita har ökat sedan 80-talet med en viss nedgång de senaste åren. Trenden varierar mellan köttslag, där bland annat fågelkött har ökat kraftigt. Dryckesmjölk har minskat, men istället har andra mejerivaror som ost ökat. Mjöl och gryn ligger relativt konstant över tid. Även om svenska matvanor kan komma att ändras över tid, och därmed konsumtionen per capita, har vi för analysen i den här rapporten utgått från en konsumtion som motsvarar dagens nivåer för olika matvaror.

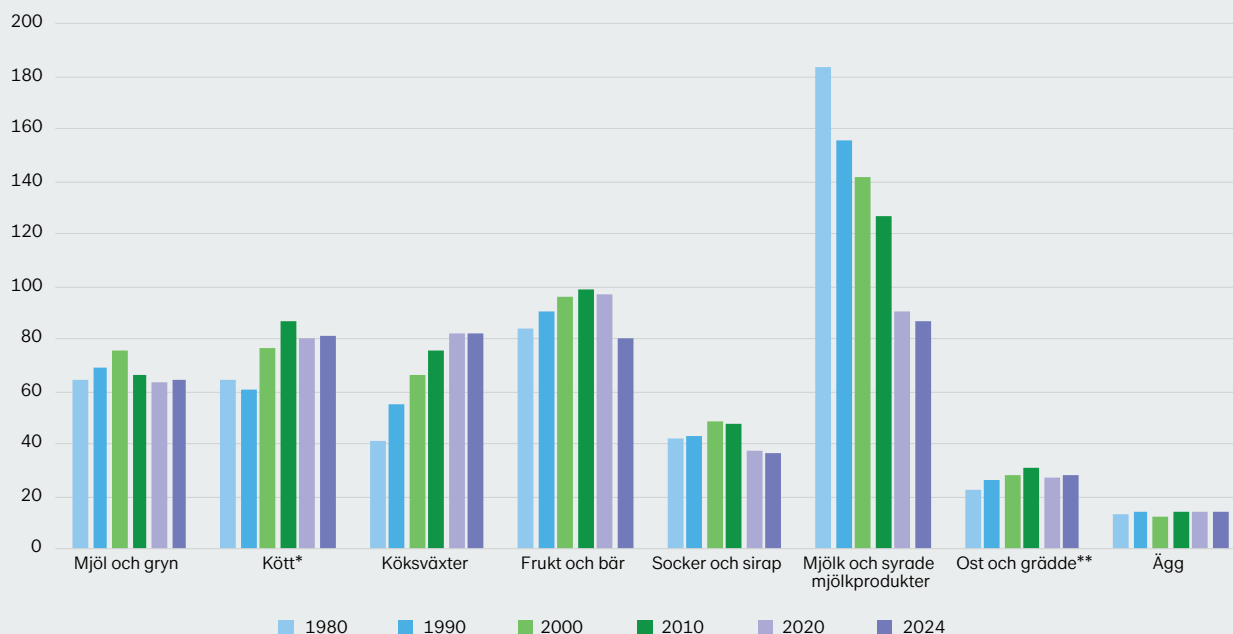
Trots denna avgränsning är det viktigt att understryka att en ökad produktion av svenska livsmedel kan förenas med, och i vissa fall aktivt bidra till, mer hälsosamma och hållbara matvanor. Det finns ett värde i att livscykelanaly-

ser av matens klimat- och miljöavtryck kompletteras, genom att beakta ett livsmedels innehåll av näringsämnen och dess hälsoeffekter.

Maten är också en del av vår kultur. Ett ökat fokus på och tillgång till svenska råvaror och livsmedel kan också bidra till matupplevelser och gastronomi som stärker den svenska besöks- och turistnäring, i linje med Livsmedelsstrategin 2.0. Det är en viktig del i utvecklingen på livsmedelsmarknaden och livsmedelsvärdekedjan även i framtiden. Svensk matkultur uppmärksammas alltmer internationellt, där hållbar utveckling och innovativ måltidskonst bidrar till att göra landet till en aktör inom global gastronomi.

Konsumtion av varor, per capita

Totalkonsumtion av vissa varor, kg/liter per person och år (Jordbruksverket, 2025)

* Siffrorna baseras på slaktvikt, köttkonsumtionen per capita är avsevärt lägre.

** Ostvikten är cirka en tiondel av den mjölk som går åt för produktionen, omräknat till mjölkequivalerter blir förändringar i den här stapelgruppen större.

” Framtidens mat – hur måltidskulturen styr marknaden

Grunden för all livsmedelsproduktion är densamma genom tiderna. Vi väljer att odla, köpa och äta det som är kulturellt okej, det vi vardagligt kallar för "gott". Kött från till exempel marsvin eller bält djur är inte "gott" även om det är "gott" och kulturellt okej i Peru och Mellanamerika.

Livsmedelssektorns lönsamhet bygger på att komma på i förväg vad folk tycker är okej. Få köper de varor som gör att man framstår som ett socialt fån.

Därför finns på marknaden endast den mat som för tillfället är kulturellt okej. Men visst saknar man rätter som var okej förr som stekt hammel (snöpt fårbagge) med gröna bönor eller varför inte ölsupa, båda från 1800-talets lunchställen.

När forskning och reklambyråer undersöker konsumenternas matvärderingar frågar man vanligen om de kan tänka sig att äta ditten eller datten. Ibland får de provsmaka. Då kan de säga att det smakar "jättegott" och till och med kan de tänka sig att köpa varan. Men här smäljurer konsumenten lite. Den har faktiskt endast svarat om smak och konsistens är okej, inte om den avgörande faktorn är uppfyllt för produktvalet: Passar varan in i familjens måltidsvärderingar och viktigast av allt - blir vi till en bättre gemenskap av att äta det här? Eller blir det konflikt om maten?

Det som också omsätts till köp är om det finns en måltid där livsmedlen kan konsumeras. Som med tacons smaksättning med bland annat kryddorna chili, spiskummin och oregano. De fanns på plats i Sverige

redan i 1950-talets mitt men ändå gjorde folk inga fyllda mjuka tacos-tunnbröd förrän på 1990-talet. Att äta familjemiddagsmat med händerna som djur var inte kulturellt okej på 50-talet.

Så för livsmedelsproducenternas planer för åren 2030-2040 behöver det ingå en idé om de måltider som människor kommer att äta då. Blir det mer sönderskuren mat därför att människor vill ha en måltid där man kan äta med en hand för att kommunicera med andra via telefonen då det blir allt fler singlar? Kommer de suga i sig mer mat med hjälp av barnens "klämmisar" som nu kommer för vuxna? Kommer folk byta från tre huvudmåltider om dagen till sju-åtta småmåltider eller "girl dinner" som de också kallas? Och hur går det med semaglutidmedicinen, till exempel Ozempic? Innebär den både färre och mindre måltider?

Viktiga påverkansfaktorer för matförsäljningen 2040 är demografien. I Sverige kommer år 2040 finnas 15 000 färre 15-åringar än det gör idag. Om en tonåring äter 2000 kalorier (minst) så innebär det att 15-åringarnas föräldrar kommer att köpa omkring 30 miljoner färre kalorier varje dag, alltså 12-15 procent mindre än idag. Om de väljer svenska eller utländska kalorier vet vi inte, utan det bestämmer föräldrarnas framtida familjeideal, statens politik och det ekonomiska läget.

Från USA har svensk kultur hämtat Bondens egen marknad, veganrörelsen, men också rawfood-ätandet. Men det är inte uteslutet att Europas pågående Trump-distansering innebär att den kulturella påverkanslänken också minskar i betydelse.

Lika brådskanie är analysen för livsmedelssektorn att starta den kreativa analysen av vad artificiell intelligens betyder för människors livsmedelinköp. Kommer vi fotografera vår mattallrik och be AI att räkna ut om vi verkligen ska äta just det här?

Det är ingen lättförtutsedd framtid som väntar.

Richard Tellström
Mathistoriker och docent i måltidskunskap

Marknadsförutsättningar för svensk livsmedelssektor

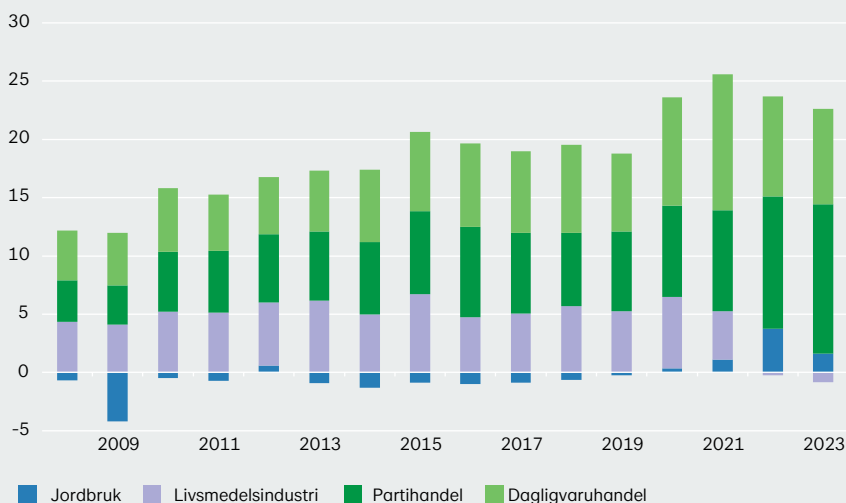
Livsmedelsmarknaden är i grunden stabil eftersom mat är en nödvändighet och världens befolkning växer. Samtidigt kan priserna variera kraftigt på grund av till exempel skördevariationer, geopolitisk oro och inflation, och dessa svängningar slår olika i livsmedelskedjans olika led.

Under 2025 har goda globala skördar pressat priserna i jordbruket, särskilt för spannmål, medan höga kostnader för insatsvaror har försämrat lönsamheten trots bra skörderesultat. Under slutet av 2025 föll världsmarknadspriserna på mjölk kraftigt på grund av ett ökat utbud på världsmarknaden, efter en längre tid av stabilt höga priser. På längre sikt finns dock bättre förutsättningar för svensk livsmedelsproduktion, drivet av ökad efterfrågan, begränsad tillgång på mark och minskad produktion i delar av Europa.

Sammantaget visar detta att beslut om förändrad produktion behöver ta hänsyn till både kortsiktiga marknadslägen och långsiktiga trender.

Svag utveckling i primärproduktion och livsmedelsindustri

Diagrammet visar rörelseresultat över tid i livsmedelsvärdekedjan, samt hur det fördelar sig. Där syns tydligt att lönsamheten i primärproduktionen och livsmedelsindustrin har utvecklats svagt över tid. Källa: SCB, 2024.

Ökad fokus på lågpris utarmar svensk livsmedelsproduktion

Den svenska livsmedelskedjan måste vara lönsam i alla tre led: lantbruk, livsmedelsproduktion och dagligvaruhandel. Trenden har över tid pekat i fel riktning. Svensk livsmedelsproduktion har tappat marknadsandelar gentemot importerade, billigare livsmedel sedan EU-inträdet 1995. Inflationsåren 2022–2024 förstärktes de svenska konsumenternas preferenser för utländskt producerade lågprisalternativ och bidrog till minskade produktionsvolymen och vikande lönsamhet för den svenska producerade. Med de mer stabila marknadsförutsättningar som nu råder behöver den svenska livsmedelsproduktionen återta förlorade marknadsandelar, tillåtas öka sin lönsamhet och investera i en effektivare produktion och i produkter med en ännu högre förädlingsgrad. Det är i sin mest förenkla form receptet på en ökad svensk konkurrenskraft.

När svenska konsumenter väljer bort högkvalitativa, hållbart producerade svenska livsmedel till förmån för billigare utländska alternativ försvagas Sveriges livsmedelsproduktion och livsmedelsberedskap. Att konsumenterna i högre utsträckning börjar köpa svensk mat och dryck är en förutsättning för att Sverige ska kunna ha en robust och dynamisk livsmedelsproduktion som kan tillgodose befolkningens behov både i fredstid och kristid. De senaste årens fokus på lågt pris kan bli dyrt i längden när effekten blir en utarmning av den inhemska livsmedelsproduktionen.

Oroväckande låg lönsamhet

Diagrammet på föregående sida visar att primärproduktionen, alltså lantbruket, och livsmedelsindustrin, sedan en lång tid tillbaka och i synnerhet de senaste åren plågas av en oroväckande låg lönsamhet. Detta är en stor risk för hela livsmedelsvärdekedjan och livsmedelsförsörjningen i Sverige. Lönsamhet är en förutsättning för att kunna driva och utveckla ett företag. Utan vinst kan man inte göra de investeringar som krävs för att behålla och

öka sin konkurrenskraft, satsa på hållbarhet, stärka beredskapen, anställa och utbilda personal och ta fram nya produkter och tjänster.

Livsmedelsindustrin hade till och med negativ lönsamhet 2022–2023, något som aldrig hänt förut. Offentlig statistik från bland annat Eurostat visar att den svenska livsmedelsbranschen ligger i den absoluta botten av EU:s lönsamhetsliga, och att svenska matpriser har ökat mindre än EU-snittet.

Extremt koncentrerad dagligvarumarknad

Den låga lönsamheten i lantbruket och livsmedelsindustrin hänger samman med en rad faktorer kopplade till den inhemska produktionens konkurrenskraft. En viktig faktor är den höga koncentrationen i den svenska dagligvaruhandeln. Tre dagligvaruaktörer kontrollerar tillsammans 90 procent av dagligvarumarknaden. En av aktörerna har på egen hand en marknadsandel på uppemot 50 procent. Inom EU är det bara Finland som har en mer koncentrerad dagligvarumarknad.

I praktiken innebär detta att Sveriges cirka 4 000 livsmedelsproducenter bara har tre kunder att potentiellt sälja sina produkter till. Detta ger dagligvaruhandeln en enorm makt i förhandlingarna med lantbruks- och producentledet. Som producent är man i praktiken beroende av de stora kedjorna och har ofta inget annat val än att acceptera deras krav och priser.

En annan relaterad faktor är utvecklingen av handelns egna varumärken (EMV). Andelen EMV i butikshyllorna växer snabbt och ligger idag på cirka 28 procent (i värde). Att den ökande andelen EMV gynnar handeln är det ingen tvekan om. Men för branschen som helhet är utvecklingen riskfylld. EMV riskerar att motverka innovation och investeringsvilja i livsmedelsvärdekedjan och hindrar på så sätt utvecklingen mot en mer hållbar och resiliant livsmedelssektor. För producenterna som producerar handelns EMV är lönsamheten ofta lägre än på deras övriga produktion. Frågan om EMV

diskuteras även på EU-nivå, bland annat inom ramen för direktivet om förbud mot otillbörliga handelsmetoder i livsmedelskedjan. I den finska uppdateringen av lagstiftningen mot otillbörliga handelsmetoder adresserar man just risken för otillbörliga handelsmetoder när handelns egna varumärken konkurrerar med leverantörernas varumärken.

Ökande kostnader

2021–2023 ökade kostnaderna dramatiskt för allt som krävs för att producera livsmedel – råvaror, insatsvaror, energi, drivmedel, förpackningar och transporter. Även om vi är förbi de mest extrema kostnadsökningarna så fortsätter kostnaderna att öka. I normala fall ökar producenternas kostnader med cirka en till två procent om året, det vill säga i takt med den gängse inflationen. Därför kommer det bli svårt – för att inte säga omöjligt – att leva upp till politiska förväntningar om att maten ska bli billigare eller återgå till prisnivåerna som gällde innan 2022.

Ett annat problem i sammanhanget är att politikerna bidrar till att öka kostnaderna för livsmedelsproduktion. Livsmedelsindustrins kostnader för politiskt beslutade förpacknings- och nedskräpningsavgifter har ökat stadigt de senaste åren, och i takt med att det nya systemet för hushållsnära insamling rullas ut i landet kommer kostnaderna sannolikt öka ännu mer. Efter flera år av kraftiga höjningar höjdes den statligt reglerade elnätsavgiften nyligen med upp till 14 procent, något som kommer slå hårt mot den elintensiva livsmedelsindustrin. EU:s nya cybersäkerhetsdirektiv NIS-2 har ett vällovligt syfte, men det finns en risk att den nationella implementeringen inte sker på ett optimalt sätt. Om MSB:s nuvarande förslag till implementering av direktivet blir verklighet så kan kostnaden för ett enskilt företag uppgå till flera miljoner kronor per år.

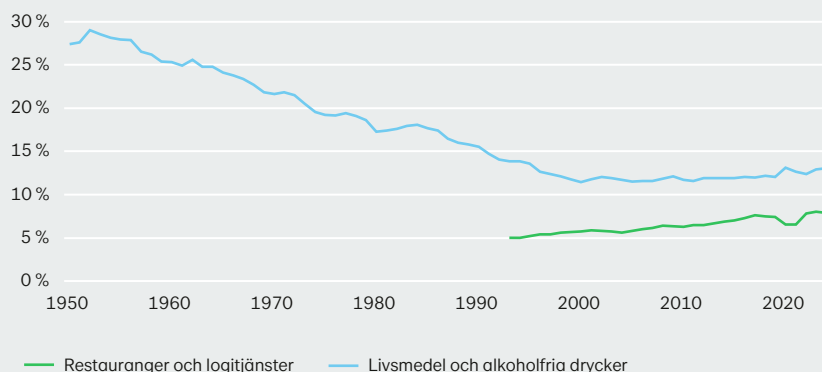
Vi har aldrig lagt så lite på mat

Över tid har andelen disponibel inkomst som läggs på mat sjunkit. I början av 1900-talet uppgick livsmedelsutgifterna till 44 procent av hushållens totala inkomster. Idag lägger svenska hushåll 13-14 procent av sin disponibla inkomst på livsmedel och alkoholfria produkter. Vi har alltså aldrig lagt så lite pengar på livsmedel. Detta beror bland annat på stigande inkomster, förändrade konsumtionsmönster och effektiviseringar i livsmedelssystemet.

I och med att en allt lägre andel av konsumtionsutgifterna används till livsmedel pressas livsmedelsproducenternas lönsamhet och utrymmet att investera och satsa på innovation och hållbarhet begränsas.

Livsmedlens andel av hushållens totala konsumtionsutgifter 1950-2024

Källa: Nationalräkenskaperna SCB, sammanställt av Jordbruksverket 2025, Jordbruket i siffror.

Export

En stor inhemsk produktion av livsmedel, som drivs av en hög, marknadsbaserad efterfrågan, är en nyckel till starkt beredskap. Efterfrågan kan komma både från Sverige och från utlandet. Den svenska marknaden är liten, konkurrensutsatt och svår att växa i. Den globala marknaden är enorm och full av potential. Därför är ökad export en nyckelfaktor för ökad produktion, ökad lönsamhet och starkt försörjningsförmåga.

Sverige har stor potential att öka exporten av livsmedel. De största möjligheterna finns på närliggande europeiska marknader, samtidigt som utvalda marknader utanför Europa erbjuder nischmöjligheter för vissa produkter. Svenska livsmedel har sin främsta konkurrensfördel i premiumsegmentet, där kvalitet, livsmedelssäkerhet, hållbarhet och djurvälstånd värderas högt, snarare än i prispressade volymmarknader. Samtidigt innebär höga produktionskostnader en utmaning, vilket gör att exportsatsningar behöver vara tydligt anpassade till olika produktsegment och marknader. En mer fokuserad och långsiktig exportsatsning kan bidra till ökad produktion, starkt konkurrenskraft och i förlängningen ett mer robust svenskt livsmedelssystem. (Business Sweden, 2024.)

Svenska livsmedel håller hög kvalitet, och med en högre förädlingsgrad kan värdet stärkas ytterligare. Regeringen har inrättat ett nytt Food Export Center som ska driva frågor som bidrar till att öka svensk livsmedellexport och ansvara för samordning av genomförandet av livsmedelsexportsatsningar utomlands. En större marknad kan möjliggöra rationella investeringar och bli en viktig del av en positiv tillväxtspiral.

Hållbar livsmedelskedja

Inom samarbetet Hållbar Livsmedelskedja har företagen enats om och preciserat mål för ett mer hållbart utbud av livsmedel med den gemensamma färdplanen "Det svenska handslaget för en hållbar livsmedelskedja". Bland annat finns gemensamma miniminivåer inom varje produktkategori, för att säkerställa att hållbarhetsarbetet

omfattar hela sortimentet – inte bara enskilda premiumprodukter. Det handlar om att både höja den lägsta nivån i sortimentet och samtidigt öka efterfrågan på produkter som produceras med höga krav på djurvälstånd, miljöhänsyn och social hållbarhet. Detta visar att marknaden kan ta ansvar genom branschöverenskommelser och bidra till en mer hållbar livsmedelskedja i praktiken.

En svensk lantbrukare ska kunna gå in i en svensk butik utan att mötas av livsmedel som producerats på sätt som inte är tillåtna i Sverige. För att uppnå detta krävs ett gemensamt ansvarstagande mellan livsmedelsföretag och handel kring vilka produkter som sätts på marknaden och hur hållbara mervärden värderas.

Marknadsaktörernas klimatåtaganden

Science Based Targets är klimatmål som företag sätter i linje med vad vetenskapen anser krävs för att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 °C. Målen granskas och godkänns av Science Based Targets initiative (SBTi), som säkerställer att företagens utsläppsminskningar följer Parisavtalet. Science Based Targets ställer krav på klimatarbete i hela värdekedjan för att minska det totala avtrycket.

För företag i livsmedelsbranschen kommer ofta det största utsläppet från primärproduktionen. Det betyder att företagen inte bara behöver minska sina egna utsläpp, utan också arbeta tillsammans med leverantörer och lantbrukare för att reducera klimatpåverkan från råvaror och insatsvaror. Med många företag anslutna till SBTi och en stor samsyn i svensk livsmedelsbransch kring de gemensamma målsättningarna blir en grön uppväxling en gemensam angelägenhet som möjliggör samarbete och värdesättande av de åtgärder som krävs och tillämpa den kunskap som redan finns för att nå målen. I Framtidens Jordbruk-rapporterna har branschen visat att målsättningarna inom Science Based Targets är realistiska, men förutsätter att de mervärden och kostnader som uppstår ersätts till primärproducenten och tas ut i senare led i värdekedjan.

Märkningar som underlättar konsumentval

Från Sverige-märket, KRAV och Svenskt Sigill är exempel på produktmärkningar som underlättar för konsumenter att göra val kring matvarors produktion. Från Sverige ger en tydlig ursprungsmärkning för svensk råvara och produktion. KRAV-certifiering signalerar ekologisk produktion, hög miljö- och djuromsorg samt spårbarhet. Svenskt Sigill Naturbeteskött garanterar kött från djur som betat på värdefulla, ogödslade marker, vilket främjar biologisk mångfald och öppna landskap. Certifieringen omfattar höga krav på djurvälstånd och kontrolleras av oberoende revisorer. Märkningen säkerställer svenskt kött där djuren bidragit till den svenska biologiska mångfalden. Det är värden som ofta möjliggör ett prispremium. För företag innebär märkningarna också bättre spårbarhet och dokumentation, tydligare styrning i leverantörskedjan samt förutsättningar för att delta i offentliga upphandlingar. Användningen av märkningar kan bidra till tillväxt och ökad lönsamhet i svensk livsmedelsproduktion. Användningen av frivilliga märkningar av det här slaget kan bidra till tillväxt och ökad lönsamhet i svensk livsmedelsproduktion. Därför är det viktigt att både branschen och politiken arbetar för att skapa goda förutsättningar för märkningsorganisationer att bidra till både tydlighet för konsumenterna och mervärde för producenterna.

Förädling som hävstång för värdeskapande

Livsmedelsindustrin förädlar och paketerar huvuddelen av svenska jordbruksråvaror för försäljning i Sverige och internationellt. Med ett förädlingsvärde på cirka 61 miljarder kronor och 49 000 sysselsatta är den landets fjärde största industrigen.

Initiativet grön uppväxling kan bli startskottet för en mer lönsam och hållbar utveckling i hela livsmedelssystemet. Förutsättningarna är goda: ett växande utbud av högkvalitativa svenska råvaror och möjlighet att öka kapacitetsutnyttjandet från dagens cirka 75 procent. Redan genom att utnyttja befintlig kapacitet bättre kan betydande vinster skapas. Dessa kan återinvesteras i produktutveckling, FoU-satsningar och moderna, högteknologiska produktionsanläggningar.

Men det finns utmaningar, bakom oss har vi en period med vikande efterfrågan, kraftigt stigande produktionskostnader och svag lönsamhet. En viktig förklaring är den låga förädlingsgraden.

Vad är förädlingsgrad?

Förädlingsgraden är ett centralt mått på ett företags eller en branschs konkurrenskraft. Den beräknas genom att från företagets omsättning exkludera inköp av råvaror, insatsvaror och externa tjänster. Det som återstår är förädlingsvärdet, vilket sedan divideras med omsättningen för att få fram förädlingsgraden.

En hög förädlingsgrad indikerar stark konkurrenskraft. Ju högre förädlingsgrad, desto större del av den bearbetade rå/insatsvarans värdeökning stannar i företaget, vilket leder till ökad lönsamhet och bättre förutsättningar för investeringar i innovation och hållbar utveckling. Företag som adderar mer kunskap och unika processer i sin produktion kan uppvisa en högre förädlingsgrad. Ett starkt varumärke innebär att företaget kan ta mer betalt för sina produkter, vilket ytterst påverkar förädlingsgraden positivt.

Svensk livsmedelsindustri i jämförelse

I ett svenskt industriperspektiv har livsmedelsindustrin en relativt låg förädlingsgrad. År 2023 låg den samlade svenska tillverkningsindustrin på en andel om 24 procent, medan livsmedelsindustrin noterade ett genomsnitt på 19 procent. Förädlingsgraden varierar dock kraftigt inom livsmedelsindustrins olika delbranscher. Till exempel låg förädlingsgraden 2023 på 35 procent för produktion av färskt bröd och på åtta procent för produktion av fodermedel.

Att livsmedelsindustrin på totalen ligger under industrigenomsnittet beror dels på den hårda konkurrensen i förädlingsledet på EU:s inre marknad, dels på strukturen inom svensk dagligvaruhandel (butikskedjorna) med ett fåtal dominerande aktörer. Den kraftigt koncentrerade dagligvaruhandeln innebär att svenska leverantörer har en förhållandevis svag förhandlingsposition. Detta är en starkt bidragande orsak till den låga lönsamheten inom svensk livsmedelsproduktion.

För att visionen om en starkare svensk livsmedelskedja ska kunna realiseras krävs ett aktivt och målmedvetet arbete i producentledet för att höja förädlingsgraden. Men minst lika viktigt är att politiken arbetar för att göra det enklare och billigare att producera livsmedel i Sverige. Idag bidrar många politiska beslut till att öka kostnaderna och försvåra för svenska livsmedelsproducenter.

Ekologiskt och konventionellt i samverkan

Ekologiskt och konventionellt lantbruk finns i hela landet inom de flesta produktionsgrenar. Ekologiskt och konventionell produktion sker ofta sida vid sida hos grannar eller till och med inom samma företag och det sker i samverkan på flera sätt. En del konventionella insatsvaror går in i det ekologiska lantbruket, till exempel stallgödsel, utsäde och avelsdjur, medan en del ekologiska produkter går till det konventionella lantbruket, till exempel tjurkalvar från mjölkproduktionen.

Likaså i livsmedelsproduktion erbjuder många företag både ett ekologiskt och konventionellt sortiment. Ekologiska certifieringar som KRAV är mervärdeskoncept som möjliggör miljöötgärder som innebär en extra kostnad, samtidigt som olika produktionsätt också bidrar till att driva utvecklingen av produktionsmetoder framåt. Den gröna uppväxlingen i form av investeringar för ökad produktion och hållbarhetsåtgärder behövs både inom ekologiskt och konventionellt. I efterföljande kapitel har dessa produktionsinriktningar därför inte analyserats separat.

Grön uppväxling i värdekedjan

För att stärka svensk livsmedelsproduktion och beredskap behöver tillgången till insatsvaror, särskilt mineralgödsel, säkras långsiktigt. Samtidigt finns en stor möjlighet att minska klimatpåverkan genom att ställa om produktionen av mineralgödsel från naturgas till förnybar el, ett område där Sverige har goda förutsättningar.

Flera initiativ visar att inhemsk produktion av mineralgödsel med lågt klimatavtryck är möjlig, både i storskaliga anläggningar och genom mer småskalig, modulär produktion. Sverige har dessutom tillgång till fossilfri el och viktiga råvaror som fosfor, vilket stärker förutsättningarna ytterligare.

För att lyckas krävs en kombination av beredskapslager på kort sikt och investeringar i inhemsk produktion, forskning och innovation på längre sikt. Effektivare användning av stallgödsel och cirkulära växtnärlingsflöden är viktiga komplement, men behöver kombineras med ny produktion för att möta behovet. Sammantaget finns här en möjlighet att samtidigt stärka försörjningstryggheten, minska klimatpåverkan och bygga en ny strategisk industrigren i Sverige.

Primärproduktion och förädling – värde från jordbruksmarken i fem värdekedjor

I följande kapitel beskrivs vad som krävs för att öka den svenska livsmedelsproduktionen i linje med Jordbruksverkets förslag till ökad försörjningsgrad, och vilka effekter det kan få. Samtidigt ska mål för minskad klimat- och miljöpåverkan och ökad biologisk mångfald nås. Möjligheter och utmaningar för en grön uppväxling inom olika värdekedjor i svensk livsmedelsproduktion har analyserats.

Växtodling

Kött

Mjolk

Fågel och ägg

Frukt och grönt

Gemensamma områden

Det finns gemensamma områden som gäller för samtliga värdekedjor i arbetet för en grön uppväxling. En starkt lönsamhet som möjliggör investeringar är en grundförutsättning. Det handlar om investeringar som både ökar produktionen av livsmedel och stärker de positiva miljöeffekterna genom exempelvis ett rikare odlingslandskap och ökad biologisk mångfald. Samtidigt behövs fortsatt utveckling för att minska negativa klimat- och miljöpåverkan och för att anpassa produktionen till ett förändrat klimat. Andra gemensamma områden är:

Teknik och digitalisering som stärker djurhälsa och djurvälstånd, management, odlingseffektivitet, arbetsmiljö och resurseffektivitet – bland annat genom sensorer, automatisering, AI och digitala beslutsstöd.

Ökad andel eget producerat foder och insatsvaror, fossilfria insatsmedel och genetisk utveckling som minskar global klimat- och miljöpåverkan.

Klimatanpassning genom vatteninfrastruktur, dränering, ventilation, växtskydd och åtgärder som stärker jordhälsa och biosäkerhet.

Effektiva regelverk genom kortare tillståndprocesser, avskaffande av dubbelregleringar, mer förutsägbar lagstiftning och möjlighet att anpassa EU-regler till regionala förutsättningar.

Kompetens, arbetskraft och ägarskiftet genom utbildning, rådgivning, modern teknik och attraktiv arbetsmiljö i hela värdekedjan.

Marknadsföring, ökad förädlingsgrad, produktutveckling och kvalitets- och ursprungsmärkningar som ökar försäljning, prioritering av svenskt i handel och offentlig sektor samt stärker exportmöjligheter.

Cirkulär bioekonomi och självförsörjning genom hållbara råvaror, biobaserad energi, återcirkulation av näring och produktion som minskar importberoende.

Växtodling

Den svenska växtodlingen utgör grunden för landets livsmedels- och foderförsörjning och präglas av hög produktivitet, låg användning av växtskyddsmedel och effektiva odlingsmetoder. De grödor vi beskriver i det här kapitlet är spannmål, oljeväxter, proteingrödor, potatis och sockerbetor, där produktionsökningen bland annat påverkas av klimat, marknadsläge och tillgången till växtskydd, teknik och lönsamhet.

JORDBRUKSVERKETS FÖRSLAG PÅ MÅL FÖR ÖKAD FÖRSÖRJNINGSGRAD		
Sektor	Nivå 2024	Mål för 2035
Spannmål	115 %	140 %
Rapsfrö	85 %	110 %
Baljväxter	97 %	115 %
Matpotatis	92 %	100 %
Stärkelsepotatis	100 %	120 %
Socker	87 %	100 %

Nuläget för produktion av växtodling i Sverige

Växtodlingen utgör en central del av svensk livsmedelsproduktion och lägger grunden för både livsmedel, foder, industriråvaror och energi. Svensk växtodling bidrar med säkra och klimatsmarta råvaror. Vi har goda förutsättningar med välutbildade och ansvarstagande lantbrukare med tillgång till modern teknik. Med kalla vintrar och hållbara växtodlingsstrategier minskar trycket från skadegörare. Därav är Sverige ett av de länder i Europa med lägst användning av växtskyddsmedel per hektar enligt data från Eurostat.

Spannmålsproduktionen domineras av höstvet, följt av vårkorn och havre. Den genomsnittliga skörden de senaste fem åren har varit cirka 5,25 miljoner ton, vilket gör Sverige till nettoexportör under normalår. Omkring hälften av spannmålen används till foder, medan

resten går till livsmedel samt tekniskt bruk och utsäde.

Oljeväxtodlingen består främst av höstraps och uppgår till cirka 340 000 ton per år. Sverige är i stort sett självförsörjande på raps för livsmedel, men importerar rapsprodukter till biodiesel och foder. Produktionen av proteingrödor är relativt begränsad och används huvudsakligen till foder, medan livsmedelsodlingen av exempelvis ärtor och bönor har minskat över tid.

Arealen matpotatis har minskat kraftigt och uppgår i dag till cirka 15 000 hektar, medan produktionen av stärkelsepotatis är högre och används både till livsmedel och industri. Sverige är även i stort sett självförsörjande på socker, med en årlig sockerbetsproduktion på omkring 1,9 miljoner ton.

Växtodling

Marknad och förädling

Sverige har en framstående spannmålsbaserad industri som förädlar spannmål till konsumentprodukter som mjöl, gryn, pasta och bröd, livsmedelsingredienser, biodrivmedel och foder, både för den inhemska marknaden och export. Förädlingen sker inom flera delbranscher, såsom kvarn, dryck, sockerbruk, stärkelse, bageri och djurfoder. Förädlingsgraden varierar kraftigt

mellan branscherna. Sprittillverkning låg högst med en förädlingsgrad på 55 procent, bagerier noterade 35 procent, medan fodermedel låg på endast åtta procent. Stora fabriksbagerier med effektiv stordrift och snabb produktutveckling bidrar till den höga förädlingsgraden inom bagerinäringen.

För att spannmålsarealerna ska öka krävs bland annat spannmålspriser som kan matcha de ökade kostnaderna för att bruka de arealer som nu inte är lönsamma. Med en produktionsökning inom animalieproduktion i linje med Jordbruksverkets förslag kan marknaden för foder öka i Sverige.

Förädling till ärtprotein

Ärtprotein har stor potential som livsmedels ingrediens, eftersom det fungerar väl i många olika typer av produkter. Det framställs genom att proteinet separeras från stärkelse och fibrer i ärtan, renas och torkas till ett pulver.

För att möta den växande efterfrågan på växtbaserat protein och stärka svensk livsmedelsproduktion har Lantmännen investerat 1,2 miljarder kronor i en ny anläggning i Lidköping. Fabriken blir den största i sitt slag i Sverige och beräknas tas i drift under första halvåret 2027. Anläggningen får kapacitet att ta emot cirka 35 000 ton ärtor och 5 000 ton åkerbönor per år och producera omkring 7 000 ton växtbaserat protein, så kallat proteinisolat. Proteinets används som ingrediens i livsmedelsindustrin, bland annat i köttanaloger, sportdrycker och glutenfri pasta.

Växtodling

Utmaningar för att öka växtodlingen

Det finns potential att öka produktionen i den svenska växtodlingen. För att möjliggöra ökningen krävs ett antal olika insatser.

Ökad lönsamhet. Lönsamheten i växtodlingen måste stärkas för att möjliggöra nödvändiga investeringar. Stärkt konkurrenskraft är vägen till ökad lönsamhet.

Klimatanpassning. Lantbrukare behöver enklare möjligheter att hantera både torka och översvämningar, bland annat genom investeringar i vatteninfrastruktur som täckdikning och bevattning.

Tillgång till växtskydd. Ett hållbart och effektivt växtskydd är avgörande för stabila skördar. Det behövs snabba godkännanden, gemensamma EU-regler och tillgång till moderna metoder i takt med ökande skadegörartryck.

Ökad lagringskapacitet. Större skördar kräver investeringar i torkning

och samt mottagnings- och lagringskapacitet, en fråga som är kopplad till beredskapslager.

Minskade viltskador. Viltskador kostar lantbruket miljarder varje år och är en av de största orsakerna till försämrad lönsamhet. Effektivare viltförvaltning av vildsvin och hjort, fler tillåtna fällor och enklare möjlighet till skydds jakt på hjort krävs för att lantbrukare ska kunna skydda sina grödor.

Gödsel till konkurrenskraftiga priser. Sverige och EU behöver en gemensam plan för växtnäring. På kort sikt måste gödsel till rimliga priser säkras genom slopade tullar för alla utom Ryssland och Belarus samt ett undantag för gödsel i den planerade koldioxidskatten CBAM. Detta krävs samtidigt som långsiktiga satsningar

görs på ökad inhemsk produktion av mineralgödsel och utveckling av fossilfria alternativ.

Modern växtförädling. Tillgång till ny växtförädlingsteknik, såsom CRISPR-Cas9, är avgörande för att utveckla grödor anpassade till ett förändrat klimat.

Förenklat biotopskydd. Reglerna för biotopskydd behöver bli tydligare och mer proportionerliga för att möjliggöra produktion utan att äventyra miljömålen.

Hantering av invasiva arter. Ökande problem med invasiva växter och expansiva ogräs kräver starkt myndighetsarbete och ökade resurser.

Växtodling

Viktigaste åtgärder för att minska klimat- och miljöpåverkan

Produktivitetsutveckling och klimat-anpassning är viktiga faktorer för att minska klimatavtrycket från växtodling, dessutom behövs ökad användning av fossilfri kväve-mineralgödsel, biodrivmedel och ökad kolinlagring i marken (LRF, 2025). Samtliga potenti-aler nedan är beräknande per kilo höstvet i Lantmännens rapport *Framtidens Jordbruk* från 2019 och ska ses som indikativa för växtodlingen generellt. Merkostnader kopplade till anpassningen måste finansieras.

Ökad produktivitet. Fortsatt växtföräd-ling, utveckling av odlingsteknik och digitalisering är viktiga för att minska

avtrycket. Ungefär 30 procent av klimat-avtrycket per kilo gröda kan reduceras.

Klimatanpassning. Hantering av vatten är redan en nyckelfråga för växtodlingen och kommer bli än viktigare framåt för att bibehålla ett högt resursutnyttjande. Även växtför-ädling och val av grödor är viktiga faktorer för ökad klimatanpassning.

Fossilfri mineralgödsel. Att byta ut mineralgödselkväve som används i nuläget, till fossilfri mineralgödsel skulle minska utsläppen av CO₂e med 0,73 miljoner ton i värdekedjan och motsvarar för höstvet mer än

20 procent av klimatavtrycket per kilo vete.

Fossilfritt drivmedel. Att över tid ersätta fossila drivmedel med förny-bara alternativ är centralt för den gröna uppväxlingen. Klimatavtrycket kan därmed minska med ca tio procent.

Kolinlagring. Åkermarkens multhalt ökar i Sverige till stor del beroende på den höga andelen odling av flerårig vall och återföring av stallgödsel. Ökad odling av fång- och mellangrödor bidrar också och ger dessutom minskat växtnäringsläckage.

Möjligheter med en grön uppväxling inom växtodling

Den svenska växtodlingen är grunden för vår matproduktion och spelar en avgörande roll för landets ökande livsmedelsproduktion. En grön upp-växling i den svenska växtodlingen skapar många samhällsnyttor. Svensk växtodling ligger i framkant när det gäller hållbar produktion som opti-merar användningen av insatsvaror som diesel och växtnäring samtidigt som Sverige är ett av de länder i Europa med lägst användning av växt-skyddsmedel. Dessutom täcks huvud-delen av grödornas vattenbehov genom nederbörd, vilket innebär att jordbruk-ets påverkan på grundvattnet i Sverige är lågt jämfört med i många andra länder. Vi kombinerar tradition med ny teknik och anammar nya odlings-metoder. Svensk åkermark är i god kondition med en multhalt som stiger (SLU, 2015).

Svensk växtodling kan med andra ord leverera livsmedel av hög kvalitet samtidigt som vi minskar miljö- och klimatpåverkan. Det finns goda möjli-gheter att öka produktionen i svensk växtodling och nå en ännu högre för-sörjningsgrad som möjliggör ökad export.

Spannmål. För att ta vara på den stora tillväxtpotentialen inom spannmåls-sektorn krävs fortsatta investeringar i växtförädling och vattenhantering vilket möjliggör utveckling av grödor som är bättre anpassade till förändrade väderförhållanden och som ger högre skördar. Sverige har goda förutsätt-ningar att producera spannmål och får dessutom konkurrensfördelar i takt med att klimatet förändras, exempelvis genom värmeböljor och vattenbrist i andra delar av Europa. Utöver detta öppnar nya marknader och ökad efter-frågan på spannmålsprodukter för ytterligare expansion och innovation inom branschen.

Oljeväxter. Klimatförändringar för-väntas möjliggöra mer odling av hös-traps och högre skördar. Givet tillgång till växtskyddsmetoder och nya växt-förädlingstekniker finns det stora möjligheter att skapa sunda grödor. Raps har också en sanerande effekt i en spannmålsdominerad växtföljd.

Matpotatis och stärkelsepotatis. Det finns efterfrågan och förädlings-kapacitet för potatis, särskilt stärkelse-potatis som råvara för både livsmedels-och industrisektorn då efterfrågan på

stärkelse från potatis ökar. För mat-potatis öppnar nya konsumtionstren-der för fler förädlade potatisprodukter vilket ger möjligheter till expansion och ytterligare utveckling i värde-kedjan. Genom fortsatt utveckling av sortmaterial och odlingsteknik kan odlarna dra nytta av Sveriges goda odlingsförutsättningar samtidigt som nya användningsområden och export-möjligheter öppnar sig.

Sockerbeter. Är en robust gröda som tillför stabilitet i lantbruksföretagen genom sin långa växtsäsong och kon-trakteringsmodell som skiljer sig något från många andra grödor. Både odling och industri gör stora investeringar vilket positionerar svensk sockernä-ring väl för framtiden. Gemensamt står svensk sockernäring väl rustad för att utnyttja sin potential och möta mark-nadens efterfrågan.

Proteingrödor. För proteingrödor finns betydande tillväxtpotentialer tack vare en ökande efterfrågan på växtbaserat protein. Lantmännen gör omfattande investeringar i segmentet, bland annat genom etableringen av en ärtfabrik som förväntas stimulera odlingen av proteingrödor i Sverige.

Kött

Det finns goda möjligheter till en positiv utveckling för den svenska köttproduktionen, främst till följd av en stark inhemsk efterfrågan på svenskt kött, strukturella förändringar inom EU samt ett ökat nationellt fokus på beredskapsfrågor. God tillgång på mark och vatten samt hög djurvälstånd är andra positiva faktorer för svensk köttproduktion. Utmaningar och möjligheter varierar mellan de olika köttslagen, men en grundläggande förutsättning för tillväxt är starkt lönsamhet i hela kedjan.

JORDBRUKSVERKETS FÖRSLAG PÅ MÅL FÖR ÖKAD FÖRSÖRJNINGSGRAD		
Sektor	Nivå 2024	Mål för 2035
Kött totalt	70 %	80 %
Griskött	81 %	95 %
Nötkött	57 %	65 %
Får-och lammkött	25 %	30 %

Nuläge för produktion av kött

Den svenska köttproduktionen uppvisar olika utveckling beroende på produktionsgren. Branschen som helhet kännetecknas av hög djurvälstånd, låg antibiotikaanvändning och viktiga bidrag till biologisk mångfald genom betesmarker och vallodling. Nötköttsproduktionen har varit relativt stabil de senaste fem åren, kring 140 000 ton per år, men under början av 2025 noterades ett trendbrott med minskad tillgång på slaktdjur. Detta hänger samman med färre födda kalvar och ett högt mjölkpris som lett till fler mjölk-kor i produktion. Antalet nötkreaturs-gårdar och djur har minskat över tid.

Grisproduktionen har efter flera års nedgång stabiliserats och gynnas nu av minskad produktion i andra EU-länder. Produktionen präglas av god djurhälsa och hög biosäkerhet, vilket stärker konsumentförtroendet, även om antalet företag och djur fortsatt minskat något.

Får- och lammproduktionen är liten men har tillväxtpotential. Antalet djur och företag har minskat tydligt det senaste decenniet och försörjnings-graden är låg.

Marknad och förädling

Köttindustrin är en stor och betydelsefull bransch som delas in i slakt och styckning samt kött- och charkproduktion. Förädlingsgraden är låg inom slaktledet, cirka 12 procent, vilket hänger samman med höga råvarupriser och begränsade möjligheter att föra vidare ökade kostnader. Inom kött- och charktillverkning är förädlingsgraden högre, omkring 19 procent, men utvecklingen bromsas av en hög andel EMV-produkter (dagligvaruhandelns egna märkesvaror). Ökad produktutveckling, innovation och starkare

leverantör svarumärken skulle kunna stärka branschens värdeskapande.

Konsumenter värderar svenskt kött och det finns en tydlig betalningsvilja. Efterfrågan på svenskt kött är hög och överstiger den inhemska produktionen. Men på grund av svag lönsamhet över tid har nödvändiga investeringar inte möjliggjorts. För nötkött pressas lönsamheten av höga kostnader, osäkra tillståndprocesser och småskalig struktur, trots ett starkt konsumentförtroende. Inom grisproduktionen finns

möjligheter att ta marknadsandelar när produktionen minskar i andra EU-länder, men konkurrenskraften begränsas av höga kostnader, kapitalbrist och behov av generationsväxling. Marknaden för får och lamm värdesätter kvalitet och djurvälstånd högt, men är fortsatt importberoende och präglas av pressad lönsamhet till följd av småskalighet och ökade kostnader.

Värdeökning från skinka till smörgåsmat

Inom kött- och charkindustrin ger en högförädlad produkt i stort sett alltid ett bättre värde, både vad gäller intjäning och kapacitetsutnyttjande. Ett exempel är grovstyckningsdetaljen skinka, som antingen kan säljas som en lågförädlad produkt – exempelvis rak skinka med fot – eller som en högförädlad produkt, som plånboksförpackad smörgåsmatsskinka. Säljs skinkan som en rak skinka med fot adderas i princip inget extra värde i processen. Om den däremot säljs som en skivad smörgåsmatsskinka adderas värde i tre förädlingssteg i form av finstyckning, halvfabrikat till smörgåsmat samt slutligen en skivning och packning av smörgåsmat.

Skillnaden i försäljningspris per kilo mellan dessa två produkter är betydligt större än de kostnader som tillkommer i förädlingsstegen. En högre förädlingsgrad ger därför både ökad intjäning och ett bättre kapacitetsutnyttjande.

Kött

Utmaningar för att öka köttproduktionen

Branschen står inför flera utmaningar som begränsar utveckling och investeringar, särskilt inom nöt- och får-/lammproduktionen. Många verksamheter bedrivs i liten skala och ofta som en sidoverksamhet, vilket försvårar investeringar. Detta har förstärkts av att diko- och lammproduktion haft låg prioritet i investeringsstöden under senare år.

Förädlingskedjan är svagt utvecklad i delar av landet, särskilt i norra Sverige, vilket leder till höga kostnader och logistiska utmaningar. Kapitalbrist, smittrisker och säsongsvariationer påverkar lönsamheten ytterligare, liksom minskad efterfrågan på charkprodukter i offentliga kök. För lammproducenter utgör även rovdjursangrepp och avsaknad av en långsiktigt stabil rovdjurspolitik ett betydande hinder.

Åtgärder för att minska miljö- och klimatpåverkan

Svensk köttproduktion har redan ett relativt lågt klimatavtryck per kilo ur ett globalt perspektiv (Svenskt kött, 2026). Flera faktorer bidrar till denna skillnad, främst ett starkt fokus på djurhälsa, striktare djurskyddsregler och specifika produktionssystem. Det finns exempelvis branschöverenskommelser som utesluter soja från avskogade områden i foder. De viktigaste insatserna för att nå miljö- och klimatmål är:

- Effektivare gödselhantering som leder till minskade utsläpp
- Ökad kolinlagring via fleråriga grödor och betesmarker
- Investeringar i fossilfri energi och biogas
- Utveckling av cirkulära system och innovation inom foder och djurhälsa
- Förbättrad avel för minskad metanproduktion och effektivare foderutbyte
- Produktivitetsförbättringar inom nöt-, gris- och lammproduktionen som minskar påverkan per kilo kött.

Möjligheter med en grön uppväxling inom kött

Svensk köttproduktion kombinerar hög djurhälsa, låg antibiotikaanvändning och ett relativt lågt klimatavtryck ur ett globalt perspektiv, vilket ger konkurrensfördelar. En ökad produktion skulle bidra till ekonomisk tillväxt och värdeskapande i hela landet, men förutsätter starkt lönsamhet hos företagen. Sverige som land har mycket bra förutsättningar för en ökad animalieproduktion med god tillgång till mark och bra förutsättningar att odla vall, också på marker som inte lämpar sig för annan odling.

Animalieproduktionen bidrar till livsmedelsberedskap, sysselsättning, regional utveckling, biologisk mång-

fald, öppna landskap och kolinlagring. Samverkan mellan mjölk- och nötköttssektorn, kan ytterligare stärka sektorn. Minskad produktion i övriga EU skapar exportmöjligheter för svenskt kött med verifierad hållbarhetsprofil.

Det finns betydande potential att öka svensk animalieproduktion genom:

Innovation och utveckling.

Avelsarbete, rådgivning, digitalisering, virtuella stängsel och automation kan effektivisera produktionen.

Stärkt stödsystem och investeringsstöd. Nya CAP-regler från 2028 bör skapa bättre förutsättningar för invest-

eringar. Till exempel behövs investeringar i moderna stallar.

Utveckling av svenska mervärden.

Hållbarhet, djurskydd, djurhälsa och spårbarhet stärker konkurrenskraften och exportmöjligheter.

Förbättrat avelsarbete både inom mjölk- och dikoproduktionen kan skapa förutsättningar för att öka volymen producerat kött via till exempel köttarskorsningar på kalvarna inom mjölkproduktionen samt större produktionsfokus inom dikoproduktionen.

Animalieproduktion bidrar till kretslopp

Nöt- gris- och lammproduktion spelar en viktig roll i ett cirkulärt kretsloppssystem där livsmedel, foderproduktion, gödsel och energiproduktion hänger ihop. I kretsloppet på gården ger odlingen foder och gödsel som sedan återförs till odlingsmarken. Med hjälp av en biogasanläggning kan dessutom förnybar energi och bränslen skapas på vägen. Ytterligare cirklar skapas genom livsmedelsförädling som ger mat och där restströmmar kan användas till kompletterade foder.

Mjolk

Svensk mjölkproduktion befinner sig i en positiv vändning efter många år av nedgång. Produktionen ökar, antalet mjölkkor stiger och fler gårdar investerar igen. Denna utveckling skapar livsmedelstrygghet och viktiga samhällsnyttor såsom öppna och rikare landskap, biologisk mångfald, jobb, energiproduktion och regional utveckling.

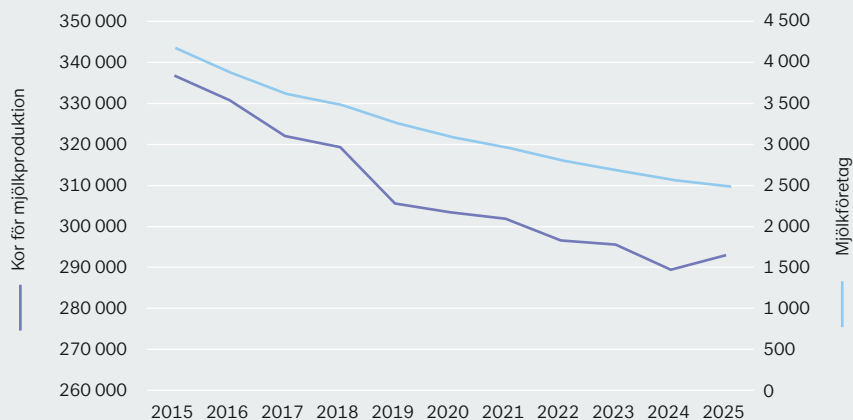
JORDBRUKSVERKET'S FÖRSLAG PÅ MÅL FÖR ÖKAD FÖRSÖRJNINGSGRAD		
Sektor	Nivå 2024	Mål för 2035
Mjolk	71 %	85 %

Nuläge för svensk mjölkproduktion

Efter en långvarig nedåtgående trend visar svensk mjölkproduktion nu en tydlig återhämtning och framtidstro. Mjölkinvägningen har ökat med 3,6 procent år 2025 jämfört med föregående år. För första gången på ett decennium märks även en ökning i antalet mjölkkor, cirka 5 400 fler än året innan. Strukturrationalisering med nedläggning av mindre gårdar har minskat.

Antal kor och mjölkföretag

Källa: Jordbruksverket 2026.

Mjolk

Marknad och förädling

Konkurrensen på den svenska marknaden är tuff, vilket gör att tillväxt sannolikt kräver en ökad exportvolym. Den globala efterfrågan på mjölk och mejeriprodukter väntas öka kraftigt fram till 2030. Det innebär att potentialen att öka produktionen med bibehållen konkurrenskraft finns.

Mejeribranschen har i dag en förädlingsgrad på 14 procent, vilket är lägre än industrins genomsnitt. Utvecklingen påverkas av förändrade marknadsstrukturer där både handelns sortiment och konsumenternas prisförväntningar bidrar till pressade marginaler för basprodukter som dryckesmjölk.

Mjölkinvägning (1000 ton)

Källa: Jordbruksverket 2026.

Mjolk blir mer än mjölk

Packar man all mjölk från alla svenska gårdars årsproduktion i enlitersförpackningar och ställer ut dessa tätt intill varandra skulle de täcka hela Visby – ringmur, gränder, ruiner och allt. Men bara en fjärdedel av den mjölken blir till dryckesmjölk. Produkter som smör, ost, yoghurt och kvar har oftast ett högre förädlingsvärde. Mjölkpulver används främst som ingrediens i andra livsmedelsprodukter eller exporteras generellt.

I Sverige har vi haft en hög konsumtion och produktion av dryckesmjölk. Idag har den efterfrågan minskat, medan konsumtionen av ost, kvar och andra mejeriprodukter ökar. När preferenser på marknaden förändras krävs stora investeringar i produktionen för att kunna möta ökad efterfrågan. För att dessa investeringar ska vara konkurrenskraftiga krävs ofta stora volymer, både i tillgång till råvara och efterfrågan.

För att möta den ökade efterfrågan på proteinrika livsmedel ska bondekooperativet Arla investera i ökad produktionskapacitet för cottage cheese i Falkenberg och en ny produktionslinje för kvar i Linköping. En ökande mjölkproduktion, och att konsumenter efterfrågar svenska produkter, är en förutsättning för att investeringar likt dessa ska komma på plats.

Utmaningar för att öka mjölkproduktionen

Om flera komplexa utmaningar kan hanteras så finns det potential att öka svensk mjölkproduktion. Det behövs investeringar i ny- och ombyggnad av stallar för ökad produktivitet genom högre mjölkavkastning och fler kor. Mjölkbönder bromsas av byråkratiska hinder i miljötillstånds- och provningsprocesser, vilket försvårar expansion och innovation.

Klimatförändringar ställer nya krav på gårdarna. Anpassning till extremväder som översvämning, torka, värme och kyla kräver stora investeringar i dränering, bevattning och stallmiljöer. Det behövs också investeringar för att

minska klimatutsläpp från produktionen. För att nå klimat-, tillväxt- och sociala mål behövs ett samlat förhållningssätt där regelverk blir mer flexibla och klimatmodeller tar hänsyn till fler dimensioner än det territoriella perspektivet. Detta bör kompletteras med ett food matrix-perspektiv, som synliggör livsmedlens närings- och hälso-mässiga värden. Därtill kommer de sociala värdena, som också tas hänsyn till. Dessutom behöver hela värdekedjan vara beredd på att ta ansvar för de finansiella riskerna, och inte bara dra fördel av nyttorna. Kostnader för den gröna omställningen måste fördelas i värdekedjan, från gård till konsument.

En mer flexibel beteslagstiftning är en förutsättning för lönsam tillväxt, och för att uppnå klimat- och miljömål genom ökad betesareal och biologisk mångfald. Fler kor ger fler djur på bete. Mjölkproduktionen omfattar fler djurkategorier än de högvakstande mjölk-korna i lösdriftsystem, såsom rekryteringsdjur, ungdjur och sinkor. När reglerna bättre anpassas till mjölk-gårdarnas olika förutsättningar stärks investeringsviljan, vilket gör det möjligt att upprätthålla eller öka antalet djur i alla grupper. Det innebär i praktiken fler djur på bete, vilket är avgörande för biologisk mångfald och andra miljönyttor.

Åtgärder för att minska klimat- och miljöpåverkan

Sveriges klimatavtryck per kilo mjölk är redan lägre än det globala genomsnittet – här finns därför utrymme för fler kor. Genom att producera mer mjölk i Sverige istället för på andra håll i världen kan vi sänka det globala klimatavtrycket från denna sektor.

Långsiktigt förutsebara regler är viktiga för investeringar i klimatåtgärder, samt finansieringslösningar och affärsmodeller som underlättar omställning och riskdelning i värdekedjan. Det behövs också ekonomisk värdering av miljönyttor som produceras genom nötkreatur.

För att ytterligare minska klimatavtrycket finns bland annat följande åtgärder på mjölkgårdar:

Fossilfria insatsvaror i mjölkproduktion. Övergången till fossilfria insatsvaror är åtgärder med stor klimatnytta. Fossilfria drivmedel och fossilfri mineralgödsel innebär högre kostnader. För att denna omställning ska bli möjlig krävs ekonomiska ersättningar som kompenserar för den högre kostnaden.

Minskning av foderspill. Genom att minska foderspill kan en medelstor mjölkgård reducera kostnader med upp till 100 000 kronor per år. Samtidigt uppnås en tydlig klimatvinst genom minskad markanvändning, vilket bidrar till ett mer resurseffektivt jordbruk. (LRF, 2026.)

Biogasproduktion från stallgödsel. I Sverige används i dag en mindre andel stallgödsel till biogasproduktion än det europeiska genomsnittet. Enligt svensk forskning finns en potential att producera ytterligare drygt 4 TWh biogas från gödsel och andra organiska restprodukter, vilket motsvarar den energi svenska småhus använder årligen till varmvatten och uppvärmning. Detta visar på en betydande möjlighet att öka lokal förnyelsebar energi och stärka energiberedskap i hela landet. (LRF, 2026.)

Tak på flytgödselbehållare. Att investera i tak på flytgödselbehållare minskar läckaget av ammoniakkväve till luften. För att åtgärden ska kunna genomföras i större skala krävs investeringsstöd.

Gödselbehandling. Metoder som surgörning av gödsel kan reducera ammoniakförluster och indirekta lustgasutsläpp och förbättra växt-näringsutnyttjandet. Ny teknik fångar gaser från gödsellager och reducerar metan- och ammoniakutsläpp.

Metanreducerande fodertillsatser. Fodertillsatser kan minska klimatutsläpp, men måste vara säkra för djur, lantbrukare och konsument. Eftersom åtgärderna minskar utsläpp men inte ger direkta effektivitetsvinster behöver finansieringen av dessa insatser lösas på ett sätt som säkerställer att primärproducenten ersätts. I Danmark har ett program för användning av fodertillsatser väckt debatt och oro i branschen då flera fall av påverkan på djurhälsa har rapporterats. Det har lett till ytterligare undersökning och utvärdering av säkerheten för den tillsats som använts i Danmark. Samtidigt pågår utveckling av andra typer av metanreducerande fodertillsatser. Både branschen och politiken bör följa utvecklingen nära framöver.

Vi behöver fler kor – hur många?

Det finns en potential att öka mjölkproduktionen. Jordbruksverkets förslag till mål om att höja Sveriges försörjningsgrad från dagens cirka 70 procent till 85 procent innebär att svensk mjölkproduktion återtar tidigare produktionsnivåer. För att nå målet krävs ungefär 60 000 fler mjölkkor, vilket motsvarar en ökning från dagens 294 000 kor till omkring 354 000 kor, en återgång till antalet kor 2014. I dagsläget levereras cirka 2 900 miljoner kilo mjölk per år. Volymen behöver stiga till omkring 3 600 miljoner kilo för att motsvara Jordbruksverkets förslag till målsättningar.

Möjligheter med en grön uppväxling inom mjolk

En grön uppväxling i den svenska mjölkproduktionen skapar många samhällsnyttor. En ökad mjölkproduktion ger positiv påverkan på samhällsekonomin. Hela mjölksektorn genererar totalt cirka 7,4 miljarder kronor i skatteintäkter och skapar runt 27 000 jobb på landsbygden. Ungefär 65 procent av det svenska nötköttet kommer från mjölkproduktionen. Mjolk- och nötköttsproduktion är sammanlänkade genom att många kalvar från mjölkproduktionen och utslagna mjölkkor går till slakt och går in i nötköttsproduktionen.

I skogs- och mellanbygder skapar mjölkproduktionen en symbios mellan skog, åker och bete, vilket ger ett multifunktionellt landskap som levererar samtidiga nyttor: mer mat, ökad försörjningsförmåga, bättre jordhälsa, ökad kolinlagring och öppna landskap.

Mjölkproduktionen är en motor i den cirkulära bioekonomin. Bonden cirkulerar näringsämnen som på olika sätt blir tillgängliga för människor, djur och jord. Dessutom bidrar den till ökad produktion av biobaserad energi, elkraft och drivmedel. Därmed bidrar svensk mjölkproduktion till Sveriges klimatomställning och landsbygdens energiberedskap. En stark mjölkproduktion är en förutsättning för att upprätthålla service, skolor och samhällsfunktioner i glesbygden.

En ökning av antalet kor är inte bara en fråga om mer mjölk. Det är nyckeln till ökad biologisk mångfald genom större betesarealer och effektiv vallodling. I genomsnitt har mjölkgårdar i Sverige 43 hektar naturbetesmarker. Mjölkgårdar håller högre skördenivåer på vall och har även den största återväxtandelen. Allt detta innebär av mjölkgårdar bidrar till högre inlagring av kol i mark.

För att få utväxling på möjligheterna krävs bland annat:

Konkurrenskraftiga företag med god lönsamhet har högre investeringsvilja. När mjölkföretag är väl rustade i konkurrensen skapas förutsättningar för att möta en globalt ökande efterfrågan på mjölk och mjölkprodukter.

Digitalisering och förenklade rapporteringssystem är avgörande för att minska administrationen och frigöra tid för produktion. Den digitala infrastrukturen måste vara säker, kontinuerlig och tillgänglig för att innovationer och beslutsstöd på gårdsnivå ska fungera effektivt i vardagen. Den behöver dessutom bygga på utrustning och mjukvara som är fullt kompatibla med varandra.

Ny teknik och nya metoder kan minska negativ och öka positiv klimat- och miljöpåverkan samt förbättra djurvälstånd, precisionsodling och stallmiljö.

Förenklad byråkrati där tillståndprocesser och kortsynta regelverk revideras eller tas bort. EU-lagstiftning bör anpassas till regionala förutsättningar för att undvika oproportionerlig administration.

Omställning är ett initiativ för att modernisera äldre stallar och förbättra djurvälstånd, arbetsmiljö och gårdarnas konkurrenskraft, samtidigt som klimatavtrycket minskar. Genom riktade investeringsstöd och samarbete med myndigheter och banker kan även små och medelstora gårdar ställa om. Omställning är dessutom en viktig förutsättning för ägarskifte, eftersom moderna lösningar gör gården attraktiv för nästa generation.

Ägg och matfågel

Svensk produktion av ägg och matfågel präglas av höga krav på djurvälstånd, låg antibiotikaanvändning och fokus på hållbarhet om man jämför med produktionen i många andra länder. Efterfrågan ökar och det finns goda möjligheter att öka produktionen om viktiga förutsättningar säkerställs. Modern teknik, genetiska framsteg och ökad tillgång till svenskt foder är områden som möjliggör växande och robusta ägg- och matfågelnärningar.

JORDBRUKSVERKETS FÖRSLAG PÅ MÅL FÖR ÖKAD FÖRSÖRJNINGSGRAD		
Sektor	Nivå 2024	Mål för 2035
Matfågel	72 %	85 %
Ägg	87 %	105 %

Ägg och matfågel

Nuläge för produktion av ägg och matfågel

Matfågel

Den svenska fågelköttproduktionen omfattar hela värdekedjan från avel och kläckeri till uppfödning, slakt och foder. År 2024 producerades cirka 182 000 ton fågelkött, vilket motsvarar omkring 71 procent av den totala konsumtionen. Konsumtionen uppgår till cirka 24 kilo per person och år och fortsätter att öka.

Inom branschen finns gemensamma kvalitetsprogram för djurhälsa, djuromsorg, livsmedelssäkerhet och miljö. Fodret består till stor del av svenska råvaror, användningen av soja har minskat och den soja som används är certifierad. Tack vare kvalitetsarbete, effektivare resursanvändning och genetisk utveckling har klimatavtrycket från svensk kyckling minskat med cirka 20 procent de senaste tio åren och ligger lägre än andra länder i internationella jämförelser.

Medlemmar i Svensk Fågel kan, efter kontroll av oberoende certifieringsorgan, använda Svensk Fågels kvalitets- och ursprungsmärkning, den Gula Pippin. Märket underlättar för konsumenten att göra enkla och aktiva val, och garanterar att kycklingen och kalkonen är kläckt, uppfödd, slaktad och förädlad i Sverige.

Ägg

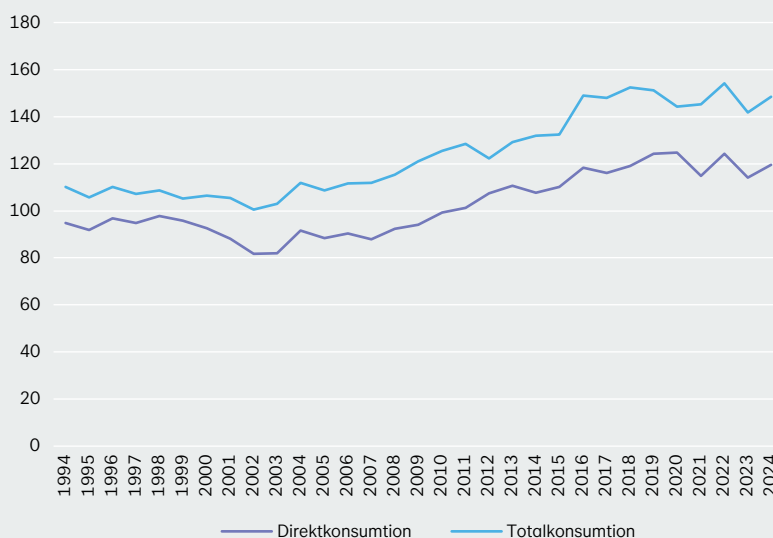
I svensk äggproduktion ingår avel- och kläckeriföretag, unghönsuppfödare, äggproducenter, packerier och foderföretag som tillsammans producerar ca 184 miljoner kilo ägg per år.¹⁾ Andelen svenska ägg av den totala konsumtionen är omkring 95 procent. Konsumtionen är 0,69 ägg om dagen per capita. Svensk äggnäring har haft en positiv utveckling över tid så konsumenternas efterfrågan på ägg har ökat.

Svenska Äggs medlemmar följer flera kvalitetsprogram, till exempel Förebyggande smittskyddsprogrammet och Omsorgsprogrammet. Godkänt i dessa program krävs för att bli certifierad i Svenska Äggs kontrollprogram Rosa checken, vilket krävs för att få använda Från Sverige märkningen på äggförpackningen.

¹⁾ Beräknat på att 9 000 000 höns lägger 6,3 ägg per vecka gånger 52 veckor/16 ägg per kilo = 184 275 000 kilo ägg per år.

Totalkonsumtion och direktkonsumtion av ägg

Totalt, 1 000 ton eller miljoner liter. Direktkonsumtion uppgår till cirka 80 % av totalkonsumtion. Ökat glapp mellan kurvorna indikerar mer ägg till produktindustrin. Totalt över hela perioden en ökad totalkonsumtion med 17 %. Källa: Jordbruksverket 2026.

Ägg och matfågel

Marknad och förädling

Matfågel

Svensk fågelindustri har en förädlingsgrad på 22 procent, nära industrigenomsnittet. Detta kan förklaras av en ökad efterfrågan de senaste åren och ett brett sortiment av förädlade produkter. Det är en växande sektor med ökad konsumtion, hög inhemsk andel och starkt fokus på hållbarhet. Djurvälstånd, djurhälsa och livsmedelssäkerhet är centrala styrkor. Samtidigt pressas marknaden av lågprisimport som inte uppfyller svenska krav. Importen kommer främst från Danmark, Nederländerna, Tyskland, Polen och Baltikum, men även från tredjeland via transit till exempel Thailand, Brasilien och Ukraina. På senare tid har även kyckling från Kina påträffats, trots att Sverige inte har motsvarande exportmöjligheter dit.

Under 2025 har många butiker rapporterat brist på svensk kyckling, då konsumenterna i allt högre grad väljer svenskt. Utbrott av salmonella i avelsbesättningar under våren, fågelinfluensa i landet och i Europa samt den höga efterfrågan har sammantaget lett till bristsituationer för svensk kyckling. Avsaknad av statlig salmonellaersättning till svenska kycklingbönder, något som övriga djurslag erhåller samt inte full kompensation vid epizootiutbrott motsvarande andra djurslag påverkar i allra högsta grad tillväxten och därmed den svenska livsmedelsförsörjningen.

Ägg

På grund av de senaste årens äggbrist i Europa, som bland annat orsakats av stora och omfattande fågelinfluensautbrott, har äggpriserna legat stabilt. Flera europeiska länder har tagit beslut om minskad animalieproduktion. Andra länder har infört strängare regler vilket leder till att tillstånd för nybyggnation och renovering av gamla stallar dröjer. Det finns krav på produktionsmetodsförändringar och höns i inredd bur minskar till förmån för system med frigående höns. De här skillnaderna gör att de svenska äggens konkurrenskraft har ökat på europamarknaden. Enligt Svenska Äggs tillväxtberäkning kommer antalet hönsplatser öka med två miljoner till elva miljoner höns år 2028.

Förädlade produkter som möter konsumentefterfrågan

Ett välutvecklat och konkurrenskraftigt utbud av kyckling- och kalkonprodukter är en central del av en robust och hållbar livsmedelskedja. Genom vidareförädling av fågelkött skapas ett brett sortiment som möter konsumenternas krav på enkel tillagning och valfrihet, samtidigt som värdet av den inhemska råvaran ökar. Utbudet omfattar såväl färska och frysta basprodukter som ett växande segment av förädlade produkter, däribland charkuterier och färdigrätter baserade på kyckling och kalkon. Genom att ta tillvara hela fågeln skapas bättre resursutnyttjande, minskat matsvinn och ökad förädlingsgrad inom landet.

Ägg och matfågel

Utmaningar för att öka produktionen av matfågel och ägg

Det finns hinder och utmaningar för att öka produktionen av ägg och fågel i Sverige. De viktigaste områdena att arbeta med är:

Matfågel

För att öka produktionen av matfågel krävs en betydande utbyggnad av både stall och slakterikapacitet. I dag råder brist på stallytor i såväl avels- som slaktledet, samtidigt som långa handläggningstider och otydliga regelverk skapar osäkerhet och hämmar investeringar. Det är viktigt att säkerställa att tillämpningar och tolkningar av regelverk för matfågelproduktion är harmoniserad mellan myndigheter, vilket inte alltid är fallet. Tillväxten begränsas också av att lantbrukare saknar full

statlig ersättning vid smittutbrott, vilket ökar den ekonomiska risken i hela värdekedjan. Samtidigt pressar lågprisimport som inte omfattas av svenska krav priserna och försvårar expansion av inhemsk produktion. Därtill medför svenska särkrav utöver EU-nivå ökade kostnader som inte fullt ut kompenseras av marknaden. En säker tillgång till svenskodlat foder och odlingsmark är en grundförutsättning för att produktionen ska kunna växa.

Ägg

Äggproduktionen står inför flera utmaningar som påverkar både lönsamhet och utvecklingsmöjligheter. Klimatförändringarna ökar risken för smittspridning, bland annat genom förändrade

flyttmönster hos vilda fåglar. Näringsenheten upplever en växande regelbörda, där både kraven och kostnaderna för kontroller av regelefterlevnad ökar. Äggnäringsenheten påverkas också av EU:s krav på minskade ammoniakutsläpp, där anpassningar av gödselhanteringen är nödvändiga men samtidigt svåra att genomföra fullt ut, (läs mer om EU:s takdirektiv stycket "Minska påverkan från ammoniakutsläpp på miljön"). Därtill finns begränsade möjligheter till avsättning för värphöns vid slakt, då slakterikapaciteten är koncentrerad till ett fåtal anläggningar. Biogasproduktion ses som ett hållbart alternativ, men kräver större flexibilitet i regelverket för animaliska biprodukter.

Åtgärder för att minska negativ klimat- och miljöpåverkan

De största klimat- och miljövinster i ägg- och matfågelproduktion nås genom klimatsmart foder, hög djurhälsa, effektiv energianvändning och väl fungerande gödselhantering. Eftersom produktionen redan är relativt klimateffektiv kan fortsatt utveckling av effektivitet och cirkularitet ge stor utdelning.

- Ökad användning av svenskodlade proteinråvaror och ökad foder-effektivitet.
- Hög djurhälsa och biosäkerhet, friska djur och låg dödlighet minskar resursförluster och klimatavtryck per kilo ägg eller kött.
- Energieffektiva stall, fossilfri el och värme samt effektivare processer i slakt och förädling.
- Minskade utsläpp från gödselhantering genom förbättrad lagring och spridning.

Ägg och matfågel

Möjligheter med en grön uppväxling inom ägg och matfågel

Framtiden är positiv både för svensk ägg- och matfågelproduktion. Med stigande ägg- och kycklingkonsumtion behöver djurantalet öka för båda näringarna. Det finns många möjligheter att skala upp produktionerna med hållbara metoder, och samtidigt öka lönsamhet för matfågeluppfödare och äggproducenter och skapa fler arbetstillfällen i hela kedjan – från foder och djurhållning till slakt eller packeri, förädling, distribution och serviceyrken som transporter och elektriker.

Några exempel på möjligheter framåt:

Modern teknik och digitalisering utvecklas snabbt. Sensorer, dataanalys och AI används redan på gårdar för att övervaka djurhälsa, foder och miljöhållanden. Detta ökar effektiviteten och

möjliggör anpassning till klimatförändringar.

Genetiska framsteg gör såväl matfågeln som värphönan mer robust och minskar foderåtgången – den enskilt viktigaste faktorn bakom klimatpåverkan. Äggproduktionen hos värphöns pågår numera till en högre ålder, tack vare framgångsrikt avelsarbete.

Bra smittskydd och hög biosäkerhet hos producenterna är avgörande för att hålla den svenska produktionen stabil.

Svenskodlat proteinfoder bidrar till hållbart kretsloppsjordbruk och minskar beroendet av importerad soja. Sojaanvändningen har minskat under flera år och ersätts alltmer med alternativa grödor och aminosyror.

Efterfrågan, många värderar svensk matfågel och svenska ägg högt. Majoriteten anser att kycklingen i skolor och regioner bör vara svensk.

Regelförenkling. Ett exempel är förenklad förprovning genom införandet av en byggstandard för kyckling- avelshönsstallar som kan ersätta den befintliga förprovningen.

Frukt och grönt

Den svenska trädgårdsnäringen är en mångsidig del av livsmedelssektorn med produktion av frukt, bär och grönsaker på både friland och i växthus. Med hög produktivitet per ytenhet, stor sysselsättning och växande efterfrågan på svenska produkter spelar näringen en viktig roll i den gröna uppväxlingen, samtidigt som den står inför utmaningar kopplade till investeringsbehov, konkurrens, arbetskraft och växtskydd.

JORDBRUKSVERKET'S FÖRSLAG PÅ MÅL FÖR ÖKAD FÖRSÖRJNINGSGRAD

Sektor	Nivå 2024	Mål för 2035
Morötter	95 %	95 %
Matlök	84 %	90 %
Huvudkål	49 %	85 %
Tomater	18 %	40 %
Äpplen	28 %	50 %

Nuläge för produktion av frukt och grönt

Den svenska trädgårdsnäringen omfattar odling av bär, frukt, grönsaker på friland och i växthus, samt plantskole- och prydnadsväxter. Branschen är mycket mångfacetterad och kännetecknas av en hög värdeproduktion per ytenhet jämfört med jordbruket i stort.

Under 2023 bedrevs yrkesmässig trädgårdsodling på 13 506 hektar friland och 281 hektar växthusyta, där 1 584 företag producerade trädgårdsprodukter. Trädgårdsnäringens produktionsvärde uppgick till strax under tio miljarder kronor 2024.

Trädgårdsföretagen utgör 2,8 procent av de svenska jordbruksföretagen och nyttjar 0,5 procent av åkermarken men står för hela 12,6 procent av jordbruk-

ets totala produktionsvärde. Trädgårdsnäringen sysselsätter över 14 000 personer per år. Antalet heltidssysselsatta motsvarar 17 procent av samtliga sysselsatta (2 465 personer 2023).

Trädgårdsnäringen är arbetsintensiv, särskilt under perioder, och har en låg förädlingsgrad. De absolut största volymerna säljs konsumentfärdiga. Försäljningen sker via ekonomiska föreningar eller genom direktavtal med grossister och handel. En del av volymen går till restaurang och en del säljs på kontrakt till livsmedelsindustrin. En mindre andel av volymen säljs direkt från producenten till konsument. De olika produktionsinriktningarna skiljer sig mycket åt.

Frukt och grönt

Utmaningar för att öka produktionen av frukt och grönt

Bristen på effektivt växtskydd riskerar i dagsläget att leda till en minskning av den svenska trädgårdsproduktionen. Det saknas godkända effektiva växtskyddsmedel vilket hotar produktionen och det finns ett stort behov av att utöver det utveckla såväl biologiska som mekaniska växtskyddsmetoder.

Trädgårdsnäringen har ett stort behov av arbetskraft och utmaningar med att

hitta rätt kompetens. Den största utmaningen när det gäller arbetskraft är säsongsarbetskraft. Trädgårdsproduktion är kraftigt säsongsbundet och när arbetstopparna är stora är behovet av arbetskraft stort. Krångliga regelverk och politiska beslut gör att det blir allt svårare för personer utanför EU att komma och arbeta i Sverige under delar av året. För att växa bran-

schen behöver även nya företagare attraheras till trädgårdsnäringen.

För att möjliggöra en grön uppväxling finns ett stort behov av fortsatt teknikutveckling, forskning och innovation inom växtskydd, bevattningsteknik, näringsrecirkulering, hållbara substrat och automatisering.

Utveckling av odling i substrat

En odlingsteknik som har funnits länge men som nu utvecklas snabbt är odling i substrat, både i växthus och i tunnel. Substratodling ger möjligheter att styra produktionen och kontrollera bevattning, näringstillförsel och klimat vilket minskar behovet av resurser och är positivt för klimat och miljö. Odling i substrat möjliggör en längre odlingssäsong och en ökad svensk produktion. Produktionen av trädgårdsgrödor på ytor som inte är åkermark kan utökas.

Som odlingssubstrat används i första hand svensk torv. Det finns idag inget annat fullgott alternativ som kan ersätta torv. Forskningen kring andra substrat har pågått under 40 år men man har inte hittat ett alternativ som har motsvarande egenskaper. Forskning och försök behöver fortsätta, samtidigt som åtgärder för att minska påverkan på klimat och miljö genomförs.

Frukt och grönt

Åtgärder för att minska påverkan på miljö och klimat

Omställningen till fossilfri uppvärmning av svenska växthus har kommit långt och i de flesta fall används förnybar energi eller spillvärme. 2025 värmes bara sju procent av arealen upp med fossil energi. En ökad trädgårdsproduktion i landet skulle minska behovet av långa transporter med minskade utsläpp till följd. För att minska påverkan på klimat och miljö ytterligare är följande områden de viktigaste att arbeta med:

- Fortsatt omställning till fossilfria drivmedel och gödningsmedel
- Energieffektivisering
- Utveckling av biologiskt växtskydd
- Utveckling av vattenbesparande bevattningsteknik
- Utveckling av odlingsmetoder som hushållar med växtnäring

Marknad och förädling

I ett längre perspektiv har konsumtionen av färska grönsaker ökat stadigt och ligger på 45,7 kilo per person och år, konsumtionen av frukt och bär uppgår till 88 kilo per person och år. En stor del av fruktkonsumtionen i Sverige består av citrus och banan och konsumtionen av äpplen har minskat de senaste 20 åren. Efterfrågan på frukt och grönt är konjunkturkänslig och en markant nedgång noterades under el- och räntekrisen. Inköp av frukt och grönt minskade under lågkonjunkturen men tenderna visar nu en uppåtgående kurva där efterfrågan på produkter med svenskt ursprung växer mer än totalen.

Försäljningspriserna för frukt och grönt har stigit de senaste åren men lönsamhetsutvecklingen för producenterna har inte följt med. Prishöjningarna är en effekt av ökade kostnader för insatsvaror som el, förpackningsmaterial, gödning och personal. Samtliga insatsvaror har ökat radikalt, ett exempel är förpackningsmaterial som ökat med över 30 procent sedan pandemin.

Svenska bär, frukt och grönsaker säljs nästan helt och hållet konsumentfärdiga. Det finns en viss förädling i form av bland annat skurna och sköljda salladsprodukter, frysta ärtor, rödbetor och gurka till inläggningsindustrin samt viss förädling i form av must och sylt. Det är svårt för den svenska industriproduktionen att konkurrera med den billigare importen.

Möjligheter med en grön uppväxling inom frukt och grönt

Sverige importerar idag en stor del av den frukt och de grönsaker som konsumeras och det finns utrymme att ta marknadsandelar för svenska trädgårdsprodukter. Den svenska konsumtionen av frukt och grönsaker har också stor potential att öka. Enligt Livsmedelsverkets kostråd bör vi i genomsnitt äta 500 gram frukt och grönt per person och dag. Mediankonsumtionen av grönsaker, frukt och bär i Sverige är ungefär 270 gram om dagen bland vuxna. Endast elva procent av den vuxna befolkningen äter minst 500 gram grönsaker, frukt och bär om dagen.

En förutsättning för trädgårdsnäringens gröna uppväxling är en stärkt konkurrenskraft. Följande områden är viktiga att utveckla för att nå en ökad produktion:

- Tillgång till ett effektivt växtskydd
- Tillgång till arbetskraft
- Tillgång till vatten och bevattningssystem
- Satsningar på elektrifiering och en stabil energipolitik
- Forskning och utveckling

Nya produkter från äpplen

Förädlingsgraden för frukt och grönt är låg och det mesta av produktionen säljs konsumentfärdigt. Genom att utveckla och introducera nya produkter kan värdet på produkterna höjas. Här krävs innovation och nysatsningar för att skapa mer värde från råvarorna och konkurrenskraft gentemot importen. Ett exempel på en produkt som skapat en ny nisch från svenska äpplen är Brännland Iscider. 2016 planterades den första kommersiella äppelodlingen i Norrland med 50 olika äppelsorter. Odlingen är grunden för produktion av iscider som helt utgörs av äpplen från Västerbotten. Numera finns en serie drycker som serveras på några av världens bästa restauranger.

Förutsättningar och möjliggörare för en grön uppväxling

För att kunna öka livsmedelsproduktionen i Sverige på ett långsiktigt hållbart sätt krävs en helhetssyn på förutsättningar och incitament som driver utvecklingen. Det innebär också att många aktörer måste samverka och tillsammans skapa rätt förutsättningar för att nå en stärkt svensk livsmedelsberedskap. Grön uppväxling handlar om att hela värdekedjan samarbetar. Det bygger på ett helhetsperspektiv där potentialen realiseras och där alla aktörer tar ansvar. I följande kapitel beskrivs viktiga förutsättningar och möjliggörare för att en grön uppväxling ska kunna ske.

Lönsamhet, investeringar och konkurrenskraft

Ekonomisk hållbarhet är den avgörande förutsättningen för en livskraftig och framtidssäkrad livsmedelsproduktion. Utan ekonomisk bärkraft kan varken investeringar, omställning eller ökad produktion genomföras. Detta avsnitt belyser hur lönsamhet, tillgång till kapital, ekonomiska incitament samt forskning och teknikutveckling tillsammans formar möjligheterna för en grön uppväxling i jordbruks- och livsmedelssektorn.

Lönsamhet

Att driva företag i jordbruks- och livsmedelssektorn är komplext och på många sätt ekonomiskt riskfyllt. Produktionen är beroende av maskiner och insatsvaror, den är arbetskraftsintensiv, utsatt för väderförhållanden och högt reglerad. Samtidigt finns en hård konkurrens där import från andra länder, med i vissa fall andra förutsättningar, sätter prispress. Lönsamheten är för svag i många företag.

Lönsamhet är en förutsättning för grön uppväxling. Utan lönsamhet uteblir investeringar, ägarskiften och en hållbar utveckling. Även det omvända gäller utan investeringar, ägarskiften och hållbar utveckling blir det inte en ökad lönsamhet.

Investeringar och finansiering

Det krävs stora investeringar för att möjliggöra en grön uppväxling. Investeringarna omfattar allt från nya stallar och generationsskiften till fler hållbarhetsåtgärder. Två exempel som Jordbruksverket lyfter fram är investeringsbehovet för stallar som anges som 15,5 miljarder kronor och investeringar i trädgårdsodling med elva miljarder kronor (Jordbruksverket, 2025d). Ytterligare investeringar behövs för att genomföra nödvändiga åtgärder inom klimatanpassning, -omställning och biologisk mångfald, dessa beskrivs i kapitlet "Ekosystemets ramar". Detta förutsätter både en uthålligt bättre lönsamhet i primärproduktionen och en ökad tillgång till kapital genom såväl botten- som topplån.

Banker och investerare ställer allt högre krav på klimat- och biodiversitetsförflyttning för att bevilja finansiering. Det behövs därför ökad kunskap inom finanssektorn om jordbrukets hållbarhetsarbete och förståelse för att ökade regionala produktionsnivåer kan vara positivt ur ett globalt klimatsperspektiv. Bankerna har en nyckelroll, men tillgången till riskkapital måste också stärkas.

De kommande politiska besluten inom miljö-, livsmedels- och jordbrukspolitiken blir avgörande för hur stort kapitalbehovet blir och hur väl branschen kan möta framtidens krav.

Tillväxtbolaget möjliggör investeringar

Tillväxtbolaget hjälper till att fylla gapet mellan lantbrukarnas investeringsvilja och bankernas riskvilja och möjliggör satsningar på modern svensk livsmedelsproduktion.

Genom utlåning från Tillväxtbolaget till investeringar på gårdsnivå kan hållbarhet och kvalitetsförbättringar stärkas i hela livsmedelskedjan. Utlåningen hjälper ofta relativt unga lantbruksföretagare att investera, till exempel i samband med ett ägarskifte.

Tillväxtbolaget ägs av Lantmännen, LRF, Svensk Mjölk, Scan Sverige och Växa.

Ekonomiska incitament

Den gröna uppväxlingen sker inte av sig själv. Med ekonomiska incitament skapas intresse och agens för att öka produktionen och minska negativ miljö- och klimatpåverkan. Det behövs gemensamma modeller för hur hållbarhetsinsatser mäts och belönas. Även för beredskapsinsatser bör incitament och ersättningar användas.

Svenska producenter bär ofta högre kostnader för djurvelfärd och hållbar-

het men konkurrerar med billigare import. Tydligare ursprungsmärkning, inte minst på restauranger och i storhushåll, och reglering kan bidra till mer rättvisa villkor. Incitamenten kan också skapas genom marknadsdrivna branschöverenskommelser. Ett exempel är Science Based targets initiative som skapar en gemensam plattform för omställning, läs mer i kapitlet "Marknadsförutsättningar för svensk

livsmedelsproduktion". Det finns redan idag ett omfattande arbete för ökad hållbarhet och konkreta erbjudanden som Lantmännens odlingsprogram Klimat & Natur, Arlas Farm Ahead™ Technology, Scan Sveriges Hållbarhetstillägg och olika politiska stödsystem som stöttar lantbrukare som arbetar för omställning, dessa kan skalas upp.

Forskning, innovation och utveckling

Innovation och utveckling är centrala drivkrafter för en konkurrenskraftig och hållbar svensk livsmedelsproduktion. Genom långsiktiga satsningar på agronomi, växtförädling, djurvelfärd och djurhälsa, samt digitala och tekniska lösningar kan Sverige stärka både produktivitet och hållbarhet i hela livsmedelssystemet. Produktionsfrämjande innovation och forskning inom livsmedelsproduktion, för såväl vegetabilier som animalier samt förädling, behöver få högre prioritet i de framtida forskningsutlysningarna hos de statliga finansierarna.

Sverige rankas högt som innovationsland men enligt Bloomberg innovationsindex som mäter innovationsförmågan i olika branscher ligger svensk livsmedelsindustrin långt bakom andra viktiga tillväxtbranscher. Sverige presterar sämst inom faktorerna högre utbildning och värdeaddering från produktion (Bloomberg innovationsindex i Sweden Food Arena, 2018).

Ökade forskningsmedel behövs

Forskningspropositionen 2024 har förlängt och förstärkt det "Nationella forskningsprogrammet för livsmedel" med successiva öknings upp till 110 miljoner till 2028, det är en viktig satsning. Utöver det behövs det förstärkning till lantbruksföretagarnas egen forskningsstiftelse, Stiftelsen Lantbruksforskning (SLF) där den statliga motfinansieringen är för liten.

Forskning och innovation för animalieproduktion, växtodling och förädling

Animalieproduktion. Inom animalieproduktionen behövs innovationer för att ta fram funktionella, standardiserade effektiva, säkra och billiga byggnader och inredning för både stora och små besättningar. När extremväder blir en alltmer förekommande del av lantbrukarens vardag har också nya behov uppstått. Det kan handla om hur det förebyggande smittskyddet ska utvecklas för att motstå nya infektioner, hur man via olika tekniker och metoder säkrar vatten-, foder-, och strötilgång men även hur man förstärker infrastrukturen och kan storm- och snö-säkra stallen.

Växtodling. Forskning och innovation inom växtskydd och modern växtförädling, inklusive nya genomiska tekniker, är avgörande för att möta klimatförändringar, nya skadegörare och ökade krav på produktivitet. Tillsammans ger dessa tekniksprång stora möjligheter att öka produktionen och samtidigt stärka motståndskraften i det svenska jordbruket.

Förädling. Satsningar på innovation inom förädlingsleden, inklusive animalievärdekedjan, är av yttersta vikt för att utveckla den svenska livsmedelsindustrin. Svensk livsmedelsindustri behöver fortsätta utveckla och implementera lösningar inom processindustriell teknik, automation och digitalisering samt utveckla högkvalitativa produkter som bygger på djupa insikter inom

exempelvis sensorik, produktdesign, konsumentpreferenser, förpackningsutveckling och hållbar logistik.

Digitalisering

Att fullt ut använda de möjligheter en ökad digitalisering skapar är en viktig faktor i utvecklingen. Det handlar bland annat om att utveckla odlingssystem som klarar framtidens klimat och resursbegränsningar. Genom precision jordbruk, digitala verktyg och bättre dataanvändning kan insatsmedel optimeras, skördenivåer höjas och klimatavtrycket minska. Utvecklingen går snabbt, och när digitala system kopplas samman med sensorer, satellitdata och automatiserade maskiner skapas helt nya möjligheter att effektivisera arbetet på gårdsnivå.

Säker och tillförlitlig datadelning behöver utvecklas, både mellan företag och gentemot myndigheter. Digitala lösningar kan användas för spårbarhet, hållbarhetsredovisning och förbättrad riskhantering. När majoriteten av värdekedjan från jord till bord är digitaliserad kan data från de olika delarna användas tillsammans med moderna analysverktyg för att skapa bättre beslutsstöd och förutsättningar för att optimera hela kedjan med avseende på både kvantitet och kvalitet. Vilket i sin tur leder till starkt konkurrenskraft.

Branschens kompetensförsörjning och attraktivitet

Sysselsättning och social hållbarhet är centrala delar av den gröna uppväxlingen i jordbruks- och livsmedelssektorn. En växande produktion skapar jobb, stärker skattebasen och bidrar till levande landsbygd i hela landet. Kompetensförsörjning, framtidstro, jämställdhet, arbetsmiljö och fungerande regelverk påverkar branschens möjligheter att attrahera människor, utvecklas långsiktigt och ta sitt fulla samhällsansvar.

Sysselsättning

Med grön uppväxling skapas nya jobb vilket bidrar till landets sysselsättning, skatteintäkter och beredskap. Totalt arbetar 100 000 i svensk livsmedelsproduktion och förädling idag. Med en grön uppväxling kan antalet jobb öka till cirka 120 000. Jobben finns över hela landet, på många orter är livsmedelsindustrin den största arbetsgivaren, lantbruksföretag finns från norr till söder. Genom skatteintäkter möjliggörs lokal välfärd och en levande landsbygd.

Attraktivitet och kompetensförsörjning

En hållbar utveckling kräver att branschen kan attrahera nya entreprenörer och arbetskraft. Trots positiva tendenser i utbildningsval och nyföretagande kvarstår en strukturell rekryteringsutmaning. Lönenivåerna inom jord- och skogsbruk motsvarar omkring 81 procent av det nationella genomsnittet, och unga associerar i låg grad jord- och skogsbruk med framtidsbranscher. Samtidigt visar naturbruksutbildningar en ökning, exempelvis från 2,4 till 2,9 procent av förstahandssökande på tre år, vilket visar att riktade insatser kan påverka intresset positivt. (LRF, 2024.)

Enligt en enkätundersökning från Livsmedelsföretagarna har företag inom livsmedelsindustrin svårt att hitta personal på alla utbildningsnivåer och kompetensbristen förväntas öka de kommande åren. Företagen bedömer att man fram till 2028 behöver anställa cirka 20 000 personer. Det finns många specialiserade kompetenser inom livsmedelsindustrin där bristen på arbetskraft skapar särskilda utmaningar några exempel är utbildade specialister som till exempel bagare,

styckare, slaktare, och bryggare, samt teknisk personal inom processteknik och automation. (Li, 2023)

Framtidstro och investeringsvilja

Framtidstro är avgörande för att lantbrukare och livsmedelsföretagare ska våga investera långsiktigt. De senaste årens ökade kostnader, klimatpåverkan och politiska osäkerhet har skapat oro och minskat investeringsviljan, samtidigt som anpassningar och en växande efterfrågan på hållbara råvaror ger förutsättningar för återhämtning.

När verksamheten upplevs som stabil, meningsfull och samhällsviktig stärks både yrkesstolthet och motivation. En socialt hållbar utveckling kräver därför att företagare ser en realistisk och attraktiv framtid i sitt yrkesval. (LRF, 2024.)

Jämställdhet och fördelning av resurser

Social hållbarhet förutsätter att kvinnor och män ges likvärdiga möjligheter att äga mark, driva företag och delta i beslutsfattande. I dag äger kvinnor cirka 28 procent av jordbruksmarken, och kvinnor tjänar i genomsnitt 10 procent mindre än män inom sektorn och kvinnor rapporterar oftare diskriminering. Det finns analyser som visar att jämställdhet kan öka jordbrukshushållens inkomster med upp till 15 procent, vilket leder till större investeringar i utbildning och hälsa – en positiv spiral för landsbygden (LRF, 2019). En mer jämställd resursfördelning bedöms kunna stärka produktiviteten, öka lönsamheten och förbättra sektorns långsiktiga kapacitet. (LRF, 2024.)

Arbetsmiljö och psykiskt välbefinnande

Jordbruk hör till de mest olycksdrabbade näringarna. Mellan 2010 och 2023 inträffade över 160 dödsolyckor (i jord- och skogsbruk), ofta kopplade till maskiner, djurhantering eller ensamarbete. Den psykiska belastningen är också betydande: omkring 50 procent av företagarna uppger att arbetet är psykiskt påfrestande, och bland personer under 40 år är siffran närmare 70 procent. Stress, hög arbetsbelastning, rovdjursproblematik och aktivism kring djurhållning bidrar till ökade risker. Samtidigt upplever över 90 procent stor yrkesstolthet och uppskattar friheten i företagandet. (LRF, 2024.)

Regelförenkling

En omfattande och komplex regelmiljö utgör en central utmaning för social hållbarhet. Omkring 55 procent av lantbruksföretagare upplever myndighetskontakter som betungande, och närmare 40 procent överväger att minska eller upphöra med sin verksamhet på grund av administrativa krav. För att stärka företagens motståndskraft krävs tydligare regler, kortare handläggningstider och en mer stödjande myndighetsdialog. (LRF, 2024.)

” Kan du hjälpa mig?

Det är en enkel fråga. Samtidigt är det en fråga som inte alla förmår ställa – och som vissa inte kan ställa, för det finns ingen att ställa den till. I lantbruket blir det här extra tydligt. För när problemen är många, arbetsdagarna långa och ansvaret tungt, finns det inte alltid ett självklart svar på vem man kan vända sig till.

På min gård är vi tre syskon som kan ställa den frågan till varandra. Vi kan be varandra om hjälp, dela bördor och fatta beslut tillsammans. Alla lantbrukare har inte den möjligheten. Ändå förväntas vi ofta bära hela omställningen på våra egna axlar.

När vi pratar om grön uppväxling och ökad produktion handlar det ofta om siffror, mål och investeringar. Det är viktiga byggstenar. Men betydligt mer sällan pratar vi om den sociala hållbarheten – om människorna bakom produktionen och om deras möjlighet att orka över tid. För lantbrukares välmående är inte ett mjukt värde, utan en hård förutsättning för att vi ska klara både uppväxling och förnygring.

Lantbrukarna blir allt äldre och allt färre, den utvecklingen måste vi vända och det gör vi genom att ge rätt verktyg och rätt förutsättningar till nästa generations bönder. För om vi ska producera mer och

samtidigt ställa om, då måste det finnas unga människor som vill ta vid. Människor som ser lantbruket som ett liv, inte bara som ett arbete. Som kan bilda familj, vara föräldralediga och ta semester, utan att verksamheten äventyras.

Den gröna uppväxlingen förutsätter fungerande ägarskiften. Stafettpinnen måste gå vidare. Men den kan inte bara bestå av krav, ansvar och förväntningar. Den måste också innehålla stöd, gemenskap och rimliga livsvillkor. Jag är övertygad om att det finns unga som vill satsa på lantbruket och på svensk livsmedelsproduktion. Men då måste vi – tillsammans – se till att den gröna uppväxlingen också är socialt hållbar. För utan människor som mår bra, finns ingen långsiktigt hållbar produktion.

Katarina Wolf
Ordförande LRF Ungdomen

Ekosystemens ramar

Att öka produktionen på ett miljömässigt hållbart sätt är en av de stora utmaningarna för en grön uppväxling, och miljöfrågorna är avgörande för framtidens livsmedelsproduktion i stort. I det här kapitlet har vi analyserat vad Sveriges klimat- och miljömål betyder för lantbruket. Kapitlet beskriver vilka förväntningar som finns på jordbrukets roll i klimatomställningen, behovet av att begränsa kväveutsläpp, klimatanpassning till extremväder och hur biologisk mångfald och cirkularitet kan stärkas genom grön uppväxling.

Åtaganden och målsättningar för klimat och miljö

Sverige har åtagit sig att minska sina klimatutsläpp och miljöpåverkan i enlighet med internationella överenskommelser.

Sveriges långsiktiga klimatmål är att landet inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären senast år 2045. Utsläppen av växthusgaser från svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre senast år 2045, jämfört med 1990. De kvarvarande utsläppen ned till noll kan uppnås genom kompletterande åtgärder. Hit räknas upptag av koldioxid i skog och mark till följd av ytterligare åtgärder, utsläppsminskningar utanför Sveriges gränser samt avskiljning och lagring av koldioxid från förbränning av biobränslen.

För minskad miljöpåverkan finns ett antal olika mål både inom ramverket Sveriges miljömål, och inom EU. Särskilt relevanta för den här rapporten är mål för minskade utsläpp av ammoniak, och den nya Naturrestaureringslagen.

Klimatavtryck av grön uppväxling

En ökad livsmedelsproduktion, som innebär mer odling och fler djur, ökar klimatavtrycket i Sverige. Samtidigt fortsätter produktiviteten att öka för både grödor och djur och det kombineras dessutom med direkta klimatåtgärder. Förenklat kan man säga att olika krafter ökar och minskar det totala nationella klimatavtrycket samtidigt. Den största förändringen på jordbrukets samlade klimatavtryck vid grön uppväxling sker i ökad mjölkproduktion och ökad odlingsareal.

Förväntningar på minskade klimatutsläpp från lantbruk och livsmedelsproduktion

Jordbruket påverkar klimatet genom att släppa ut klimatgaser och samtidigt genom att lagra koldioxid från atmosfären som kol i marken. Även grödorna binder in kol genom fotosyntesen, men som frigörs i samband med att de skördas eller konsumeras som livsmedel, foder eller energiråvara.

Jordbrukets utsläpp av klimatgaser delas upp i utsläpp av koldioxid från fossila bränslen till arbetsmaskiner eller uppvärmning och torkning av spannmål samt utsläpp av metan och lustgas från biologiska processer inom djurhållning och växtodling.

Det saknas ett specifikt lagstadgat klimatmål för Sveriges jordbruk. Sektorns utsläpp ingår i det bredare nationella och EU-gemensamma klimatarbetet. Utsläppen från jordbruket (exklusive markanvändning) ingår i den icke-handlande sektorn, där det nationella etappmålet till 2030 innebär att utsläppen bör vara minst 63 procent lägre jämfört med 1990.

Utsläpp och upptag av växthusgaser från markanvändning, inklusive jordbruksmark, redovisas separat inom ramen för LULUCF-förordningen (Land Use, Land-Use Change and Forestry). Målbånor för LULUCF är ännu inte beslutade för perioden 2026-2030 (Naturvårdsverket, 2025a).

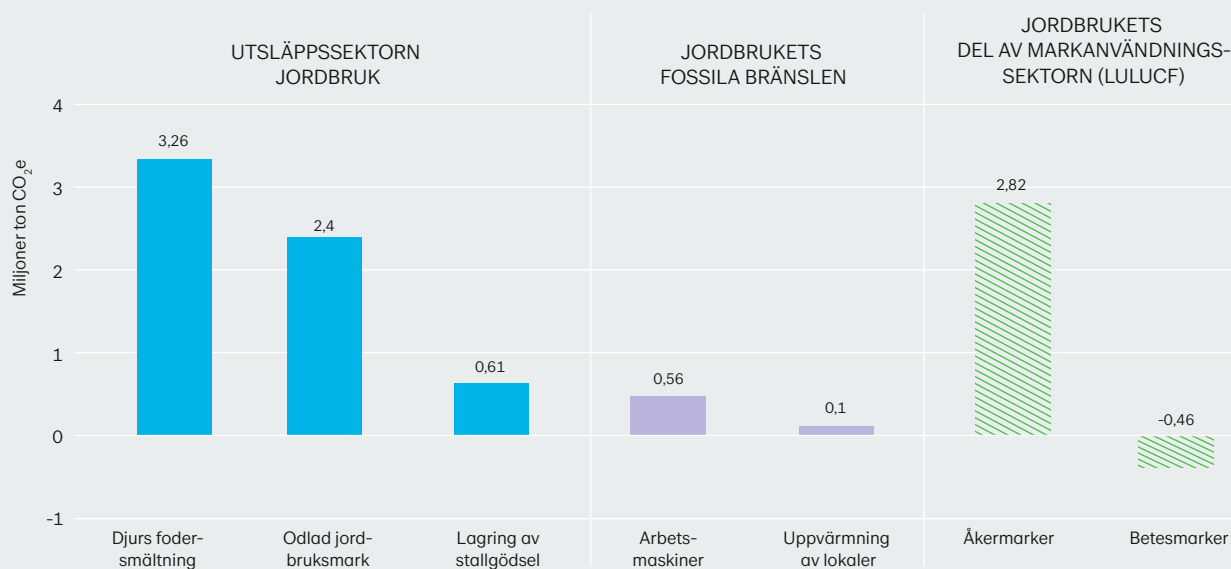
Samhällets förväntningar på minskad klimatpåverkan

Naturvårdsverket bedömer i ett målskenario att utsläppssektorn jordbruk kan ha en potential att minska sina utsläpp från cirka 6,3 miljoner ton CO₂e till cirka 5,7 miljoner ton CO₂e till 2045, en minskning med omkring 10 procent jämfört med utsläpp 2023. Bedömningen bygger på en samlad analys av olika utsläppssektors potential att bidra till det långsiktiga klimatmålet. I scenariot antar Naturvårdsverket också att jordbrukets fossila utsläpp från framför allt arbets-

maskiner i princip fasas ut till 2045. De allra flesta andra samhällssektorer vars utsläpp främst utgörs av fossil koldioxid ska få ner utsläppen till nära noll. Det är fortsatt viktigt med en tydlig distinktion och hänsynstagande till att de biogena utsläppen kraftigt skiljer sig från de fossila både när det gäller målbild, beräkningsgrunder och naturliga utgångsvärden för beräkningar. Det finns också ett betydande behov av vidareutvecklad kunskap om de biogena emissionerna för att få mer precisa emissionsfaktorer.

Jordbrukets samlade utsläpp av växthusgaser i Sverige år 2023, uppdelat i olika utsläppssektorer

Källa: Naturvårdsverkets hemsida 2026.

Tre perspektiv på klimatutsläpp från lantbruk och livsmedelsproduktion

När klimatmål för svensk livsmedelsproduktion diskuteras behövs flera perspektiv för att hitta optimala lösningar som bidrar till att minska klimatpåverkan i ett globalt perspektiv. I den här rapporten diskuterar vi frågan utifrån tre olika perspektiv.

Territoriella utsläpp

Utsläpp som sker innanför Sveriges gränser mätt i ton CO₂e per år, räknas som Sveriges territoriella (nationella) utsläpp. Måttet används framförallt i den nationella och internationella klimatpolitiken (Sverige/EU/FN-Globalt). De territoriella utsläppen ökar, allt annat lika, med en ökad livsmedelsproduktion. Det finns inga specifika territoriella utsläppsmål fastställda för svenskt jordbruk. Och de territoriella målsättningarna tar inte hänsyn till verklig konsumtion eller utsläpp i delar av värdekedjan som befinner sig utanför Sveriges gränser, som till exempel importerad mat och produktion av jordbrukets insatsvaror.

Klimatavtryckets intensitet

Klimatavtryckets intensitet i hela värdekedjan beräknas per producerad enhet som kg CO₂e/kg produkt, oberoende av i vilket land avtrycket sker. Allt annat lika, påverkas inte intensitetsavtrycket av en produktionsökning. Intensitetsmått kan användas för att jämföra olika livsmedel och att följa arbetet med att minska klimatavtrycket från olika produkter och är det mest relevanta måttet för att driva kommersiellt klimatarbete. Science Based Target FLAG Commodity pathways är ett ramverk för att mäta det. De flesta större livsmedelsföretagen i Sverige har antagit klimatmål som är godkända enligt Science Based Targets initiative. Målen täcker hela värdekedjan och kräver samverkan mellan kund och leverantör.

Konsumtionsbaserade klimatavtryck

Avtrycket från svensk livsmedelskonsumtion mäts i ton CO₂e och inkluderar avtryck från all produktion som krävs för att möta den svenska konsumtionen. Eftersom Sverige är nettoimportör av livsmedel adderas avtrycket från importen in i detta perspektiv. Allt annat lika minskar de totala konsumtionsbaserade utsläppen om importerade livsmedel ersätts av svensk produktion, förutsatt att den är klimateffektivare. Det finns inga definierade politiska klimatmål för svensk konsumtion. Man kan säga att livsmedelshandelns klimatmål enligt Science Based Targets innehåller konsumtionsmål, då en förändrad konsumtion är en del av deras möjligheter att minska klimatavtrycket, vid sidan av att medverka till en mer hållbar produktion i respektive livsmedelsvärdekedja.

LÄGRE KLIMATAVTRYCK PER KRONA

Cirka 40 procent av utsläppen från livsmedelskonsumtion i Sverige kommer från svensk produktion, och 60 procent från produktionen utomlands (Naturvårdsverket, 2022). Av den mat som konsumeras i Sverige är hälften svensktillverkad och hälften importerad sett till det ekonomiska värdet, vilket ger ett betydligt lägre klimatavtryck per krona för den svenska produktionen jämfört med importen.

” En motor i Sveriges framtidsresa

Det är dags för svensk livsmedelssektor att berätta en ny historia. Från att ha varit en traditionell sektor i motvind behövs en berättelse som skapar engagemang och stolthet, både inom branschen och hos resten av samhället. Jordbruk och livsmedelsproduktion ska inte framstå som gårdagens näring, utan som en motor i Sveriges framtidsresa.

Förutsättningarna finns redan. Vi har billig el, gott om mark, hög klimatprestanda och ett gott internationellt rykte. Ändå agerar vi ofta försiktigt, nästan defensivt. Det räcker inte. Vi måste sticka ut för att skapa momentum. Med en offensiv positionering, både nationellt och inom EU, kan svenskt jordbruk bli en symbol för modernitet och innovation.

Nyckeln är just innovation och förädling. Vi behöver fler tydliga framgångsexempel, riktiga kioskvältare, som visar vad svenskt jordbruk kan vara. Den nya vegoproteinfabriken i Lidköping är ett sådant exempel. Den signalerar framtid, teknik och exportmöjligheter. Men innovation kräver betalningsvilja. Här har offentlig sektor en nyckelroll. Offentlig upphandling och beredskapsfrågan är två av våra starkaste verktyg. Vi har accepterat att fossilfria bussar kostar mer, därför att vi

tycker att det är rätt väg. Samma logik borde gälla maten. Offentlig sektor ska inte vara sämre än privat konsumtion.

Vi måste också ta klimatdebatten på allvar. Det innebär att erkänna att köttkonsumtionen behöver minska, samtidigt som vi utvecklar världens mest hållbara animalieproduktion och exporterar den. Den dubbelheten är ingen svaghet – den är en styrka.

Det handlar i grunden om berättelsen. Om stoltheten. Vi behöver en historia som människor kan känna kärlek till, inte bara förstå med huvudet. En berättelse där svenskt jordbruk står för innovation, hållbarhet och framtidstro. Vi behöver en berättelse som gör folk stolta – svenskt jordbruk är minst lika imponerande som den nya Volvo-modellen.

Svante Axelsson

Fossilfritt Sverige

Hur vi har räknat:

Klimatmatematik med grön uppväxling

Det pågår klimatåtgärder på många olika ställen i jordbruket. Det visar att det går att minska klimatavtrycket med flera olika metoder. Men det gör också det svårt med enkla beräkningar eftersom utsläpp och upptag rapporteras i olika delsektorer i den svenska klimatrapporteringen. För att bättre illustrera möjligheterna belyser vi det på tre olika sätt.

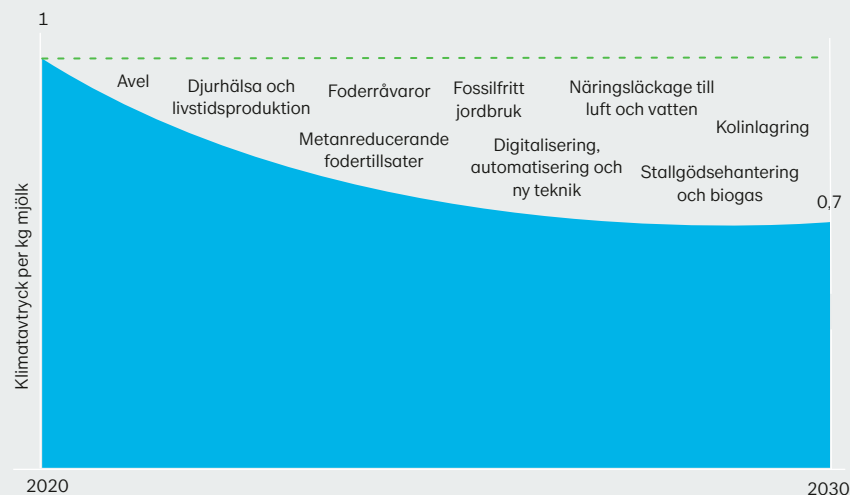
1. Science Based Targets (SBTi) till 2030

Mjölk. Klimatavtrycket från dagens mjölkproduktion med cirka 294 000 kor med en avkastning på 9 700 kilo per ko och cirka ett kilo CO₂e per kilo mjölk blir cirka 2,8 miljoner ton CO₂e. Till 2035 kommer klimatavtrycket ha ökat motsvarande 70 kilo per ko och år på grund av att ökad mjölkavkastning kräver mer foder. Med 60 000 fler kor till 2035 och ökad mjölkavkastning till 10 000 kilo per ko blir det nya klimatavtrycket cirka 3,6 miljoner ton. Om scope 3 mål i Science Based Targets (SBT) nås med en minskning på 31 procent per kilo mjölk från 2020 till 2030 blir det nya avtrycket 2,3 miljoner ton CO₂e. De aktuella åtgärderna i SBT inkluderar åtgärder i alla tre utsläppssektorerna i den svenska klimatrapporteringen, dvs jordbrukssektorn, energisektorn och jordbrukets del i markanvändningssektorn.

Nötkött, gris, kyckling. På samma sätt som för mjölkproduktion finns SBT-mål för andra animalieprodukter.

Åtgärder som ger minskat klimatavtryck per kilo mjölk

Klimatavtrycket från mjölk ska minska med 31 procent mellan 2020 och 2030 för att nå vetenskapliga mål enligt Science Based Targets initiativets riktlinjer för skog, mark och jordbruk – kallade Forest, Land and Agriculture (FLAG). Målet kan nås med åtgärder som visas i grafen. Källa: Framtidens jordbruk Mjölk och Nötkött (2021).

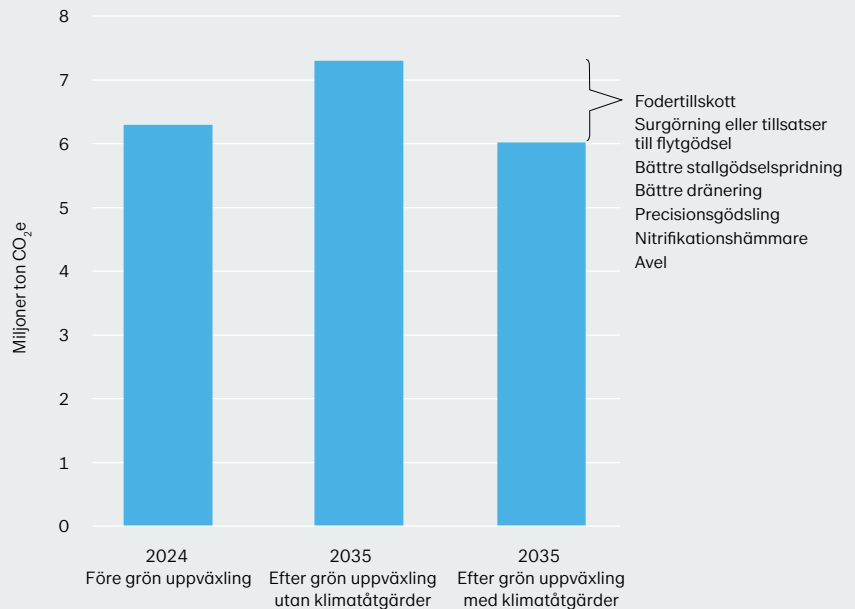

2. Enskilda åtgärder i jordbrukssektorn till 2035

Naturvårdsverket bedömer i ett målskenario att utsläppssektorn jordbruk kan ha en potential att minska sina utsläpp från cirka 6,3 miljoner ton CO₂e till cirka 5,7 miljoner ton CO₂e till 2045. Om det antas en linjär minskning bör minskningen till 2035, som är mitt emellan 2025 och 2045, vara cirka 0,3 miljoner ton CO₂e. Med de nya mjölk-korna tillkommer, enligt den här rapportens beräkningar, cirka 0,3 miljoner ton CO₂e i jordbrukssektorn pga deras fodersmältning. Det tillkommer också 0,3 miljoner ton CO₂e från de ytterligare kvigor, amkor, grisar och kycklingar som också finns med som förslag i Jordbruksverkets regeringsuppdrag. Med fler djur blir det mer gödsel som bidrar med cirka 0,1 miljon ton CO₂e, också i jordbrukssektorn. Den återupptagna odlingen på cirka 310 000 hektar leder till ytterligare cirka 0,3 miljoner ton av främst lustgas, också denna del är i jordbrukssektorn. Summan blir att jordbrukssektorn ökar med cirka en miljon ton CO₂e med grön uppväxling men före effekten av några klimatåtgärder beräknats.

Exempel på klimatåtgärder och deras effekter för att nå målskenariot 2035

Källa: egna beräkningar.

Åkermark /odling

För att öka produktionen enligt Jordbruksverkets förslag behöver cirka 310 000 hektar oanvänd åkermark tas i bruk. Den arealen har tidigare odlats och är idag främst tråda i olika stadier av igenväxning och extensivt odlade vallar. Ur klimatsynpunkt är dess främsta egenskap att den är permanent bevuxen och inte gödslas. När marken tas i bruk ökar läckaget av bland annat lustgas. Om halva den ianspråktaga arealen används för fleråriga slåttervallar för foder till nya nötkreatur lagras i storleksordningen 500 kilo kol in per hektar på den arealen. För den andra halvan av arealen där ettåriga grödor odlas blir det en större klimatpåverkan. En grov bedömning är ett sammantaget ökat läckage av 0,3 miljoner ton CO₂e.

Växtodlingens klimatavtryck kan också reduceras väsentligt. Tidigare analyser visar att det finns en potential att minska avtrycket per kilo spannmål med uppemot 70 procent mellan 2015–2050 (Framtidens Jordbruk, 2019). En stor del av den potentialen är möjlig att realisera fram till 2035.

3. Klimatåtgärder i hela jordbruket

Hela det svenska jordbrukets utsläpp uppgick 2023 till cirka 9,3 miljoner ton CO₂e och fördelas på tre utsläppssektorer. Nedan finns exempel på åtgärder och deras effekt i de tre sektorerna.

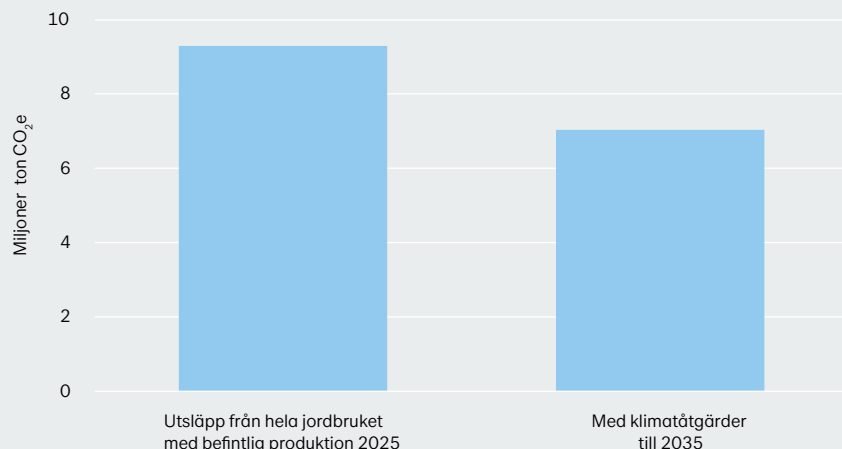
- **Fossilfria drivmedel.** Att tanka traktorer och tröskor med biodrivmedel istället för diesel bedöms minska utsläppen med 0,4 miljoner ton CO₂e.
- **Ökad andel vall och ökade vallskördar.** Att öka arealen vall på bekostnad av ettåriga grödor och att höja skördarna lagrar in mer kol i marken. Ökade vallskördar kan användas som ingrediens i biogas. Det bedöms kunna minska utsläppen med cirka 0,2 miljoner ton CO₂e.
- **Återvätning.** Att återvätta övergiven organogen åkermark som inte bedöms vara värd att bruka eller möjlig att ta i bruk kan minska läckaget av koldioxid. Att återvätta cirka 10-15 procent av arealen organogen mark bedöms det kunna minska utsläppen med 0,2 miljoner ton CO₂e.
- **Ökad kolinlagring.** Ökad kolinlagring kan åstadkommas med fång- och mellangrödor, tillförsel av stallgödsel eller ökade skördar. En kombination av ökning av arealen fång- och mellangrödor utöver dagens areal på cirka 200 000 hektar och ökade spannmålsskördar beräknas ge 0,2 miljoner ton CO₂e.
- **Minskad avgång av lustgas.** Lustagsavgången från åkermark kan minska på flera sätt som genom bättre dränering, precisionsodling och användning av nitrifikationshämmare i vissa situationer. En grov bedömning är att kunna minska med 15 procent vilket motsvarar cirka 0,4 miljoner ton CO₂e.
- **Bättre stallgödelspridning.** Att sprida stallgödsel på ett sätt som minskar ammoniakavgången och kväveutlakningen minskar indirekt avgång av lustgas och bedöms minska utsläppen med cirka 0,05 miljoner ton CO₂e.
- **Surgörning och andra tillsatser.** Att surgöra gödsel eller använda andra tillsatser kan minska både metan och ammoniakavgång och beräknas minska utsläppen med 0,1 miljoner ton CO₂e.
- **Biogas.** Endast drygt en miljon ton av 22 miljoner ton stallgödsel rötas till biogas. Det återstår alltså stor potential för lantbruket att producera förnybar energi som kan ersätta egen eller andras fossila drivmedel. Till 2035 beräknas potentialen till 0,4 miljoner ton CO₂e.
- **Fodertillsatser.** Fodertillsatser för minskad metanbildning hos idisslare bedöms minska utsläppen med cirka 0,4 miljoner ton CO₂e.
- **Övriga åtgärder** som avel på nötkreatur och pyrolys av halm behöver analyseras mer för att kunna kvantifieras.

Klimatåtgärder som lantbrukare gör utanför jordbrukssektorn och minskar utsläppen utanför landet:

- **Fossilfri mineralgödsel.** Att producera mineralgödsel med el istället för fossilgas bedöms minska utsläppen med cirka 0,5 miljoner ton CO₂e.

Exempel på hur en mångfald av åtgärder i jordbruket kan minska utsläppen till 2035 för befintlig produktion

Detta gäller åtgärder i de tre utsläppssektorerna som jordbruket ingår i.

Klimatanpassning till extremväder

Klimatförändringar som leder till mer extremväder påverkar redan idag lantbruket i olika grad på olika platser globalt. SMHI uppger att värmeböljor, kraftig nederbörd och torka har ökat i Sverige, och att intensiteten i extremväder har ökat. SMHI prognosticerar att antal dagar med extremväder kommer att öka ännu mer i framtiden (SMHI, 2025). Ett tydligt exempel är att vädret de båda åren 2018 och 2023

kostat svenska lantbrukare 10-15 miljarder kronor i skördeskador.

Torka och värmeböljor skadar växter och leder till mindre skördar och ökad känslighet för skadegörare som insekter och svampar. Stall kan behöva förändras för att förebygga värmeböljor hos djur. Extrem nederbörd kan skada odlingar, och påverka marker vilket kan försvåra odling även kommande år. För att öka motstånds-

kraften i det svenska jordbrukets krävs investeringar i bevattning och dränering. Det krävs också betydande investeringar i fortsatt växtförädling. Kvalitetsvariationer i produktionen, som en följd av extremväder, ställer krav på flexibilitet i systemet, där till exempel spannmål inte håller tillräckligt hög kvalitet för att bli mat kan användas till foder och biobränsle istället.

Minska påverkan från ammoniakutsläpp på miljön

Ammoniak är en kväveförening som avgår från stallgödsel i gasform. I de flesta länder, även Sverige, står lantbruket för cirka 90 procent av ammoniakavgången. Ammoniak orsakar ökat kvävenedfall på mark och vatten och kan bland annat bidra till övergödning och bildandet av små partiklar.

Mål för minskade utsläpp av ammoniak

I EU:s så kallade Takdirektiv (National Emissions Ceiling) har alla länder i EU fått ett tak för hur stor mängd ammoniak som får släppas ut. Sveriges beting är att minska avgången med 17 procent från år 2005 till år 2030. Sverige har tillsammans med några andra länder missat en utsläppsdeadline till 2020 och kommissionen har därför startat ett överträdelseärende. Med den nya stödformen Kväveklivet har ett utökad arbete med ammoniakåtgärder på gårdarna inletts. Det handlar exempelvis om att bygga tak på gödselbehållare och att investera i maskiner för att mylla ner flytgödsel i marken.

Utsläpp av kväve ingår som en parameter i "Planetära gränser", ett begrepps om etablerats av Stockholm Resilience Center för att beskriva miljöprocesser som skapar stabilitet för livet på jorden och som påverkas av människan (Stockholm Resilience Center, 2025). EU:s Takdirektiv kan sägas översätta en planetär gräns till legala krav.

Ammoniakåtgärder för befintlig djurhållning för att klara mål i EU:s Takdirektiv

Till 2020 var Sveriges ammoniakutsläpp cirka 3 000 ton högre än kvoten. I ett regeringsuppdrag har Jordbruksverket bedömt vilka åtgärder som kan göras, vilken effekt de får och vad de kostar. Utökade krav på att bruka ned gödsel i marken inom fyra eller 24 timmar och att sprida med släpslangar ger några hundra ton ammoniak. Att bygga tak på alla 3 500 behållare på gårdar med mer än 100 djurenheter ger cirka 800 ton. Att surgöra 20 procent av flytgödselvolymen ger cirka 900 ton. Att direktmylla i jorden ger ytterligare några hundra ton.

Ammoniakåtgärder för ökad djurhållning

Om djurhållningen på sikt ökar enligt Jordbruksverkets förslag med cirka 160 000 nötkreatur, 200 000 grisar och cirka fyra miljoner fjäderfä så ökar mängden gödsel och därmed avgången av ammoniak med uppskattningsvis 2 500 ton. Det är nödvändigt att ammoniakåtgärderna för det befintliga ammoniakbetinget genomförs i större omfattning om utsläppen ska minska ytterligare. Vissa åtgärder är svåra att kvantifiera effekten av på grund av både otillräcklig forskning och brist på data från gårdar.

Exempel på bedömd effekt och kostnad för åtgärder utöver beting i Takdirektivet

	Effekt (ton)	Årlig kostnad miljoner kr
Surgörning eller andra tillsatser (ökning från 20 % till 50 % av gödselvolymen)	1 400	300
Utökad andel av flytgödsel som sprids med direktmyllning.	600	120
Fler tak på befintliga flytgödselbehållare (1000 behållare)	250	40
Tak på nya flytgödselbehållare	250	5
Summa	2 500	465

Grön uppväxling och ökad cirkularitet

Att återanvända råvaror och produkter och förbättra cirkulariteten är en av hörnstenarna i det svenska miljöarbetet och återspeglas i delmål i de nationella miljömålen. Mycket kan cirkuleras och för lantbruket handlar det till stor del om kretsloppet för näringsämnen. Växtnäring på åkern blir till näring i maten. Grön uppväxling leder till att mer växtnäring kommer att hanteras i jordbruket i absoluta tal och därför blir frågan om ökad cirkularitet viktig. Det finns kretslopp mellan gårdar, i bygd och mellan stad och land. Det finns

olika initiativ för att stimulera samarbeten och förbättra flöden. Till exempel främjas samarbete mellan gårdar av Hushållningssällskapens Stallgödsel-förmedling och beräkningsredskap som Grovfoder-verktyget och Greppa Naringens Stallgödselkalkyl. För att nå ökade resultat behövs starkare och frivilliga incitament för genomförande.

Bättre utnyttjande av fosfor

Det finns både lokal och regional obalans med överskott på fosfor på många djurgårdar och underskott på fosfor på många växtodlingsgårdar. Behovet av extern tillförsel av mineralgödsel fosfor från svenska eller utländska källor skulle minska betydligt om fördelningen mellan gårdar förbättrades. Dessutom kan jordhälsan förbättras eftersom många fält inte på decennier fått det tillskott av mull och mikronäringsämnen som stallgödsel som fullgödselmedel innehåller.

Förebygga kväve- och fosforläckage

Läckage av kväve och fosfor från odling kan skapa övergödning som kan orsaka igenväxning och algblooming både i lokala vattenmiljöer och i Sveriges omgivande hav. Det är en fråga som uppmärksammas från både lantbruket och samhället i övrigt under lång tid. Den genomsnittliga kväveutlakningen från åkermark i Sverige är 15-20 kilo kväve per hektar och år. Det betyder emellertid inte att allt kväve tillförs havet. På vägen mot havet sker en naturlig kväveretention i sjöar och vattendrag och leder då inte till övergödning. En stor del av landets skogs- och mellanbygd där nya arealer kan tas i bruk ligger områden där SMHI beräknar att 20-80 procent av ett kväveutsläpp renas på vägen. Det blir ändå ett nettotillskott till havet som behöver kompenseras med olika åtgärder. Det finns flera väldokumenterade åtgärder enligt svensk miljöforskning. Kompensation för ökad kväveutlakning från nya odlingsarealer förutsätter att befintliga åtgärder görs i större omfattning, exempelvis att efterlikna naturen genom att hålla marken bevuxen året om.

Den gröna uppväxlingen ger mer biologisk mångfald

Varje år överges åker- och betesmark när brukandet upphör. Igenväxningen som följer är ett av de allvarligaste hoten mot den biologiska mångfalden i Sverige. Betande djur skapar biologisk mångfald och i skogs- och mellanbygd bidrar odling till en landskapsvariation som är bra för den biologiska mångfalden. Den gröna uppväxlingen, med både större odlad areal och fler djur ökar förutsättningen att upprätthålla och öka den biologiska mångfalden.

Ny förordning för att främja biologisk mångfald

Mot bakgrund av en alltmer allvarlig situation för den biologiska mångfalden inom EU har en ny förordning för att restaurera natur beslutats år 2024. Senast 2026 ska förordningen integreras i svensk lagstiftning. Syftet med förordningen är att återställa ekosystem och livsmiljöer för arter som annars riskerar att försvinna eller dö ut. Förordningens effekter beror på hur Sverige väljer att planera och genomföra de åtgärder som behövs för att nå målen. I utredningen om Naturrestaureringsförordningen finns förslag om att restaurera i storleksordningen 100 000 hektar naturbetesmark. Hur genomförandet ska se ut,

och hur enskilda markägare kan ersättas för det de gör, eller kompenseras för sådant de inte kan göra, ska utredas närmare i arbetet med att ta fram en nationell restaureringsplan. (Naturvårdsverket, 2026).

Fler våtmarker – fler grodor och våtmarksfåglar

Torvjordar som tidigare dikats ut för att bli odlingsbara läcker koldioxid. Om dikena täpps igen börjar grundvattenytan höjas och våtmarker återskapas vilket gynnar biologisk mångfald samtidigt som läckaget av koldioxid minskar. Regeringen har avsatt 300 miljoner kronor till ett stöd för återvätning. Utöver kommande återvätning av torvjordar har lantbrukare sedan EU-inträdet 1995 anlagt minst 15 000 hektar våtmarker. Det har lett till renare vatten och att grod- och fågelarter kunnat flyttas till lägre hotkategorier på den så kallade rödlistan.

Det som krävs för att växla upp

Klimatförändringar, krig i vårt närområde, återkommande hot om handelskrig och strafftullar, en världsordning i upplösning. Vi lever i en tid av stor osäkerhet och otrygghet. Nu mer än någonsin behöver Sverige ta tillvara de unika fördelar och förutsättningar vi har för att producera mer mat och dryck av hög kvalitet.

En grön uppväxling innebär att ta ansvar för miljö och klimat. Men det är också mycket mer än så. En grön uppväxling skapar tusentals jobb, bidrar med miljarder i skatteintäkter, utvecklar framtidens livsmedel och får hela landet att leva. Samtidigt säkrar vi vår livsmedelsförsörjning för kommande kriser och utmaningar. Med en grön uppväxling ökar vi den svenska livsmedelsproduktionen och stärker vår konkurrenskraft, livsmedelsberedskap

och miljö- och klimathänsyn.

För att lyckas med den gröna uppväxlingen krävs lönsamma företag i hela livsmedelskedjan som kan genomföra de investeringar som behövs för säkrad kompetensförsörjning, generationsskiftet, klimatanpassning, klimatomställning och biologisk mångfald. Idag brottas många svenska lantbrukare och livsmedelsproducenter med svag lönsamhet och vikande försäljning. Den utvecklingen måste vändas.

Här intill listar vi tolv viktiga förutsättningar – från ambition till genomförande – för att möjliggöra den gröna uppväxlingen och stärka Sveriges livsmedelsförsörjning.

- 1 **Handlingskraft i branschen.** Stimulera genomförandet av branschens strategier och handlingsplaner för tillväxt. Genomför åtgärder som leder till att branschgemensamma miljö- och klimatmål uppfylls såsom SBTi och "Det svenska handslaget för en hållbar livsmedelskedja".
- 2 **Politiska mål.** Omsätt Jordbruksverkets förslag om ökad produktion i konkret politik. Förtydliga och förstärk målet i Livsmedelsstrategi 2.0 om produktionsutvecklingen i hela landet. Sätt främjandeuppdraget i första rummet hos myndigheterna.
- 3 **Regelförenkling.** Genomför regelförenklingar som möjliggör uppväxlingen. Det finns redan framtagna förslag såsom kontrollutredning, miljötillståndsutredning, mindre detaljreglering/mer målstyrning som bör omsättas i handling. Och minst lika viktigt: lita på att svenska lantbrukare och livsmedelsproducenter gör rätt för sig.
- 4 **Finansiering.** Öka tillgången till investeringsstöd, förbättrade lånevillkor och andra finansieringslösningar för att möjliggöra investeringar som främjar tillväxt och klimat- och miljöåtgärder.
- 5 **Säkra insatsvaror.** Bygg upp strategiska omsättningslager och säkra inhemsk produktion av kritiska insatsvaror. Med ökad produktion av biobränsle och fossilfri gödsel stärks beredskapen samtidigt som det bidrar till minskad klimatpåverkan.
- 6 **Exportfrämjande.** Gör ökad livsmedelsexport till en nationell prioritet. Sverige ska fortsätta att skapa tillgång till nya exportmarknader för svenska livsmedel.
- 7 **Forskning och innovation.** Öka offentliga satsningar på tillämpad forskning och innovation inom livsmedelssektorn. Bland annat behövs satsningar på agronomi, växtförädling, djurvälstånd, avel, produktutveckling, digitala lösningar och åtgärder för minskad miljö- och klimatpåverkan.
- 8 **Kompetensförsörjning.** Utveckla en långsiktig nationell kompetensstrategi för svensk livsmedelsproduktion. Det gäller bland annat att attrahera fler unga till branschens relevanta utbildningar och att främja specifika yrkeskompetenser som slaktare och djurskötare. För att hela livsmedelsproduktionen ska fungera behöver efterfrågan på arbetsledare, drift- och underhållstekniker, livsmedelsoperatörer samt ingenjör inom produktion mötas.
- 9 **Ägar- och generationsskiftet.** Stärk social hållbarhet och skapa förutsättningar för unga att investera i framtidens lantbruks- och livsmedelsföretag.
- 10 **Klimatanpassning.** Möjliggör investeringar i motståndskraft mot ett mer oförutsägbart klimat, bland annat avseende vattenhushållning och växtförädling. Genomför Vattenkommissionens förslag.
- 11 **Klimatomställning.** Skapa förutsättningar och finansiering för att genomföra åtgärder för minskad klimatpåverkan från produktionen. Till exempel genom utfasning av fossila insatsvaror. Förbättra kunskapsunderlaget för beräkningar av biogena utsläpp för att säkerställa korrekta prioriteringar.
- 12 **Biologisk mångfald.** Främja biologisk mångfald, till exempel inom ramen för pågående regeringsuppdrag om utarbetandet av en nationell naturrestaureringsplan där betesmarker spelar en viktig roll.

Grön uppväxling är bra för Sverige

Samhällsekonomisk översikt av grön uppväxlings-effekter

Grön uppväxling är en strategisk satsning som både stärker Sveriges beredskap och genererar ökade intäkter för staten. Genom att öka den inhemska produktionen skapas fler arbetstillfällen, högre skatteintäkter, exportmöjligheter och en robustare livsmedelsförsörjning vid kriser.

Satsningen medför kostnader för nya djurstallar och nyttjande av nya arealer. Den innebär också ökade kostnader för att minska klimatpåverkan från den utökade produkt-

ionen samt investeringar i klimatanpassningsåtgärder för både befintlig och utökad produktion. En del av kostnaderna behöver täckas genom statliga investeringsstöd. Insatser i klimatåtgärder ökar i stor utsträckning inte det direkta livsmedelsvärdet och därmed inte heller betalningsviljan hos kunderna vilket ger grund för fortsatt diskussion kring kostnadsfördelning.

För att uppväxlingen ska kunna ske i Sverige krävs att dessa klimatinsatser

genomförs. Hela livsmedelsvärdekedjan gynnas av en ökad tillgång på svenska råvaror och högre kvalitet, vilket i sin tur innebär att satsningar nära primärproduktionen också stärker förädlingsindustrin.

I sin helhet visar rapportens samhällsekonomiska kalkyl att satsningen är positiv för Sverige, där långsiktig lönsamhet och ökad motståndskraft går hand i hand med klimatansvar.

19 000

nya jobb och dessutom sekundär
sysselsättning i värdekedjan

4-7

miljarder kronor

i andra ekosystemtjänster utöver livsmedel.
Till exempel ökad biologisk och genetisk mångfald
samt öppet landskap (LRF, 2026).

Ökad beredskap

Bättre lönsamhet och arbetsvillkor

Ökad social hållbarhet
för de som jobbar i branschen

En förbättrad handelsbalans som stärker svensk ekonomi

Framtidskalkyl – grön uppväxling

En långsiktigt lönsam satsning för Sverige

Den ekonomiska logiken bakom satsningen presenteras här i en övergripande uppställning. Tabellen visar de centrala komponenterna från investeringar och kostnader till förväntade intäkter och samhällsnytta. Värdet av ekosystemtjänster och ett Sverige som är tryggare i kris är värden som är svåra att sätta pengar på. De är ovärderliga.

		Behov för perioden 2025-2035*	Avskrivningar och löpande kostnader (OPEX)*	Näringen vs Staten**	Statens årliga andel*
Kapitalbehov för ökad livsmedelsproduktion	Växt- och trädgårdsodling	9,5	1,4	70 / 30	0,4
	Djurstallar	15,5	1,6	70 / 30	0,5
	Växthus	1,5	0,2	70 / 30	0,1
	Kompetensförsörjning - utbildning	0,6	0,1	0 / 100	0,1
	Forskning och utveckling	10,0	1,0	50 / 50	0,5
	Aktivering åkermark	6,8	0,7	30 / 70	0,5
	Återställa natur - restaurering naturbetesmark	2,0	0,2	30 / 70	0,1
Omställning och anpassning i primärproduktion	Skydda mot extremväder - klimatanpassning	25,0	2,5	30 / 70	1,8
	Anläggning av våtmarker	1,0	0,1	10 / 90	0,1
	Åtgärder för minskad klimatpåverkan				
	Skydda miljön – ammoniakreducering	4,0	0,6	20 / 80	0,5
	Förnybar energi – biogasproduktion	11,0	1,7	50 / 50	0,8
	Summa kapitalbehov primärproduktion	76,5	10,0		
Kapitalbehov förädling	Summa kapitalbehov förädling	31,5	4,7		
	Summerat nettobelopp statliga stöd				5,3
Vad får du för pengarna	Direkta skatteintäkter, nettobelopp, från primärled och förädling				5,4

Statens årliga nettoresultat av grön uppväxling

0,1

*) Miljarder SEK.

**) Uppskattad kostnadsfördelning som krävs för att åtgärderna ska kunna genomföras.

Referensgruppens kommentarer

Visionen om grön uppväxling är uppfriskande. I ett slag skulle svenskt lantbruk bidra till ekonomisk utveckling, ökad beredskap, Europas matförsörjning och miljö! Många faktorer påverkar visionens realisering – men kanske är innovation allra viktigast. Historien visar inte minst att tekniska innovationer kan lyfta lantbruket till nya höjder. min forskning har jag kommit fram till att

I innovation kan definieras som "utveckling av något principiellt nytt som vinner insteg i samhället". Vill man stimulera innovation måste man alltså stimulera utveckling av innovativa koncept, men i lika hög grad implementeringen.

I ljuset av detta bör vi öka inflödet av information om innovativ teknik genom omvärldsanalys i kombination med pedagogisk kommunikation av resultatet. Det kan ge svenska lantbrukare ett försprång. För att implementera tekniken krävs dock finansiering – och det får inte bara vara lantbrukarens ansvar. Här har vi en svår nöt att knäcka. Vidare måste vi lösa de målkonflikter som finns mellan grön uppväxling och en massa andra mål.

Slutligen: Svenskt lantbruk bör ta vara på all den kreativitet och förmåga som finns bland lantbrukare och andra genom att också vara aktivt i själva utvecklingen av nya innovativa koncept. Varför sitta på läktaren när man kan agera på arenan!

Per Frankelius, PhD, verksamhetsledare Agtech Sweden och Kunskapsnavet för jordbrukets digitalisering, Linköpings universitet

Det svenska jordbruket behöver växla upp och stolt sträcka på ryggen. Inte bara för de steg de tagit historiskt utan för de visioner om hållbarhet som jordbruket vill genomföra om det övriga samhället är med på noterna. Den förändringen går inte att göra helt på egen hand. Därför är denna rapport så viktig. Den visar att det svenska jordbruket bör producera mer livsmedel och råvaror både på grund av vår

extremt låga självförsörjningsgrad men också att de naturliga förutsättningarna för hållbar produktion är unikt fördelaktiga i Sverige ur ett EU perspektiv.

Men det handlar inte bara om att producera mer kalorier och protein av beredskapsskäl utan genom innovationer öka förädlingsgraden av livsmedel och råvaror för att producera mer värde per kilo. Däri ligger hemlighet och kraften för att kunna utveckla det framtida jordbruket till något som svenska folket känner stolthet inför.

Svante Axelsson, nationell samordnare för Fossilfritt Sverige

Kraften för en uppväxling kommer från den aktör som bäst tar tillvara och utnyttjar kunskapen om vad som verkligen får konsumenten att öppna sin plånbok, och omsätter den vetskapen i ett konkret livsmedelsinköp.

Ett livsmedelsval är ett val av en vara som först uppnår sin framgång för individen när den

lagats till en maträtt som enskilda och familjer sedan använder för en känslomässig gemenskap. Människan måste ha mat för att inte svälta ihjäl, men dessutom kan val av råvaror och livsmedel gestalta individens och familjens värderingar. Det livsmedelsföretag som bäst erbjuder varor som gestaltar människors ideal, säljer mest.

Idealen är både trögrörliga och snabbrorliga. Ett trögrörligt sådant är att svenska gillar bröd av olika sädesslag. Det gynnar svenska spannmål. Ett snabbrorligt är att svenskar gillar färska och råa grönsaker året runt. Det har spanska och holländska grönsaksindustri skapat vinterlönsamhet på, men en viss svensk sommarlönsamhet finns också. Det livsmedelsföretag som vill sälja på inhemska eller utländska marknader måste därför vara bättre på kulturell gemenskap än konkurrerande företag. Satsar man på produktutveckling och export utan kulturell analys är sannolikheten stor att man inte får sälja det man tillverkar.

Richard Tellström, Mathistoriker och docent i måltidskunskap

Mitt under andra världskriget tillsattes en kommission för att ta fram en ny jordbrukspolitik, vilket resulterade i ett jordbrukspolitiskt beslut 1947. De målsättningar som slogs fast då präglades starkt av erfarenheterna från båda världskrigen: för att säkra befolkningens överlevnad och ytterst statens suveränitet behövs en hög fredstida produktion,

en effektiv produktion och rimliga försörjnings-möjligheter för lantbrukarkåren. De nya målsättningarna kom att hålla sig ända till 1990, då en ny era präglad av undanröjande av nationella regleringar för att skapa förutsättningar för fri handel påbörjades – till en början riktad med sikte på hela världen men efter EU-inträdet särskilt på den inre marknaden.

Vi befinner oss just nu i en ny brytningstid. Sedan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina började för fyra år sedan, har krigets krav återigen gjort sig påmint. I Sverige men också inom EU, lyfts nu vikten av en hög, egen, effektiv produktion och en bärkraftig livsmedels-sektor. Det paradigmskifte i EU:s gemensamma jordbrukspolitik som pågår liksom Sveriges strategi visavi densamma förtjänar såväl djupgående analyser som livlig debatt. I den här rapporten gör svenska livsmedels-aktörer ett viktigt bidrag.

Camilla Eriksson, PhD, leder Food Defence Research Centre vid Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI

Det är dags för en grön uppväxling – en utveckling som lyckas balansera en växande grön näring och ökade beredskapskrav med den natur som lantbruket ytterst vilar på. Framtiden för livsmedelskedjan är grön, attraktiv och innovativ. WWF välkomnar ambitionen att växla upp med ett starkare fokus på att skapa värde i hela kedjan, från jord till bord.

Samtidigt som näringen ska växa står världen inför fördjupade kriser: klimatförändringar, extremväder och en snabb utarmning av biologisk mångfald. Rapporten hade stärkts ytterligare med en tydligare inriktning på hur ökad produktion kan ske utan ökade skador på natur och klimat. Annars riskerar dagens satsningar att skapa framtida kriser – inte militära hot, men ekosystem som slutar leverera och ett klimat som blir alltmer extremt. Här krävs både fler och kraftfullare åtgärder.

Branschen har redan tagit viktiga steg. Inom initiativet Hållbar Livsmedelskedja har WWF tillsammans med aktörer i kedjan utvecklat vetenskapligt baserad vägledning och mål för insatser i odlingslandskapet som stärker den biologiska mångfalden. Där lyfts centrala byggstenar såsom naturvårdsåtgärder för myllrande marker, fält och landskap, bevarade naturbetesmarker samt ett ökat utbud av ekologiskt producerad mat. Att inge mod och framtidstro i livsmedelskedjan är avgörande.

Denna rapport tar diskussionen om framtidens lantbruk ett stort steg framåt. Men den grundläggande frågan kvarstår: Vilken typ av lantbruk vill vi ha i framtiden? Är svaret mer av allt – eller kan vi tillsammans formulera en gemensam vision, med mål och metoder som sätter planeten, lönsamheten och människan i centrum?

Gustaf Lind, Generalsekreterare WWF Sverige

Jag välkomnar verkligen ambitionen om grön uppväxling i livsmedelssektorn. Vi behöver en berättelse där tillväxt, innovation och lönsamhet kan förenas med klimatansvar, miljömål och starkt beredskap. I en tid av polarisering är det avgörande att bygga broar mellan näringens behov av framtidstro och samhällets krav på snabb och vetenskapligt förankrad omställning.

Rapporten visar med viktiga beräkningar att ökad produktion med minskad miljöbelastning är möjlig.

En trovärdig grön uppväxling måste dock vila på en helhetssyn och analytisk tydlighet. Här når inte ambitionen hela vägen fram. Rapportens sammanblandning mellan monetära mått på handel och volymmått i produktionsmål riskerar att skapa missvisande bilder av självförsörjning, handelsbalans och beredskap.

Vidare duckar rapporten för konsumtionsperspektivet, trots att forskning tydligt visar att förändrade kostmönster är avgörande för både folkhälsa och miljö. En strategi för verkligt grön uppväxling behöver därför både driva på och förhålla sig till hur policyutveckling och förändrad efterfrågan kan påverka marknader och investeringar. Genom ett seriösare engagemang i konsumtionsfrågor finns möjligheter att stärka svenska mervärden och exportintressen. Biologisk mångfald bör också integreras tydligare. Naturbetesmarker, våtmarker och ekologisk odling kan vara centrala delar av jordbrukets framtida värdeskapande.

Sveriges styrka ligger i att kombinera hög produktivitet med höga miljöambitioner. Om vi integrerar produktion, naturförvaltning och hållbara konsumtionsmönster i samma strategi kan grön uppväxling bli en långsiktig konkurrenskraftig väg framåt.

Line Gordon, PhD, Director Stockholm Resilience Center, Stockholms Universitet

Jag tycker att rapportens är lättläst och saklig. Den bidrar med grafik som ger förståelse och är en bra utgångspunkt för vidare diskussioner. Grafiken över självförsörjningsgrad i Sverige och grannländer ger en värdefull överblick. Det är bra att rapporten även redovisar andelen import av insatsvaror, att skillnaden mellan självförsörjning och försörjningsförmåga lyfts fram, och att förmåga att

försörja militär trupp som är stationerad i, eller förflyttas genom, Sverige kommenteras. Information om försörjningsgrad som redovisas i rapporten baseras på ekonomiska värden. Vad det betyder i form av andel av dagligt intag av olika näringsämnen omfattas däremot inte, och rapporten tar heller inte upp vad som kan förväntas i form av ändrad konsumtion vid en krissituation. Det är viktiga frågor för forskning och diskussioner i sektorn det närmaste året, liksom de målkonflikter rapporten lyfter fram (sidan 19).

Rapporten förmedlar att andelen av den disponibla inkomsten som svenska konsumenter lägger på mat aldrig har varit lägre än den är nu, och det är en värdefull ingång i en analys av hur det skulle kunna förändras om tillgången till livsmedel, eller människors inkomst, snabbt förändras. De livsmedelsproducerande djurens roll för framtida ökad, hållbar och konkurrenskraftig svensk livsmedelsproduktion beskrivs, bland annat i en figur om hur animalieproduktion bidrar till kretslopp (sidan 39), och rapporten resonerar om möjligheten att öka produktionen av mjölk, kött och ägg. Jag uppskattar rapportens ansats att visa att djuren i lantbruket är, och ska vara, väl integrerade med växtodlingen. Sidostömmar och restprodukter från växtodling och förädling kan användas som foder till djur och de bidrar med gödsel. Dessutom kan djurhållningen fungera som en buffert för växtodlingen, genom att skörd som inte har en marknad som livsmedel kan användas som djurfoder. På gårdsnivå innebär djurhållning att värdet i det gården odlar höjs genom att använda det som foder innan det lämnar gården i form av mjölk, kött eller ägg. På samhällsnivå bidrar djurhållningen med livsmedel med mycket högt näringsvärde.

Sigrid Agenäs, PhD, Centrumledare SustAinimal SLU

Lantbrukarreferensgruppen

Vi lantbrukare i referensgruppen ser positivt på inriktningen i projektet grön uppväxling och delar bilden av att svensk livsmedelsproduktion behöver öka. En tydlig långsiktig vilja från samhället att öka livsmedelsproduktionen och stärka den svenska primärproduktionen är nödvändig för att skapa framtidstro hos Sveriges lantbrukare. Det är avgörande att uppväxlingen bygger på lönsamhet, fungerande marknader och tillgång till kapital, annars riskerar den att stanna vid goda ambitioner. I dag är finansiering och generationsskiften stora hinder, samtidigt som fler unga behöver kunna ta steget in i näringen.

Social hållbarhet och attraktivitet i branschen är avgörande faktorer. För att lyckas krävs bättre villkor för företagande på landsbygden, och lönsamhet som möjliggör en sund arbetsmiljö i företagen. Grön uppväxling måste handla lika mycket om människor, investeringar och konkurrenskraft som om mål och visioner.

Gustav Kämpe mjölkbonde och ledamot i LRF Mjölklelegationen, **Thomas Lilja** tomatodlare i Blekinge och ordförande för producentorganisationen Odларlaget, **Katarina Wolf** mjölkbonde och ordförande i LRF Ungdomen.

Röster om grön uppväxling

Det är fler än svenska lantbrukare och livsmedelsföretag som har intresse av den gröna uppväxlingen. Alla anställda i branschen, banker, rådgivare, företag som tillverkar insatsvaror, dagligvaruhandeln och grossister som säljer produkterna till konsument är viktiga aktörer i arbetet för en grön uppväxling.

"Sverige har en unik möjlighet att leda den gröna uppväxlingen genom ökad produktion och utveckling av hållbara brukningsmetoder. Genom att fokusera på resurseffektivitet och hållbara investeringar kan vi minska miljöpåverkan, främja den biologiska mångfalden och bidra till ett robust livsmedelssystem som stärker svensk beredskap."

Erik Sjölund
Chef skog och lantbruk Swedbank

"Ökad livsmedelsproduktion och grön omställning i primärproduktion och livsmedelsindustrin är nödvändig. Sverige behöver öka självförsörjningsgraden vilket medför en bättre beredskap i kris. Den gröna omställningen måste genomföras på ett sätt som stärker arbetstagarnas villkor och inflytande. När omställningen är rättvis och inkluderande blir den gröna uppväxlingen en styrka för hela samhället."

Nataša Stojković
Förbundsordförande Livsmedelsarbetareförbundet

"För att komma i mål med Grön uppväxling behövs forskning och innovation – vilket kräver kraftfull och långsiktig samverkan. Sweden Food Arena vill se att fler företag vågar och satsar mer på FoU. Arenan finns för att stötta samverkan och stärka forskningen, i syfte att öka konkurrenskraften i hela Sveriges livsmedelskedja. Starkare företag, ökad lönsamhet och kunskap samt hållbarhet är några av arenans resultatmål och vi stöttar grön uppväxling!"

Cecilia Warrol
Verksamhetsledare Sweden Food Arena

"Arbetet för att skapa samsyn i branschen genom grön uppväxling fungerar i samklang med Vattenkommissionens vision. Valfungerande diken tryggar livsmedelsförsörjning och andra samhällsbehov" är visionen i Vattenkommissionens rapport. Det är viktigt att se behoven i hela livsmedelskedjan för att vi ska få mat på bordet. Därför måste vi skapa förutsättningar för vatten i rätt mängd och rätt tid på våra åkrar. En fungerande vatteninfrastruktur i odlingslandskapet även i ett förändrat klimat är basen för en grön uppväxling."

Carl Fredrik Graf
Ordförande Vattenkommissionen

"Vi har mer att vinna på att samarbeta och bygga en stark, konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja än på att arbeta var för sig. Ett exempel är hur Svensk Dagligvaruhandel tillsammans med LRF och Livsmedelsföretagen för tio år sedan utvecklade Från Sverige-märkningen, vilket hjälper konsumenterna att välja svenskt."

Vi ser initiativet grön uppväxling som viktigt. Dagligvaruhandeln har en viktig roll att spela i omställningen, och vi vill vara en aktiv part i att stärka den svenska livsmedelskedjan och göra hållbara val enklare för konsumenterna."

Karin Brynell
Vd Svensk Dagligvaruhandel

Referenser

Agronod, HKScan, Kött- & Charkuteriföretagen, Lantmännen, LRF, Svenskt Kött, Sveriges Grisföretagare, Tillväxtbolaget, (2024). *Framtidens Jordbruk: Grisproduktion – Vägen mot ett klimatneutralt jordbruk 2050*.

Arla, DeLaval, HKScan, Lantmännen, LRF, Svenskt Kött, Växa, Yara (2021). *Framtidens Jordbruk: Mjölk & nötkött – Vägen mot ett klimatneutralt jordbruk 2050*.

BalticWaters, SLU & RISE (2025). *Cirkulär NP: Bättre kretslopp för djurgödsel – kortversion slutrapport*.

Business Sweden (2024). *Try Swedish: Export potential analysis in selected food segments – A global quantitative analysis of eleven food categories*.

European Environment Agency (2019). *Climate change adaptation in the agriculture sector in Europe*, EEA-report No 04/2019

Europeiska kommissionen (2024). *EU agricultural outlook 2023–2035*. Bryssel: Europeiska kommissionen.

European Medicines Agency (2024). *European sales and use of antimicrobials for veterinary medicine Annual surveillance report 2024*

Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2025). *Utgångspunkter för totalförsvaret 2025 – 2030*.

Jordbruksverket (2024). *Jordbruksstatistisk sammanställning 2024*.

Jordbruksverket (2025a). *Långa tidsserier – Basstatistik om jordbruket åren 1866–2024*. Publicerad 4 augusti 2025.

Jordbruksverket (2025b). *Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll. Uppgifter till och med 2024*. Publicerad 11 december 2025.

Jordbruksverket (2025c). *Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2022–2024*.

Jordbruksverket (2025d). *Förslag på mål och uppföljningsmetoder för svensk livsmedelsproduktion*. Publicerad 16 oktober 2025.

Jordbruksverket (2025e). *30 år i EU- så har åkermarkens användning förändrats*. Blogginlägg på Jordbruket i siffror publicerat 28 augusti 2025.

Klimatpolitiska rådet (2025). *Klimatpolitiska rådets rapport 2025*.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) (2025). *Robust livsmedelsberedskap – sex skarpa förslag från KSLA*. Slutrapport från arbetsgruppen Livsmedelsvärdekedjan.

Lantmännen (2019). *Framtidens Jordbruk: Växtodling – Vägen mot ett klimatneutralt jordbruk 2050*.

Larsson, E. & Weddig, A. (2025). *Sweden's Meat Consumption and the Implementation of EUDR in the Food Retail Sector*. Masteruppsats, Chalmers tekniska högskola

Livsmedelsföretagen (2023). *Var ska livsmedelsindustrin hitta 20 000 nya medarbetare?*

Livsmedelsföretagen (2024). *Många bäckar små: Så driver Sveriges godaste industri omställningen till ett hållbart och hälsosamt livsmedelssystem genom innovation och frivillighet*.

Livsmedelsföretagen (2025). *Recept för resiliens*.

Livsmedelsverket (2024). *Grunder för prioritering och fördelning vid ransonering*.

Livsmedelsverket (2025). *Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen*.

LRF (2019). *Jämställdhet i det gröna näringslivet*.

LRF (2026). *Livsmedelsberedskap, klimat och natur – kostnader för jordbrukets gröna omställning*, Näringspolitisk rapport nr 1.

LRF (2024). *Världens bästa jobb? En översikt av social hållbarhet i det svenska jord- och skogsbruket*. Näringspolitisk rapport nr 3.

LRF (2025). *Klimatåtgärder i jordbruket – mer mat och mindre utsläpp*. Faktarapport nr 1.

Mistra Food Futures (2022). *Food as Industry, Food Tech or Culture, or even Food Forgotten?*

Naturvårdsverket (2022). *Svensk konsumtions miljöpåverkan (PRINCE-studien)*.

Naturvårdsverket (2025a). *Naturvårdsverkets underlag till regeringens klimatredovisning 2025*.

Naturvårdsverket (2025b). *EU-förordning för att restaurera natur*.

Naturvårdsverket m.fl. (2026). *Förslag till nationell restaureringsplan och författningsändringar till följd av EU-förordning om restaurering av natur*.

Poeplau, C., Bolinder, M.A., Eriksson, J., Lundblad, M. & Kätterer, T. (2015). *Positive trends in organic carbon storage in Swedish agricultural soils due to unexpected socio-economic drivers*. Biogeosciences.

Regeringen m.fl. (2024). *Aftale om et Grønt Danmark*. Aftal mellan regeringen, Landbrug & Fødevarer, Danmarks Naturfredningsforening, Fødevareforbundet NNF, Dansk Metal, Dansk Industri och Kommunernes Landsforening, 24 juni 2024.

Regeringskansliet (2024a). *Livsmedelsberedskap för en ny tid*. SOU 2024:8.

Regeringskansliet (2024b). *Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd*. SOU 2024:56.

Regeringskansliet (2025) *Livsmedelsstrategi 2.0*. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet.

Riksrevisionen (2025). *Statens insatser för jordbrukets klimatomställning*. RiR 2025:24. Stockholm: Riksrevisionen.

Schürings, J. m.fl. (2024). *River ecological status is shaped by agricultural land use intensity across Europe*. Water Research.

SCB (2024). *Försämrade lönsamhet i livsmedelsbranscherna*.

SMHI (2025). *Extremväder blir fler och kraftigare*.

Stockholm Resilience Centre (2025). *Planetary boundaries*.

Sweden Food Arena (2018). *Forskning och innovation i livsmedelssektorn*.

Tillväxtverket (2025). *Livsmedelssektorn i Sverige*, syntesrapport 0523.

Statistikdatabaser hos Central Statistical Bureau of Latvia, Danmarks Statistik, Eurostat, Jordbruksverket, Luke, SCB, Statistisk sentralbyrå, Statistics Estonia.

TACK TILL ALLA SOM BIDRAGIT I ARBETET MED RAPPORTEN!

Projektgrupp: Carl Eckerdal, John Ekblom, Markus Hoffman, Claes Johansson, Magnus Lindholm, Lars-Erik Lundkvist, Helena Markstedt, Patrik Myrelid, Jimmy Sandell

Projektledning, copy, formgivning: Anna Skantze och Paula Kurenkunas

Ämnesexperter: Anki Cronborg, Maria Donis, Jessica Ekström, Malin Hagbardsson, Marie Lönneskog Hogstadius, Anna Redner, Fredrik Sundblad, Ann-Kristin Sundin, Sara Sundkvist, Elin Windfäll, Ulrika Åkesson, Peter Kofoed

Referensgrupp: Sigrid Agenäs, Per Frankelius, Line Gordon, Richard Tellström, Svante Axelsson, Camilla Eriksson, Gustav Lind, Katarina Wolf, Gustav Kämpe, Thomas Lilja

Alla som läst och kommenterat rapportutkastet och alla som varit med i dialogmöten och konsultationer

